

UNIVERZITA KARLOVA

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Sociální geografie a regionální rozvoj

Bc. Jakub Zalubil

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

Migration flows in Czech rural area since the 1990s: the analysis of structure and
development

Diplomová práce

Praha 2020

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Pavlína Netrdová, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 14.8. 2020

Podpis:

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěl poděkovat RNDr. Pavlíně Netrdové, Ph.D., za cenné odborné rady a připomínky, které přispěly ke vzniku této diplomové práce. Děkuji svým blízkým za podporu a vytvoření podmínek k psaní práce.

Abstrakt

Předložená diplomová práce hodnotí migrační pohyby obyvatelstva ve venkovském prostoru Česka v období v letech 1992–2018. Cílem práce je zhodnotit novodobý vývoj vnitřní migrace obyvatel venkovských sídel z pohledu velikosti migračních toků a určit hlavní migrační směry z a do českého venkova. Vyhodnocení velikosti a struktury migračních toků probíhalo na základě analýzy dat z neveřejné databáze o vnitřní migraci, která obsahuje pro dané období téměř šest miliónů případů stěhování uvnitř státu. Tato data byla nejprve agregována na základě příslušnosti obce vystěhování a obce přistěhování do venkovských oblastí správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem. Výsledky, které jsou prezentovány v grafické a mapové podobě, ukazují, že venkov vnitřní migrací obyvatelstvo získává. Výsledky analýzy prokázaly, že situace je velmi diferencovaná. Nejvyšší míry migračních ukazatelů vykazují vymezené venkovské správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem v blízkém okolí velkých měst, primárně Prahy, a nejnižší v pohraničních oblastech. Na základě provedených analýz migračních dat je navržena typologie venkova, která je dána do souvislosti s dřívějšími komplexními typologiemi venkova.

Klíčová slova: Česko; typologie venkova; venkov; vnitřní migrace

Abstract

The submitted diploma thesis evaluates the migration movements of the population in the rural area of the Czech Republic in the period 1992 and 2018. The aim of the work is to evaluate the modern development of internal migration of rural settlements in terms of the size of migration flows and to determine the main migration directions to and from the Czech countryside. The evaluation of the size and structure of migration flows was based on the analysis of data from a non-public database on internal migration, which contains almost six million cases of intra-state migration for the given period. These data were first aggregated on the basis of the affiliation of the municipality of eviction and the municipality of immigration to rural areas of the administrative districts of municipalities with an authorized municipal office. The results, which are presented in graphical and map form, show that the countryside is gaining population through internal migration. The results of the analysis showed that the situation is very diversified. The highest rates of migration indicators are reported by defined rural administrative districts of municipalities with an authorized municipal office in the vicinity of large cities, primarily Prague, and the lowest in border areas. Based on the performed analyses of migration data, a rural typology is proposed, which is related to earlier complex rural typologies.

Key words: Czechia; typology of rural space; rural area; internal migration

Obsah

1. Úvod	1
2. Teoretický vstup do problematiky	3
2.1 Urbanizační procesy ve vztahu k venkovu.....	5
2.2 Vymezení venkova	9
2.3 Rozvojové možnosti venkova	13
3. Vývoj a diferenciací českého venkova	18
3.1 Vývoj migrace a venkovského prostoru	21
3.2 Diferenciací venkovského prostoru.....	24
3.3 Výzkumné otázky	28
4. Data a metodika	30
4.1 Data	30
4.2 Metodika	34
5. Analýza migračních toků v českém venkovském prostoru	39
5.1 Analýza obcí s pověřeným úřadem.....	39
5.2 Vývoj migračních ukazatelů na venkově.....	48
5.3 Vývoj struktury migračních toků	55
5.4 Souvislost migračních toků s typologií venkova.....	60
6. Závěr	69
Literatura a použité zdroje	72
Přílohy	79

Seznam obrázků:

Obr. 1: Bludný kruh upadajících venkovských oblastí	15
Obr. 2: Typologie venkovského prostoru Česka z roku 1999	25
Obr. 3: Typologie venkovského prostoru Česka z roku 2010	27
Obr. 4: Typologie nemetropolitních oblastí Česka z roku 2019	28
Obr. 5: Objem vnitřní migrace v Česku v letech 1992–2018	31
Obr. 6: Počet migrantů podle věku při stěhování v Česku v letech 1992–2018	32
Obr. 7: Vývoj počtu obyvatel v SO POÚ Česka ve vymezených kategoriích v letech 2000–2018	43
Obr. 8: Podíl venkovského obyvatelstva v Česku v SO POÚ v roce 2018	47
Obr. 9: Index změny podílu venkovského obyvatelstva v SO POÚ Česka v letech 2018 (100 %) a 2001	48
Obr. 10: Hodnoty indexu hrubé imigrace na venkově u vybraných SO POÚ ve sledovaných obdobích v Česku	50
Obr. 11: Vývoj indexu hrubé imigrace v jednotlivých obdobích v SO POÚ Česka	55
Obr. 12: Dominantní migrační toky z českého venkova v jednotlivých SO POÚ v letech 1992–2018	59
Obr. 13: Dominantní migrační toky do českého venkova v jednotlivých SO POÚ v letech 1992–2018	60
Obr. 14: Typologie venkovského prostoru Česka podle populačních a migračních aspektů	66

Seznam tabulek:

Tab. 1: Odlišnosti sídel městského a venkovského typu	11
Tab. 2: Počet obcí s rozdělením na venkovské obce a města v Česku v letech 2006–2018, absolutně a relativně	19
Tab. 3: Počet obyvatel s rozdělením na venkovské a městské obyvatelstvo v Česku v letech 2006–2018, absolutně a relativně.....	20
Tab. 4: Počet obyvatel v krajích Česka za rok 2018 s rozdělením na městské a venkovské obyvatelstvo a indexem změny k roku 2006.....	21
Tab. 5: Správní obvody POÚ s nejvyšším úbytkem počtu obyvatel v letech 2000–2018 v Česku	40
Tab. 6: Správní obvody POÚ s nejvyšším nárůstem počtu obyvatel v letech 2000–2018 v Česku	41
Tab. 7: Správní obvody POÚ podle nejmenšího podílu venkovského obyvatelstva v roce 2018 s porovnáním podílu v roce 2001 (Index změny vyjádřen jako rok 2018 = 100 %)..	45
Tab. 8: Správní obvody POÚ podle největšího podílu venkovského obyvatelstva v roce 2018 s porovnáním podílu v roce 2001 (Index změny vyjádřen jako rok 2018 = 100 %)..	46
Tab. 9: Vývoj migračních ukazatelů venkovského prostoru ve sledovaných obdobích v Česku	49
Tab. 10: Správní obvody POÚ s nejvyšší mírou indexu hrubé imigrace venkova v Česku v letech 1992–2018	52
Tab. 11: Správní obvody POÚ s nejnižší mírou indexu hrubé imigrace venkova v Česku v letech 1992–2018	53
Tab. 12: Migrační proudy, kam se obyvatelstvo stěhuje z venkova za sledovaná období v Česku	56
Tab. 13: Migrační proudy, odkud se obyvatelstvo stěhuje na venkov za sledovaná období v Česku	56
Tab. 14: Dominantní směry migrace z a na venkov v Česku mezi lety 1992–2018, absolutně a relativně	58

Tab. 15: Procento společného rozptylu vysvětleného modelem o třech komponentách.....	62
Tab. 16: Rotovaná matice komponent hodnot vybraných ukazatelů.....	63
Tab. 17: Názvy a četnost jednotlivých migračních shluků českého venkova ...	64
Tab. 18: Průměrné hodnoty vstupních proměnných v jednotlivých typech venkovských oblastí	65

Seznam příloh:

Příloha 1: Spearmanovy korelační koeficienty vstupujících hodnot ukazatelů	79
Příloha 2: Výsledky shlukové analýzy v SO POÚ Česka – 1	80
Příloha 2: Výsledky shlukové analýzy v SO POÚ Česka – 2	81
Příloha 2: Výsledky shlukové analýzy v SO POÚ Česka – 3	82
Příloha 2: Výsledky shlukové analýzy v SO POÚ Česka – 4	83
Příloha 2: Výsledky shlukové analýzy v SO POÚ Česka – 5	84
Příloha 2: Výsledky shlukové analýzy v SO POÚ Česka – 6	85
Příloha 3: Faktorové skóre vytvořených komponent faktorové analýzy v SO POÚ	85

Seznam použitých zkratk:

ČSÚ – Český statistický úřad

EU – Evropská unie

IZ – Index změny

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OSN – Organizace spojených národů

POV – Program obnovy vesnice

SO ORP – správní obvod obce s rozšířenou působností

SO POÚ – správní obvod obce s pověřeným obecním úřadem

SPSS – Statistical Package for the Social Sciences

SZP – Společná zemědělská politika

USA – Spojené státy americké

1. Úvod

Postupnou změnou sídelního systému spojenou s hierarchizací (Hampl 1998) dochází v původně relativně homogenní skupině venkovských obcí k jejich diferenciaci jak z hlediska struktury obyvatel a činností, které se v jednotlivých venkovských obcích realizují, tak z hlediska jejich rozvojových možností. Venkov byl formován v dlouhotrvajícím vývoji a postupně se jeho význam přeměňoval od prostoru s původní dominantní zemědělskou funkcí k současné mnohem větší variabilitě funkcí. Zvyšující se životní úroveň a současně zlepšující se zdravotní a hygienické návyky vedly s nástupem průmyslové revoluce v 19. století k rychlému růstu počtu obyvatelstva města i venkova. Rychlý růst obyvatelstva na venkově vedl již od 19. století k růstu počtu pracovních sil. Rostl tak počet pracovních sil na venkově, které již nemohly najít svoje příležitosti v zemědělství nebo v příbuzných oborech, a proto docházelo k početnému stěhování venkovských obyvatel do měst. Ve stejné době města potřebovala velké množství pracovních sil pro rozvíjející se průmyslovou výrobu, a tak docházelo k prvním vlnám intenzivní migrace do měst, tzv. urbanizaci. V Česku toto období můžeme datovat od poslední čtvrtiny 19. století do II. světové války (Perlín 1999).

Na základě historických, sociálních, ekonomických a fyzickogeografických kritérií je možné v českém venkovském prostoru identifikovat několik základních typů venkovského osídlení. První typologii českého venkova navrhl Perlín (1999), který rozdělil venkov na suburbánní, v blízkosti velkých měst s typickými prvky městského chování populace. Dalším typem byl venkov v blízkosti státních hranic (venkov Sudet a moravsko-slovenského pomezí). Uvnitř státu je venkov dělen na zemědělský s přívětivými přírodními podmínkami, kde dochází k intenzivnímu využití krajiny pro zemědělskou rostlinnou výrobu, a vnitřní periferii, kde se jedná o tradiční českou venkovskou oblast ve středních a vyšších nadmořských výškách.

Nejdůležitějším indikátorem rozvoje venkova je počet obyvatel a jeho vývoj. Nárůst počtu obyvatel lze od konce 20. století sledovat ve venkovské suburbánní zóně v blízkosti velkých měst a v bohatých zemědělských oblastech v povodí velkých řek. Na nerozvojeném venkově v Sudetech a ve vymezeném prostoru vnitřní periferie naopak

sledujeme vylidňování venkova (Perlín 1999). Z celkového hlediska je důležité sledovat migrační toky. Jejich vývoj má význam pro plánování budoucího vývoje venkovských oblastí (dostupnost škol a školek, obslužnost dopravou apod.), zároveň patří mezi nejlepší indikátory „problémovosti“ venkova. V oblastech, odkud odchází obyvatelé a venkov se vylidňuje, je potřeba, aby veřejný sektor zasáhl a dokázal udržet rozvoj českého venkova.

Diplomová práce se věnuje právě problematice vývoje počtu obyvatel a vnitřní migrace na českém venkově. Hlavním cílem práce je analyzovat a zhodnotit vývoj velikosti a struktury migračních toků na českém venkově. K tomuto účelu je využita unikátní databáze o vnitřní migraci v Česku od roku 1992 do roku 2018, která obsahuje údaje o téměř šesti miliónech stěhování v rámci Česka. Ty jsou agregovány jednak podle obce vystěhování, jednak podle obce přistěhování do venkovských oblastí v rámci správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (SO POU). Pro tři vývojová období v letech 1992–1999, 2000–2009 a 2010–2018 jsou následně vypočteny velikosti a struktury migračních toků dle pozice obcí v sídelní hierarchii. Je nutné zmínit, že evidence stěhování obyvatel není na základě změny trvalého bydliště přesná, protože k migraci obyvatelstva dochází, i když se nenahlásí změna trvalého bydliště. Tato skutečnost však neovlivňuje závěry získané z provedené analýzy, neboť se nedá předpokládat výrazná regionální diference v nenahlašování změn trvalého bydliště. Dílčím cílem práce je na základě provedené analýzy navrhnout typologii českého venkova z pohledu stavu a vývoje migračních toků a porovnat ji s již vytvořenými komplexními typologiemi venkovského prostoru (Perlín 1999; Perlín a kol. 2010; Přidalová, Klsák, Nemeškal 2018).

Práce je dělena do šesti hlavních kapitol. Po úvodu jsou ve druhé kapitole uvedeny teoretické koncepty, které vysvětlují migrační procesy a vymezení venkova s jeho eventuálními rozvojovými možnostmi. Třetí kapitola je zaměřena na popis vývoje počtu venkovského obyvatelstva a diferenciaci venkova vymezenou různými typologiemi. Částí třetí podkapitoly je také určení hlavních výzkumných otázek. Čtvrtá kapitola popisuje použitá data a metodologii práce. Vlastní analýza migračních toků a vývoj migračních ukazatelů na českém venkově podle databáze vnitřní migrace Česka včetně návrhu typologie venkova na základě migračního vývoje je náplní kapitoly pět. Syntéza nejdůležitějších poznatků je uvedena v závěru práce.

2. Teoretický vstup do problematiky

Migrace v minulosti i v současnosti výrazně ovlivňuje početnost populace nejen ve městech, ale i na venkově. Sledování urbanizačních procesů má odlišný charakter v podobě počtu obrovských přesunů obyvatel mezi venkovem a městem v dřívějším období a stadia relativně homogenního prostředí v současnosti. Po roce 1989 v Česku došlo k proměně migračního chování obyvatel. Pokleslo celkové migrační saldo, současně se zvýšila různorodost migračních proudů. Po dlouhém období urbanizační koncentrace se začaly prosazovat dekoncentrační procesy a projevy decentralizace (Čermák 2005; Bartoš a kol. 2011). V současné době lze v Česku sledovat větší zájem o venkovské oblasti a návrat k přírodě. Ke zpomalování procesu vyliďňování venkovského prostoru a zároveň k rozvoji jednotlivých regionů přispívá také např. amenitní migrace. Ta je definována jako touha po bydlení ve venkovském prostředí s jeho speciální venkovskou kulturou a přírodním prostředím (Bartoš a kol. 2011).

Podle Čermáka (2005) je migrace obyvatelstva důležitou součástí regionálních procesů, které spoluutvářejí geografickou organizaci společnosti, a představuje jeden z klíčových mechanismů vývoje osídlení. „Nejdůležitější trendy migračních procesů ve vyspělých zemích souvisí především s rozvojem nových forem sídelních systémů. Asi nejvýrazněji je tento vztah patrný u procesu suburbanizace, pro který je typické prostorové rozšiřování urbanizovaných území“ (Čermák 2005, s.169).

Migrační pohyb, migrace či stěhování obyvatel je důležitý proces, který působí na demografické, ekonomické, sociální a sociálně geografické struktury (Pavlík 1986; Pavlík a Kalibová 2005). Pro různé země je vymezení migrace odlišné. V Česku je migrace spojena se změnou trvalého pobytu. Migrací tedy rozumíme jednorázový pohyb osob, kdy dojde ke změně místa trvalého bydliště, bez ohledu na to, zda jde o stěhování v rámci určité sídelní struktury, stěhování mezi regiony či mezistátní stěhování (Pavlík a Kalibová 2005). Mezi migraci neřadíme krátkodobé cesty, tedy sezónní migraci a kyvadlovou migraci. Sezónní migrace je pravidelně se opakující migrace (zpravidla ročně), kdy jde jen o dočasnou změnu trvalého bydliště. Do kyvadlové migrace patří pravidelné pohyby, a to pouze z místa trvalého bydliště do místa pracoviště nebo školy,

jedná se tedy o dojížděku do zaměstnání a školních zařízeních (Pavlík 1986; Pavlík a Kalibová 2005).

Migrace je proces, který sjednocuje dva směry pohybu. Dělíme ji na přistěhovalý a vystěhovalý směr (Jurčová 2005). Pokud se emigrant rozhodne navrátit zpět na místo původního bydliště, je označován za reemigranta. Tento proces pak nazýváme reemigrace. Zvláštním pojmem je repatriace, což je návrat obyvatel do míst, z nichž byli vystěhováni násilím (Toušek 2008). Migraci lze sledovat z hlediska toho, jestli migranti překračují stanovenou administrativní hranici. Z tohoto aspektu migraci dělíme na vnější a vnitřní, přičemž vnitřní migrace je pohyb v rámci hranic vymezeného regionu (Jurčová 2005; Pavlík 1986). Jestliže se jedná o migraci uvnitř určitého státu, mluvíme o vnitrostátní migraci či vnitřní migraci. Vnější migraci přes hranice států označujeme za zahraniční.

Jak tvrdí Ouředníček a kol. (2011), rozhodnutí o stěhování nezáleží jen na ekonomických faktorech, ale také na sociálních, environmentálních a psychologických faktorech, kdy konečné rozhodnutí závisí na bilancování tzv. migračních „plusů“ a „minusů“. Motivace k migraci může být podmíněna takzvaným „push-pull“ modelem. „Push“ faktory migranta z dané lokality „vypuzují“ a „pull“ faktory ho do jiné lokality přitahují. Migrace je zároveň hodně ovlivněna subjektivními důvody jedince (Drbohlav a Uherek 2007).

V druhé polovině minulého století v Česku probíhala urbanizace, tzn. stěhování obyvatel z venkova do měst, velmi dynamicky a intenzivně. Od 90. let 20. století se směr migrace v Česku i dalších postsocialistických zemích mění. Častěji se objevuje suburbanizace, ale také kontraurbanizace, tzn. stěhování obyvatel na vzdálený venkov (Šimon a Ouředníček 2010). Migranti směřující na venkov považují město za hlučný a znečištěný prostor přehřátý výstavbou, s nízkým podílem zeleně a připisují mu i mnoho dalších negativ (Šustrová a Šimon 2012). Lidé se na venkov tedy stěhují za lepším a kvalitnějším životním prostředím, environmentálním životním stylem, ale také za cenově dostupnějším bydlením (Šimon 2011). Mezi tzv. ekonomickými push faktory, které vyvolaly procesy suburbanizace a později také méně intenzivní trendy kontraurbanizace, patří právě zvyšující se ceny služeb a bydlení ve městech. Proto se lze domnívat, že i na území venkova bude hlavní motivace migrace ovlivněna především

faktorem levnějších pozemků, které venkov oproti městu nabízí. Tento migrační pohyb v hierarchii sídel můžeme do určité míry chápat také jako součást procesu kontraurbanizace (Šimon a Ouředníček 2010).

2.1 Urbanizační procesy ve vztahu k venkovu

Populační nárůst velkého rozsahu proběhl poprvé v 18. století, kdy se po začátku průmyslové revoluce rozvíjela primárně města založená s průmyslovou výrobou. Nové trendy ve vývoji měst se přitom projevují vždy v ekonomicky nejvyspělejších státech a difúzně se šíří do ostatních částí světa (van der Berg a kol. 1982). Nárůst počtu městských obyvatel z venkovské populace a následné změny v demografickém chování vedou v důsledku ke zvýšení počtu obyvatel.

Nizozemský autor Leo van den Berg se se svými kolegy zabýval výzkumem vývojových tendencí evropských měst a ve své studii rozeznává čtyři základní stádia vývoje měst. Pro naši práci jsou důležitá dvě z nich, urbanizace a suburbanizace, tedy pohyb z venkova do měst a následně z městských center do zázemí. Další stádia jsou deurbanizace (jinde v literatuře se můžeme setkat s pojmem kontraurbanizace, např. Šimon a Ouředníček (2010)) a reurbanizace (znovuobnovení měst). Poslední vývojové stádium již není tak významné z pohledu množství stěhujících se obyvatel a dopadů na území (van der Berg a kol. 1982). Vzhledem k nárůstu počtu obyvatel stěhujících se na venkov mimo zázemí velkých měst je pozornost v této práci věnována také procesu kontraurbanizace.

Urbanizace jako první stádium vývoje je vyvolána přebytkem pracovní síly v zemědělských oblastech, poklesem mezd v zemědělství a rozvojem průmyslu ve městech. Tyto skutečnosti jsou důvodem postupného přesunu obyvatel z venkova do měst, kde zároveň přecházejí ze sektoru zemědělství do průmyslu (Ouředníček 2000). Postupně ve městech dochází k procesu sukcese (Burgess 1925 cit. v Ouředníček 2000), což vede k postupnému stěhování původního obyvatelstva do oblastí s lepším bydlením směrem na okraj města. Zároveň v centrálních zónách města dochází k nahrazování původních obyvatel novými přistěhovalci s nižším sociálním statutem. V tomto stádiu vývoje měst dochází k růstu celého regionu.

Suburbanizace je pokračováním vývoje města v průmyslové éře, kdy se začínají projevovat kvalitativní změny především v oblasti bydlení a dopravy. Objevují se automobily a autobusy, budují se nové trasy veřejné dopravy a roste propojenost se zázemím města prostřednictvím vlakových spojení. Následkem větších dopravních možností pak dochází k přesunu obyvatelstva směrem na okraj města. Lidé se stěhují za zdravějším bydlením a uplatňují se první projekty zahradních měst. Přesouvá se zároveň i průmyslová výroba, a to do míst, kde nejsou továrny na obtíž a mají stále dobrou dopravní dostupnost. Dochází tedy k oddělení bydliště a pracoviště, roste také délka dojíždění do zaměstnání (van den Berg a kol. 1982).

Proces suburbanizace znamená přesun obyvatel, jejich aktivit a některých městských funkcí z jádra města do jeho zázemí. Území měst se v rámci tohoto procesu rozšiřuje. V dnešní době byl proces suburbanizace zaznamenán u většiny velkých měst ve vyspělých zemích, nejedná se ale o nový fenomén. Evropská města suburbanizaci v jisté formě zaznamenávala v průběhu celé své historie. Kromě rezidenční suburbanizace se v obcích v blízkosti větších měst odehrává i další suburbánní rozvoj. Dochází k procesům, které, přestože probíhají v zázemí měst, nesouvisí primárně s odlivem obyvatel. K nejviditelnějším projevům suburbánního rozvoje patří stavební aktivita nebo oživení ekonomických funkcí (tzv. komerční suburbanizace) a společenských činností v příměstských obcích (Ouředníček 2000).

Třetí stádium vývoje je nazýváno deurbanizací neboli kontraurbanizací. Kontraurbanizace je dalším urbanizačním procesem, přestože výše zmíněná suburbanizace je měřítkově vyššího řádu (Šimon a Ouředníček 2010). Stejně jako suburbanizace je i kontraurbanizace významným decentralizačním procesem, u kterého dochází ke stěhování obyvatelstva z velkých měst a jejich předměstí (Johnston a kol. 2003). Kontraurbanizaci definujeme jako proces, kdy lidé odcházejí z města do venkovského prostředí mimo metropolitní region. Oproti tomu suburbanizace, jak již bylo řečeno, je migrace obyvatel z města do jeho zázemí, které je součástí metropolitního regionu. Ke kontraurbanizaci dochází jednak mezi již zmíněným městem a venkovem, ale také mezi suburbiem a venkovem. Suburbanisté se vyznačují hledáním místa bydliště v oblasti s dobrou dostupností práce, služeb a dalších aktivit. Typické je zde zachování městského způsobu života (Šimon a Ouředníček 2010).

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

Trend kontraurbanizace se začal projevovat v průběhu 70. let 20. století ve Spojených státech amerických (USA), kde docházelo k výraznému odlivu obyvatelstva z metropolitních území do relativně malých obcí ležících mimo metropolitní oblasti. Nejdříve se tento nový trend projevoval u více a následně u méně urbanizovaných zemí, a to na konci 20. století (Johnston a kol. 2003). Některé služby se stěhují za obyvatelstvem do oblastí za hranicemi města, příkladem jsou velká nákupní centra. Pokles počtu obyvatelstva zaznamenává nejen jádrové město, ale rovněž většina předměstí. Mezitím se původně venkovské oblasti v širším zázemí města přeměňují na městská sídla, většinou na úkor přírodního prostředí a zemědělské půdy. V této části rozvoje rostou především menší centra, která se nacházejí za hranicí dominantního města, v jeho dojezdové vzdálenosti (Ouředníček 2000).

V českém kontextu vymezuje Šimon (2011) několik skupin migrantů směřujících na venkov, které jsou v souladu s deurbanizačními tendencemi. První skupinou jsou tzv. navrátilci a odpočinkáři. Jedná se o starší obyvatele v důchodovém věku či věku těsně před důchodem, kteří už nejsou zaměstnaní a vyhledávají klidná místa a prostředí blízké přírodě. Navrátilci se vrací do míst, ke kterým mají z minulosti určitou citovou vazbu. Odpočinkáři zase odcházejí na venkov rozvíjet své koníčky a zájmy. Další skupinou jsou tzv. „empty nesters“. Jde o označení pro rodiče, jejichž děti dospěly a opustily společný domov. Tito lidé se stěhují na venkov, kde hledají nové zaměstnání a prohlubují své zájmy. Osoby, pro které je důležitá blízkost a vztah k přírodě, se vyznačují zejména vlastním zajištěním potravy. Pěstují si vlastní ovoce a zeleninu, chovají domácí zvířata a preferují šetrný styl života. Neopomenutelnou skupinou jsou mladé rodiny, které se odstěhovaly na venkov především kvůli dětem. Pro ně je venkov bezpečnější, přirozenější a zdravější než město. Těmto lidem stačí do města dojíždět jen občas, neboť sehnali dobré pracovní místo na venkově nebo pracují doma či přes internet. Poslední skupinou jsou nedobrovolní vesničané. Jejich ekonomické možnosti jsou nedostatečné pro jejich potřeby v oblasti bydlení. Na venkově si totiž mohou dovolit větší dům či byt než ve městě (Šimon 2011).

Na vývoj městských regionů v období v letech 1990–2011 v Česku se ve svém výzkumu zaměřili Sýkora a Mulíček (2012), kteří poukazují na pozvolný nástup procesu suburbanizace v období 90. let 20. století, kdy se projevovala především v zázemí

největších měst. Později v období po roce 2000 se přidávají další města. Pomalejší vývoj je patrný u měst z ekonomicky slabších regionů, především ze severu Moravy, ale také v oblastech vnitřní periferie na pomezí Středočeského kraje. Výsledkem jejich analýzy je poznatek, že na úrovni mikroregionů Česka po roce 2000 proces suburbanizace jasně dominuje.

Vedle suburbanizace definoval Ouředníček (2007) na příkladu Prahy dalších šest procesů, které přispívají k dekoncentraci obyvatelstva v rámci metropolitního regionu. Prvním procesem dekoncentrace je stěhování do starších domů a jejich renovace. Tato migrace se odehrávala především v období po pádu socialismu a ukončení komplexní bytové výstavby, kdy byl v samotné Praze nedostatek bytů. Další z nových fenoménů od konce 20. století je spjat s migrací seniorů do domovů s pečovatelskou službou a domovů pro seniory v zázemí Prahy. Svou roli hrála také přítomnost mnoha lokalit druhého bydlení, které bylo často přeměněno na bydlení trvalé. Do vzdálenějších vesnic, které jsou však stále spjaté s jádrovým městem, se převážně stěhují méně bohatí obyvatelé. V případě, že se lidé stěhují z jedné obce do druhé v rámci zázemí, hovoříme o tzv. tangenciální migraci. S migrací do vzdálenějších obcí, které již nemusejí mít příhodnou polohu pro každodenní dojížděku, je pak spojen proces kontraurbanizace (Ouředníček 2007).

Zajímavý pohled na uchopení vztahu mezi vnitřní a zahraniční migrací nabízejí Čermák a Jánská (2011), kteří poukazují na rozdíly v migračním chování mezi domácími migranty a imigranty/cizinci. Zatímco imigranti se koncentrují především do velkých měst, domácí obyvatelstvo se z těchto měst stěhuje do jejich zázemí. Dochází tedy k procesu suburbanizace. Tento migrační pohyb v hierarchii sídel můžeme do určité míry chápat také jako součást procesu kontraurbanizace.

Na základě výzkumu Bernarda (2006) můžeme vymezit několik skupin motivů přistěhování na venkov. Autor záměrně vysvětluje, že se jedná o skupiny motivů, nikoliv o skupiny migrantů, protože jednotlivé osoby mohou být často ovlivněny více motivy. Hlavní skupinu motivů k přestěhování na venkov autor nazval jako „hledání venkova“. Takzvaní „hledací venkova“ chtějí vyměnit prostředí, ve kterém žijí, za život na venkově po boku přírody. Venkovská krajina a příroda pro ně představuje kulisu jako vizuální estetický obraz krajiny. Zároveň na venkově a v přírodě chtějí trávit svůj volný čas

a vykonávat různé aktivity. Venkov je pro ně místem klidu, odpočinku a relaxace po práci, zatímco město se vyznačuje spěchem, napětím a stresem. Ve zkratce je pro migranty důležitý „push“ faktor – ruch města a „pull“ faktor – klid venkova. Touha žít blízko přírody se týká především mladých rodin. Druhou skupinou možností migrantů je „stěhování jako vedlejší produkt“. Tito migranti neopouštějí město pro změnu prostředí, ale berou stěhování na venkov jako východisko v hledání finančně dostupného a prostorného bydlení. Odchod z města je pro ně racionální volbou, která je ovlivněna „push“ faktorem drahého bydlení ve městě a „pull“ faktorem levného bydlení na venkově (Bernard 2006). Zdravější prostor s možností volného pohybu v blízkosti přírody volí především lidé s rodinou nebo očekávající rodinu (Šimon 2011; Šustrová a Šimon 2012).

Pro vymezení uvedených urbanizačních procesů se použily pojmy město, jeho zázemí a venkov, které jsou v obecné rovině snadno uchopitelné. Pro potřeby datových analýz je však nutné uvedené pojmy řádně definovat. Z pohledu zaměření práce je klíčový pojem venkov, který je řádně vymezen v následující kapitole.

2.2 Vymezení venkova

Pojmy venkov a vesnice spolu úzce souvisí, ale je potřeba si uvědomit rozdíl mezi nimi. Zatímco vesnice je venkovské sídlo neboli zastavěné území s typickou rurální strukturou, venkov je prostor tvořený tímto zastavěným územím, ale i kulturní krajinou v okolí vesnice (Perlín 1999). V českém prostředí se často setkáváme i s termínem venkovská obec, který blíže popisují Perlín a kolektiv (2010). Nejsnadněji zjistitelnou a dlouhodobě sledovanou charakteristikou sloužící k vymezení venkova je velikostní kategorie obce. V českém prostředí neexistuje jasné a legislativně ukotvené vymezení tohoto pojmu a lze pouze odvodit, že obce, které nejsou městy, mohou být označeny jako venkovské (Perlín a kol. 2010). Pro vymezení venkovských sídel se v Česku dříve běžně užívala hranice 2 000 obyvatel jako hranice pro venkovské sídlo (obec). Problémy tohoto vymezení jsou, že existují sídla, která mají jednoznačně venkovský charakter a mají více než 2 000 obyvatel. Současně existují malá města, která mají i méně než 2 000 obyvatel, ale jejich urbanistická struktura nebo třeba struktura ekonomických činností je spíše městská než venkovská (Perlín 2009). Při vymezení venkovských obcí pro účely

následujících analýz byl jako kritérium zvolen v souladu se zákonem o obcích (Zákon č. 128/2000 Sb.) celkový počet obyvatel s horní hranicí 3 000 (viz § 3, odst. 1 příslušného zákona, který říká, že „obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem“).

Venkov se dá vymezit také z demografického hlediska jako území s nízkým počtem obyvatel a nízkou hustotou obyvatelstva. Z ekonomického hlediska byl venkov dříve vymezen jako oblast, kde dominuje lesnické a zemědělské hospodářství se záměrnou produkcí plodin a chovem zvířat. Oproti původnímu sektorovému přístupu k vymezení venkova jako k území s dominantní zemědělskou výrobou se v jeho novějším pojetí stále více prosazuje prostorový přístup vnímající venkov jako místo života a aktivit obyvatel (Fáziková, Lacina 2001; Van der Ploeg a kol. 2000). Chování a jednání obyvatel se ve venkovském prostoru odlišuje od městského a odlišný je i vývoj socioekonomického a sociokulturního prostoru (Chromý a kol. 2011). Vznik mnohem výraznějších rozdílů mezi venkovem a městem způsobila industrializace a následná urbanizace. Město se vyznačuje rychlým a dynamickým způsobem života. Oproti tomu pro venkov je typická tendence k tradicím a konzervatismu, lidé nejsou tolik individualističtí a drží více pospolu (Horská 2002).

„Hovoříme-li o městě a vesnici, objevují se dvojice protikladů, jako nový a starý, moderní a tradiční, uspěchaný a klidný“ (Matoušová, Markvartová 2011, s. 42). Nemůžeme samozřejmě jednoznačně označit vesnici za starou a tradiční a město naopak za nové a moderní. Životy města i vesnice se dnes do značné míry prolínají a je složité je od sebe jasně oddělit. Přesto je možné tato sídla alespoň zhruba charakterizovat pomocí popisů uvedených v tabulce č. 1. Zvláštním případem jsou pak satelitní sídla v suburbánní oblasti úzce navázaná na město, u kterých nelze jednoznačně určit, zda se jedná o venkov, či městské sídlo. Jak město, tak vesnice mají své specifické rysy. Jako příklad lze uvést vztah ke krajině. Venkov je stále vázaný na přírodu a během roku se jí přizpůsobuje více než město. Život na venkově je i v dnešní době do velké míry spjat se zemědělstvím a je méně ovlivnitelný technickými pokroky než velkoměsto (Blažek 2004).

Odborníci v současnosti popisují venkov takto:

- Jedná se o fyzické prostředí žití osob, které má blíže k přírodě než města obecně. Znamená to, že je to prostředí, do kterého člověk zasáhl méně než do městského, které není tak urbanizované, přetvořené a umělé

(Hudečková, Lošťák, Ševčíková 2006).

- Venkov je také sociální prostředí žití osob, které si zachovalo jisté odlišné kulturní rysy. Obyvatelé venkova mají své specifické normy chování, svůj osobitý jazyk a mnohé další odlišnosti od obyvatel města (Majerová 2000).

Tab. 1: Odlišnosti sídel městského a venkovského typu

Kritérium	Městské sídlo	Venkovské sídlo
Velikost	větší	menší
Stáří	mladší	starší
Rychlost vývoje	dynamičtější	pomalejší
Funkce	převážně nezemědělského charakteru	spíše zemědělské a návazné na zemědělství
Homogenita/ Heterogenita	heterogenita struktury obyvatelstva, využití ploch, funkcí a stylů života	větší homogenita struktury obyvatelstva, využití ploch, funkcí a stylů žití

Zdroj: Hudečková, Lošťák, Ševčíková (2006), vlastní úprava

Současný venkov může být definován podle různých kritérií, neboť neexistuje jednotný způsob jeho chápání. Snaha vymezit venkov a s ním spojené venkovské obce není proto triviální. Problémy s přesnou definicí venkova jsou násobeny velkou variabilitou venkovského osídlení; můžeme se setkat s odlehlými osadami, samotami, klasickými vesnicemi či příměstskými obcemi, které jsou značně zasaženy suburbanizačními tendencemi (Perlín a kol. 2010). Geografové vymezují venkov na základě geografické polohy, řádovosti/měřítko, územní diferenciaci, vývojových procesů, faktorů určujících sociálně prostorové změny, role aktérů, ale také na základě vývoje rozvojového potenciálu a dalších (Chromý a kol. 2011). Přístupy k vymezení venkova podle ČSÚ (2007) vycházejí většinou z kvantitativního nebo kvalitativního ukazatele, případně z kombinace více ukazatelů. Venkov a periferní oblasti jsou vymezovány na základě:

- počtu obyvatel obce nebo hustoty zalidnění, případně kombinace těchto dvou ukazatelů, viz uvedená metodika Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD);
- statutu dané obce podle právních norem příslušného státu;

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

- charakteru a hustoty zástavby a architektonického rázu obce;
- podílu přírodních ploch nebo zastavěných ploch v celkové rozloze obce;
- kvality infrastruktury, občanské vybavenosti obce a dostupnosti služeb z nekomerční sféry (např. školství, zdravotnictví, kulturní a sportovní zařízení);
- institucionálního vybavení obcí (např. matriční či stavební úřad, pošta);
- dopravní dostupnosti nebo vzdálenosti od větších center (dobře dostupné a blízké obce nejsou někdy považovány za venkov, byť mají malý počet obyvatel nebo nízkou hustotu zalidnění) (ČSÚ 2007).

Blažek a Netrdová (2009) ve svém díle zkoumali vznik a význam rozvojových os venkovského prostředí a upozornili na obtížnost jejich vymezení. Právě nejednoznačnost při vymezení rozvojových os ve venkovském prostoru jako spojnic některých pólů rozvoje v socioekonomickém systému zdůrazňuje nutnost samostatného hodnocení venkova a upozorňuje tak na jeho diferenciaci.

Na úrovni obcí se dají označit za venkovská ta sídla, jejichž hustota zalidnění je nižší než 150 obyvatel/km². Venkovské oblasti dále můžeme dělit na tři základní kategorie podle podílu obyvatelstva žijícího ve venkovských obcích. Definice venkovského regionu k mezinárodnímu porovnání podle ČSÚ (2007) vychází z OECD a statistického úřadu EU (Eurostat):

- převážně venkovské regiony – více než 50 % obyvatel žije ve venkovských obcích (definované jako obce s méně než 150 obyvateli/km²),
- významně venkovské regiony – ve venkovských obcích žije 15 až 50 % obyvatel,
- převážně městské regiony – ve venkovských obcích žije méně než 15 % obyvatel (Perlín a kol. 2010).

Pro kategorizaci venkovských oblastí se ve světě i v Evropské unii (EU) používá typologie venkova (Lauwers a kol. 2005), která jej rozděluje na přilehlý (integrated rural areas), mezilehlý (intermediate rural areas) a odlehlý (remote rural areas). Výrazně se liší evropský venkov ve vyspělých a rozvojových zemích. Organizace spojených národů (OSN) věnuje speciální pozornost rozvojovým venkovským prostorům (developing rural areas), kde žijí nejchudší lidé s nedostatkem potravin (Pizzoli, Xiaoning 2000).

2.3 Rozvojové možnosti venkova

Z předchozích kapitol o urbanizaci můžeme vyvodit, že rozvojové možnosti měst a venkovského prostoru jsou odlišné. Transformace agrární společnosti na společnost industriální byla historicky největší změnou způsobu života, významově srovnatelnou pouze s přechodem k zemědělství a usedlému způsobu života. Proces industrializace a demografického přechodu na přelomu 19. a 20. století v českých zemích úzce souvisel s procesem zvyšování územní koncentrace obyvatelstva. Tyto změny zasáhly všechny oblasti lidského života i krajinu, v níž společnost žije, převážně na venkově, odkud se obyvatelstvo stěhovalo do měst. Venkov se v průběhu modernizace stává jakýmsi „zbytkovým“ či „prázdným prostorem“ (Bínek, Svobodová 2009).

Při hodnocení možností a rizik rozvoje venkova se nejčastěji používají teorie regionálního rozvoje ze skupiny jádro–periferie, která je původně inspirovaná keynesiánským chápáním ekonomiky. Venkov bývá v takovém případě ztotožňován s periferií. Různé teoretické přístupy (Myrdal 1957; Hirschman 1958; Perroux 1950; Friedmann 1966) považují přirozené tendence regionálního vývoje za divergenční a nabízejí řešení prohlubujících se nerovností, která spatřují především v posilování centra a jeho ekonomiky. Pouze Friedmann (1966) upřednostňuje decentralizaci rozhodovacích procesů.

Podle Asheima (1992) představuje jednu z možností řešení problémů hospodářsky slabých venkovských regionů budování lokálních sítí a vzájemné propojování jednotlivých lokálních aktérů. Nutné je podle něj pohlížet na venkovský prostor a na jeho obyvatele nejen v dichotomii město–venkov, resp. urbanizované a neurbanizované území, ale jako na velmi různorodou skupinu aktérů, kteří mohou zajišťovat přiměřený regionální rozvoj. Blažek a Netrdová (2009) v této souvislosti uvádějí měkké faktory jako klíčové pro diferenciaci na úrovni obcí. Patří mezi ně talent, kultura, vzdělání a podnikatelský duch.

Jedním z hlavních rozvojových problémů je nedostatek obyvatel a vyliďňování venkova. K depopulaci venkova významně přispělo také vystěhování Němců a následné špatné dosídlování pohraničí. Depopulace vyvolaná dlouhodobou selektivní emigrací, při které odcházelo nejčastěji mladé a vzdělané obyvatelstvo, se odrazila v nepříznivé

věkové a vzdělanostní struktury obyvatel venkova. Počet pracovních příležitostí na venkově klesal rychleji než počet obyvatel – mechanizace zemědělství a útlum živností spolu s investicemi do průmyslu byly příčinou nejen pokračující migrace z venkova do měst, ale také nárůstu dojížděky za prací z venkova do měst (Bínek, Svobodová 2009).

O obnově venkova se u nás začalo diskutovat během 90. let. V tomto období byl přijat plán obnovy venkova, který zajišťuje realizaci Programu obnovy vesnice (POV), přijatého vládou 29. května 1991. Jeho garantem je v současné době Ministerstvo pro místní rozvoj a tvoří součást regionální politiky. Základní snahou programu je dosažení takových socioekonomických podmínek, které by podnítily samosprávy a obyvatelé venkova k tomu, aby se vlastními silami snažili o harmonický rozvoj zdravého životního prostředí, udržování přírodních a kulturních hodnot krajiny a rozvoj ekologicky přijatelnějšího hospodářství. POV se v současné době soustředí na dotování těch akcí a programů obcí, které nelze dotovat z ostatních resortů, a dále těch, které mají integrující územní nebo oborový charakter. Součástí regionální politiky Ministerstva pro místní rozvoj je také podpora oživení ve venkovských oblastech prostřednictvím soutěže Vesnice roku, která se koná pravidelně každý rok (Bínek, Svobodová 2009). Obnovou Blažek (2004) nemyslí návrat k určitému stavu v minulosti, ale znovuoobnovení podstaty bytí venkova a jeho charakteristického ducha, neboť problémy, do kterých se venkov dostal, jsou způsobeny podle tohoto autora zejména ztrátou jeho identity. Venkov potřebuje obnovit své sebevědomí, aby začal využívat selský rozum a nesnažil se za každou cenu dohánět město. Hlavní role při obnově by měla spočívat ve významu přírody obohacené lidskou spoluúčastí. Obnova venkova podle něho nespočívá v udržení zemědělské velkovýroby, ale v uplatnění alternativních způsobů života.

Rozvoj venkova je stále více zdůrazňovanou součástí Společné zemědělské politiky (SZP) EU, avšak není jej možné vnímat odděleně bez kontextu regionální politiky. Soulad v cílech a opatřeních rozvoje venkova společné zemědělské politiky i politiky regionální je zřejmý a je nutné podpořit snahy o synergii rozvojových aktivit. Cílem byla podpora zemědělské produkce a zajištění potravinové soběstačnosti. Po vstupu do EU Česko plně implementovalo nástroje Společné zemědělské politiky (SZP), což značně ovlivnilo české zemědělství. SZP definovala evropský model zemědělství, který je založen na multifunkčním konceptu. Ten se pokouší popsat

současné procesy měnícího se zemědělství. Na jedné straně dochází ke koncentraci a specializaci prostřednictvím velkých agroindustriálních farem. Na druhou stranu můžeme pozorovat i směry postproduktivistického zemědělství, kdy se přechází k multifunkčnímu režimu zemědělství a venkova (Van der Ploeg a kol. 2000). SZP také zemědělcům poskytovala subvence, rozvíjela systémy garantování vysokých cen a udělovala pobídky pro vyšší produkci (Binek, Svobodová 2009).

Obrázek č. 1 znázorňuje tzv. bludný kruh venkova, který naznačuje cyklický problém venkovských sídel a vystihuje problémy držící venkov v dlouhodobém měřítku v periferním postavení. Ten se z tohoto postavení podle společnosti The New Rural Paradigm (2006) nemůže sám při transformaci dostat a přiblížit se městu. Zároveň zdůrazňuje nutnost přechodu od dotací jednotlivým subjektům k podpoře strategických a efektivních rozvojových projektů na venkově. Předpokládá také posílení postavení lokálních aktérů, a to jak představitelů veřejné správy, tak obyvatel nebo místních podnikatelů. Zvýšená podpora těchto činitelů při usměrňování rozvoje venkova, tedy oslabení významu národních a nadnárodních programů pro rozvoj venkova, vede k nutnosti podrobněji a přesněji vymezit jednotlivé typy venkovských území a definovat pro ně specifické nástroje pro rozvoj (The New Rural Paradigm 2006).

Obr. 1: Bludný kruh upadajících venkovských oblastí

Zdroj: The New Rural Paradigm (2006), vlastní úprava

Oproti původnímu sektorovému přístupu k venkovu jako k území s dominantní zemědělskou výrobou se v jeho novějším pojetí stále více prosazuje prostorový přístup vnímající venkov jako místo života a aktivit obyvatel (Fáziková, Lacina 2001; Van der

Ploeg a kol. 2000).

Růst významu rozvoje venkova v Česku výrazně poznamenaly především reformy SZP, které vedly k posílení pozice politiky rozvoje venkova v EU. Česká zemědělská politika se pohybuje nejen v obecném rámci SZP EU, ale odráží také státní vývojová specifika. Období kolektivizace zapříčinilo to, že převažují velcí producenti nad tzv. rodinnými farmami, které jsou typické pro řadu zemí EU. Farmám nahrává současný systém podpor SZP. Následná industrializace a modernizace jsou příčinou poměrně vysoké efektivity v zemědělské výrobě a podílejí se do určité míry i na její konkurenceschopnosti, kterou prokázalo otevření tržních bariér v 90. letech 20. století (Bínek, Svobodová 2009).

S narovnáním vlastnických vztahů k půdě úzce souvisí problematika pozemkových úprav. Ty jsou významným, byť z rozvojového hlediska stále nedoceneným nástrojem rozvoje venkova. Vzhledem k minulosti, kdy došlo k významnému narušení vlastnických vztahů a problematickému využívání půdy, představují pozemkové úpravy nástroj pro vyřešení těchto překážek a mohou také přispět k podstatně efektivnějšímu využívání půdy i k dalším možnostem rozvoje konkrétní venkovské obce (Bínek, Svobodová 2009).

Problematika venkova se v Česku dostává do popředí již na počátku 90. let 20. století, kdy vznikl Program obnovy vesnice (1991) z iniciativy tehdejšího Ministerstva životního prostředí. Ucelená koncepce rozvoje venkova však vniká až později, především v souvislosti s přípravou na vstup Česka do EU a samotným aktem. Česko mělo jako kandidátská země možnost před svým vstupem do EU čerpat finanční prostředky z předvstupního programu SAPARD, který vychází z nařízení Rady č. 1268/1999/63. Základním programovým dokumentem byl Plán rozvoje zemědělství a venkova Česka pro období 2000–2006 (Blatecká 2006).

Počátkem roku 2006 byly dokončeny základní koncepční dokumenty tvořící rámec budoucí politiky rozvoje venkova, a to Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007–2013 a Program rozvoje venkova na období 2007–2013. Oba dokumenty navazují na platnou, vládou ČR schválenou Koncepci agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU, tedy na období 2004–2013. Obsahově tyto dokumenty vycházejí z Nařízení Rady č. 1698/2005 o podpoře rozvoje venkova z Evropského

zemědělského fondu pro rozvoj venkova (Blatecká 2006).

Program rozvoje venkova je členěn do čtyř základních os:

- OSA I – Zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví, cílem je vytvořit silné a dynamické zemědělsko-potravinářské odvětví;
- OSA II – Zlepšení životního prostředí a krajiny, kde je cílem snaha o multifunkční zemědělské a lesnické systémy, které jsou prospěšné životnímu prostředí, krajině a přírodě;
- OSA III – Kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova. Zde je cílem vytvořit rozmanité pracovní příležitosti a podmínky pro atraktivní život na venkově;
- OSA IV – Leader. Program je platný pro venkovské regiony celého Česka na podporu založení místních akčních skupin ve venkovských mikroregionech, na základě principu partnerství a spolupráce místní samosprávy s podnikatelským sektorem a neziskovými organizacemi. Cílem programu Leader je iniciovat vytváření a rozvoj místních partnerství a využití vnitřního potenciálu venkova (Blatecká 2006).

Evropská komise oficiálně schválila programový dokument Programu rozvoje venkova Česka také na období 2014–2020. Hlavním cílem programu je obnova, zachování a zlepšení ekosystémů závislých na zemědělství zejména prostřednictvím agroenvironmentálních opatření, dále investice pro konkurenceschopnost a inovace zemědělských podniků, podpora vstupu mladých lidí do zemědělství nebo krajinná infrastruktura. Program podporuje také diverzifikaci ekonomických aktivit ve venkovském prostoru a má za cíl vytvářet nová pracovní místa a zvýšit hospodářský rozvoj. Podporován je komunitně vedený místní rozvoj a metoda LEADER. Horizontální prioritou je předávání znalostí a inovací formou vzdělávacích aktivit, poradenství a spolupráce v oblasti zemědělství a lesnictví (Státní zemědělský intervenční fond 2020).

Současný stav venkovského osídlení a venkovského prostoru je výsledkem dlouhodobého působení řady procesů a vlivů. Významná byla vždy vazba venkova s městem a intenzita interakcí neustále narůstá. Dnes probíhají socioekonomické procesy značně diverzifikovaně a převážně obousměrně (Bínek, Svobodová 2009).

3. Vývoj a diferenciacie českého venkova

Rozdrobená sídelní struktura je pro Česko charakteristická a nezměnila se. Pouze se slučovaly obce jako administrativní, územně správní a nyní samosprávné jednotky. Sídlo je podle Ústavu územního rozvoje (2019) definováno jako „prostorově oddělená jednotka, kterou tvoří skupina domů (usedlostí, staveb) a která je oddělena od dalších sídel volným nezastavěným prostorem.“ Sídlo velmi často nemá vlastní právní subjektivitu, ledaže by bylo samostatnou obcí. V Česku je více než 15 tisíc sídel a na venkově samotném se nachází přibližně 11,5 tisíce sídel – částí obcí (Perlín 1999). Obec je podle zákona o obcích (Zákon č. 128/2000 Sb.) základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce.

Z vývojového hlediska obcí ještě v roce 1950 bylo v Česku 11 459 obcí, v roce 1980 počet obcí klesl o 58 % na 4 778 obcí. Důvodem úbytku obcí byl tlak na slučování obcí v době socialismu a střediskové soustavy. Po roce 1990 počet obcí rostl, když došlo k dezintegraci obcí a vzniklo zhruba 2 000 nových obcí. V roce 2018 v Česku nalezneme 6 258 obcí, což je 55 % z počtu obcí z roku 1950 (Veřejná databáze ČSÚ 2020). Většina obcí je však populačně a rozlohou malá. To dokládá také statistika z tabulky č. 2, která uvádí že cca 93 % všech obcí je venkovských, a má tedy méně než 3 000 obyvatel. K podrobnějšímu porovnání slouží vývoj rozložení obcí podle populační velikosti obce. V roce 2000 mělo celkem 3 739 obcí, tedy téměř 60 % všech obcí, méně než 500 obyvatel. Dokonce celkem v 1 741 obcích (téměř 28 % všech obcí) žije méně než 200 obyvatel (Veřejná databáze ČSÚ 2020).

Z vývoje v 21. století můžeme pozorovat, že počet měst, ač nepravidelně, roste. Zajímavé srovnání nabízí také změna celkového počtu obyvatel v celé zemi. V Česku se od roku 2006 počet obyvatel navýšil za 12 let o 3,5 %, což každoročně v průměru odpovídá 30 218 obyvatelům. Nejvyšší nárůst obyvatel proběhl mezi lety 2006 a 2007, kdy se počet obyvatel navýšil skoro o 100 tisíc obyvatel. Naopak k snížení počtu obyvatel došlo v roce 2011, kdy v Česku ubylo oproti předchozímu roku přes 27 tisíc obyvatel.

Tab. 2: Počet obcí s rozdělením na venkovské obce a města v Česku v letech 2006–2018, absolutně a relativně

Rok	Počet obcí celkem	Venkovské obce	Venkovské obce (%)	Města	Města (%)
2018	6 258	5 805	92,76 %	453	7,24 %
2017	6 258	5 806	92,78 %	452	7,22 %
2016	6 258	5 806	92,78 %	452	7,22 %
2015	6 253	5 803	92,80 %	450	7,20 %
2014	6 253	5 800	92,76 %	453	7,24 %
2013	6 253	5 801	92,77 %	452	7,23 %
2012	6 251	5 802	92,82 %	449	7,18 %
2011	6 251	5 804	92,85 %	447	7,15 %
2010	6 250	5 800	92,80 %	450	7,20 %
2009	6 249	5 798	92,78 %	452	7,23 %
2008	6 249	5 802	92,85 %	447	7,15 %
2007	6 249	5 805	92,89 %	444	7,11 %
2006	6 249	5 813	93,02 %	436	6,98 %

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ (2020), vlastní zpracování

V relativním zastoupení obyvatel města a venkova můžeme v tab. č. 3 sledovat, že v Česku žijí dvě třetiny lidí ve městech. To je v porovnání míry urbanizace s našimi sousedy po Německu druhý nejvyšší podíl. Poměr lidí žijících na venkově každým rokem mírně procentuálně roste a za 12 let rozdíl činil 1,3 procentního bodu. Důvodem tohoto nárůstu je stále pokračující proces suburbanizace v okolí větších městských center, ale i kontraurbanizace. Na stěhování z velkých měst do příměstských oblastí v Česku poukazuje i Kupiszewski a kol. (1998). Hlavní přírůstky jsou pozorovány u středně velkých měst a menších obcí na úkor velkých měst a pohraničních oblastí, nejvíce v oblasti Sudet.

Tab. 3: Počet obyvatel s rozdělením na venkovské a městské obyvatelstvo v Česku v letech 2006–2018, absolutně a relativně

Rok	Celkem	Venkov	Město	Venkov (%)	Město (%)
2018	10 649 800	3 480 907	7 168 893	32,69 %	67,31 %
2017	10 610 055	3 458 930	7 151 125	32,60 %	67,40 %
2016	10 578 820	3 438 935	7 139 885	32,51 %	67,49 %
2015	10 553 843	3 428 028	7 125 815	32,48 %	67,52 %
2014	10 538 275	3 404 944	7 133 331	32,31 %	67,69 %
2013	10 512 419	3 392 789	7 119 630	32,27 %	67,73 %
2012	10 516 125	3 385 950	7 130 175	32,20 %	67,80 %
2011	10 505 445	3 372 162	7 133 283	32,10 %	67,90 %
2010	10 532 770	3 339 391	7 193 379	31,70 %	68,30 %
2009	10 526 813	3 306 281	7 220 532	31,41 %	68,59 %
2008	10 467 542	3 285 373	7 182 169	31,39 %	68,61 %
2007	10 381 130	3 249 962	7 131 168	31,31 %	68,69 %
2006	10 287 189	3 229 453	7 057 736	31,39 %	68,61 %

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ (2020), vlastní zpracování

Abychom si definovali rozdíly podílů venkovského obyvatelstva v Česku, tak si vymežíme poměry obyvatelstva v jednotlivých krajích Česka, neboť je zde výrazná regionální diferenciaci. V tab. č. 4 sledujeme, že Ústecký, Karlovarský, Liberecký a Moravskoslezský kraj mají dominantní osídlení ve městech. To je dáno hustou sítí měst v dané oblasti, kdy tato sídla byla průmyslovými centry Česka v druhé polovině 20. století. Tato skutečnost způsobila populační nárůst v místních obcích a městech, které nabízely mnoho pracovních příležitostí. Jenže toto dominantní postavení kvůli utlumení těžkého průmyslu a těžby uhlí znamenalo pro tyto dotčené oblasti populační ztrátu, primárně ve městech. Také výsledky indexu změny (IZ) k roku 2006 potvrzují, že podíl obyvatel venkova v této oblasti narůstá nejvíce ze všech krajů. Lidé se z průmyslových měst stěhují na klidný venkov. Na příkladu Moravskoslezského kraje za 12 let ve městech ubylo skoro 59 tisíc lidí. Z toho na venkově přibylo cca 12 tisíc obyvatel. To znamená, že v tomto kraji ubývá počet obyvatel. Největší podíl venkovského obyvatelstva je stabilně na Vysočině a v kraji Olomouckém a Středočeském. To je způsobeno také tím, že se zde nacházejí příznivé podmínky pro zemědělství v okolí velkých řek. I v těchto zemědělských regionech dochází k nárůstu počtu obyvatel na venkově.

Tab. 4: Počet obyvatel v krajích Česka za rok 2018 s rozdělením na městské a venkovské obyvatelstvo a indexem změny k roku 2006

	Počet obyvatel celkem	Podíl venkovského obyvatelstva	Podíl městského obyvatelstva	Index změny nárůstu podílu venkovského obyvatelstva	Index změny počtu obyvatel celkem
Česká republika	10 649 800	33 %	67 %	104	104
Hlavní město Praha	1 308 632	0 %	100 %	0	110
Středočeský kraj	1 369 332	48 %	52 %	101	117
Jihočeský kraj	642 133	43 %	57 %	106	102
Plzeňský kraj	584 672	40 %	60 %	98	105
Karlovarský kraj	294 896	30 %	70 %	116	97
Ústecký kraj	820 789	25 %	75 %	108	100
Liberecký kraj	442 356	31 %	69 %	107	103
Královéhradecký kraj	551 021	40 %	60 %	108	100
Pardubický kraj	520 316	43 %	57 %	105	102
Kraj Vysočina	509 274	47 %	53 %	106	100
Jihomoravský kraj	1 187 667	37 %	63 %	99	105
Olomoucký kraj	632 492	44 %	56 %	104	99
Zlínský kraj	582 921	41 %	59 %	104	99
Moravskoslezský kraj	1 203 299	20 %	80 %	109	96

Poznámky: Index změny za počet obyvatel je udáván k roku 2006.

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ (2020), vlastní úprava

3.1 Vývoj migrace a venkovského prostoru

Populační vývoj, a konkrétně migrace, jsou na území Česka na jedné straně ovlivněny globálními trendy, na straně druhé specifickým historickým vývojem Česka, zvláště po 2. světové válce. Na venkově existoval silný vztah k půdě jako základnímu atributu bohatství a majetku. Dále můžeme mluvit o jasném sociálním rozvrstvení venkovské společnosti a silné sociální sounáležitosti mezi všemi skupinami na vesnici (Perlín 1999). Vývoj migrace v období socialismu významně ovlivnil předválečný a válečný odsun Čechů, ale také poválečný odsun německého obyvatelstva z pohraničí. Následovaly administrativní zásahy centrálně plánovaného řízení socialistického státu (Perlín 1999; Čermák 2005; Čekal 2006), kdy od 50. let 20. století se z řídicího centra rozhodovalo o umístění pracovních příležitostí a od 60. let 20. století i o umístění budoucí bytové výstavby (Čermák 2005). Po kolektivizaci venkova, se kterou je spojeno především zakládání zemědělských družstev a státních statků, následovalo poměrně stabilní období ve vývoji českého venkova. Tehdy dochází k postupné stabilizaci sociálních

a ekonomických vztahů na vesnici (Perlín 1999). V 70. letech 20. století pak byla uplatňována tzv. středisková soustava osídlení, která vedla k vymezování středisek obvodního a místního významu, dále trvalých sídel se zemědělským významem a sídel „na dožití“, která se dále neopravovala (Kubeš 2000; Čekal 2006).

V rámci procesů stěhování sehrála středisková soustava osídlení v období socialismu důležitou roli. Šlo totiž o nástroj systematického rozvoje malých sídel, středně velkých měst a do určité míry i střediskových venkovských obcí (Čermák 2005). Uplatnění střediskové soustavy osídlení mělo za následek potlačení růstu největších měst, což bylo příznivé pro rozvoj malých měst. Zároveň tím došlo k zastavení suburbanizačních procesů, které se začaly vyvíjet už v období mezi světovými válkami (Hampl a kol., 1987; Čermák 2005). Ve větších venkovských obcích vznikala velmi rychle kromě kulturních domů (60. léta 20. století) i nákupní střediska (70. a 80. léta 20. století), která byla často budována na místech dřívějších zemědělských statků a družstev. Současně s touto novinkou mizí drobné provozovny obchodů a restaurací z malých vesnic a tím dochází k dalšímu snížení ekonomického, ale hlavně sociálního významu vesnice (Perlín 1999). Určitou náhradou suburbanizace byl silný rozvoj druhého rekreačního bydlení (Kubeš 2000, Bartoš a kol. 2011). Ve své podstatě vedl tento mechanismus k poklesu celkové migrace a potlačení její regionální selektivní funkce (Čermák 2005; Čekal 2006).

V 80. letech 20. století došlo k nárůstu urbanizace, kterou umocnila rozsáhlá hromadná bytová výstavba ve městech v podobě rozsáhlých panelových sídlišť (Aleš 2001; Maříková 2005). Výsledkem byly migrační úbytky obyvatel na venkově, neboť obyvatelé z menších obcí se většinou nestěhovali do střediskových venkovských sídel, ale rovnou do panelových sídlišť ve městech. Tento fakt měl za následek populační ztráty ve venkovských sídlech a zapříčinil depopulaci malých sídel (Perlín 1999; Maříková 2005).

Důsledkem těchto kroků byly opuštěné a viditelně chátrající vesnické domy (Maříková 2005). Zvláště v období normalizace se začalo rozvíjet chataření a chalupaření. Právě chalupáři jsou ti, kteří se zasloužili o záchranu velkého množství starších objektů v těch nejmenších venkovských sídlech, jež by jinak zanikly. Přesto docházelo k úbytku a spojování malých obcí (Perlín 1999). Druhé bydlení můžeme

označit za jednu z vývojových fází procesu amenitní migrace, ve které podle Bartoše a kol. (2011) hraje hlavní roli atraktivita přírodního prostředí.

V období transformace po roce 1989 byly migrační vývoj a vývoj osídlení determinovány změnou od centrálně řízeného hospodářství k tržnímu. Po 40 letech byla znovu obnovena samospráva obcí a došlo k návratu tradičních vlastnických vztahů. V období roku 1990 a počátku roku 1991 vzniklo téměř 2 000 nových obcí a jejich počet se tak se zvýšil o 1/3 z původních 4 000 na více než 6 200 nových obcí. Tato dezintegrace se týkala především nejmenších venkovských sídel. Vznikaly tam nové malé obce do 500 obyvatel a současně se oddělovala jednotlivá sídla, takže původní velké obce se propadly do menších velikostních kategorií. Zvýšil se počet obcí v kategorii do 500 i do 200 obyvatel a poklesl počet obcí v kategorii nad 500 obyvatel. Obnova samosprávy byla podpořena i obrovským, byť relativně krátkým nárůstem občanského zájmu o věci veřejné (Perlín 1999).

Po vzniku samostatného Česka nastaly dva významné a zároveň neočekávané migrační trendy, jež se dříve uplatňovaly ve vyspělých zemích. Zprvce se v první polovině 90. let 20. století výrazně snížil migrační pohyb. Zadruhé docházelo k postupnému obratu migrace podle velikostních kategorií obcí – tradiční koncentrační tendence stěhování z menších venkovských obcí do větších městských se zastavily a byly v menším rozsahu nahrazeny dekoncentračními tendencemi migračních procesů (Čermák 2005). Masivní vnitřní migrace do české metropole a do krajských měst byla ukončena, také v dalších městech ubýval počet obyvatel. Zároveň se počty obyvatel venkovských obcí začaly stabilizovat a postupem času dokonce mírně narůstat. Důvodem byla aktivní migrační bilance, jež zastavila desítky let trvající proces vyliďňování venkova, a to i navzdory snížení míry přirozené reprodukce obyvatel (Aleš 2001; Musil a Müller 2008).

Depopulační tendence velké části českého venkova tedy skončily v polovině 90. let minulého století. Důležité je však upozornit na fakt, že údaje za venkov jako celek nepopisují variabilitu vývoje jednotlivých specifických venkovských území, kdy část českého venkova, především tzv. vnitřní periferie, stále své obyvatelstvo ztrácela (Kubeš 2000; Musil a Müller 2008). Také Ouředníček a kol. (2011) upozorňují, že depopulační venkovské regiony v Česku stále existují. Na jedné straně existují venkovská území, která

už od roku 1991 trvale obyvatelstvo získávala, na straně druhé najdeme venkovské obce a sídla, jež i po roce 1991 měla trvalé úbytky obyvatel a vylidňování se zde nezastavilo (Kubeš 2000; Musil a Müller 2008). Ouředníček a kol. (2011) podotýkají, že v 90. letech 20. století sice nastal migrační obrat – nárůst počtu obyvatel malých obcí, ale je otázkou, jestli nejde především o růst menších suburbánních obcí a venkovských obcí okolo metropolitních oblastí. Suburbanizace se stala dominantní nejen kolem hlavního města Prahy, ale i okolo dalších českých měst, jako jsou Brno a Ostrava, ale částečně i Plzeň, Olomouc, České Budějovice a Liberec (Kupiszewski a kol. 1998).

Z odborných prací (Čermák 2005; Aleš 2001; Maříková 2005; Musil a Müller 2008; Ouředníček a kol. 2011) vyplývá, že je důležité sledovat rozdíly v migračním pohybu obyvatel jednak z hlediska velikostních kategorií venkovských obcí (neboť v průběhu 90. let 20. století nejmenší obce do 200 obyvatel stále migrací populačně ztrácely, ale větší obce do 2 000 obyvatel vnitřní migrací obyvatele získávaly), ale také z regionálního/prostorového hlediska. Potvrdilo se, že nejvyšší přírůstky obyvatel byly sledovány vlivem suburbanizace u obcí ležících v okolí velkých měst.

3.2 Diferenciace venkovského prostoru

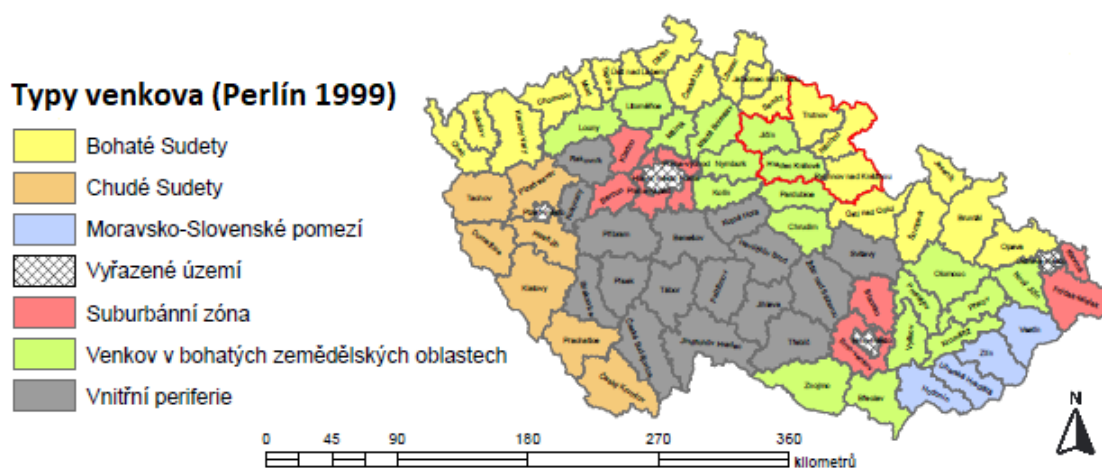
Na základě historických, sociálních, ekonomických a fyzicko-geografických kritérií je možné v českém venkovském prostoru rozpoznat několik základních typů venkovského osídlení. Zběžný pohled na český venkov odhalí zásadní rozdíly ve velikosti, vybavenosti a roztržitosti sídelní struktury nebo třeba v poloze obcí vůči centrům osídlení. Pokus o diferencovaný pohled na venkov nabídl Blažek ve své knize *Venkovy* (2004).

První typologii venkova na úrovni okresů Česka podle rozdílného historického vývoje a odlišných sociálně-ekonomických charakteristik na českém venkově vytvořil Perlín (1999). Sám autor typologie určil, že je vcelku jednoduché vymezit typické znaky jednotlivých kategorií, obtížnější je ale vymezovat přesnou hranici každé z nich. Ve výsledku bylo vymezeno šest typů venkova (viz obr. 2). Prvním typem je suburbánní zóna v blízkosti velkých měst, kde se do původně venkovského prostoru prosazují městské činnosti. Dalším typem venkovského prostoru v Česku je venkov v oblastech se stabilizovanou a intenzivní zemědělskou výrobou, tedy v bohatých zemědělských

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

oblastech. Pohraniční oblasti jsou rozděleny na chudé a bohaté Sudety. Plošně nejrozšířenějším typem je vnitřní periferie. Posledním typem je moravsko-slovenské pomezí.

Obr. 2: Typologie venkovského prostoru Česka z roku 1999

Zdroj: Perlín (1999), vlastní úprava

Další typologie venkova podle Perlína a kol. (2010) byla vytvořena na základě ukazatelů hodnotících populační význam obce (počet obyvatel, migrační saldo), sociokulturní charakteristiky (podíl rodáků, index vzdělanosti, index stáří), společenskou aktivitu obyvatel (účast ve volbách a počet kandidátů), technickou infrastrukturu a bytovou zástavbu. Ekonomické ukazatele zastupovaly míra nezaměstnanosti, podíl vyjíždějících z obce, dotační aktivita a vliv rekreace, která byla hodnocena prostřednictvím turisticko-rekreační funkce. Tato typologie byla konstruována na územní jednotky POÚ.

Na základě metody komponentní analýzy byl soubor původních 16 ukazatelů redukován na celkem pět hlavních komponent. Ty vysvětlují dohromady 70,5 % variability souboru a podle váhy jednotlivých ukazatelů v komponentě byly nazvány takto (v závorce uvedeno zastoupení v procentech): Velikost (24,7 %); Růst (16,3 %); Lidský potenciál (14,0 %) a Bydlení (8,9 %). Pátá komponenta nazvaná Dotace obcím byla nakonec vyřazena, neboť je založená pouze na jediné proměnné a vysvětluje méně než 5 % celkové variability souboru (Perlín a kol. 2010).

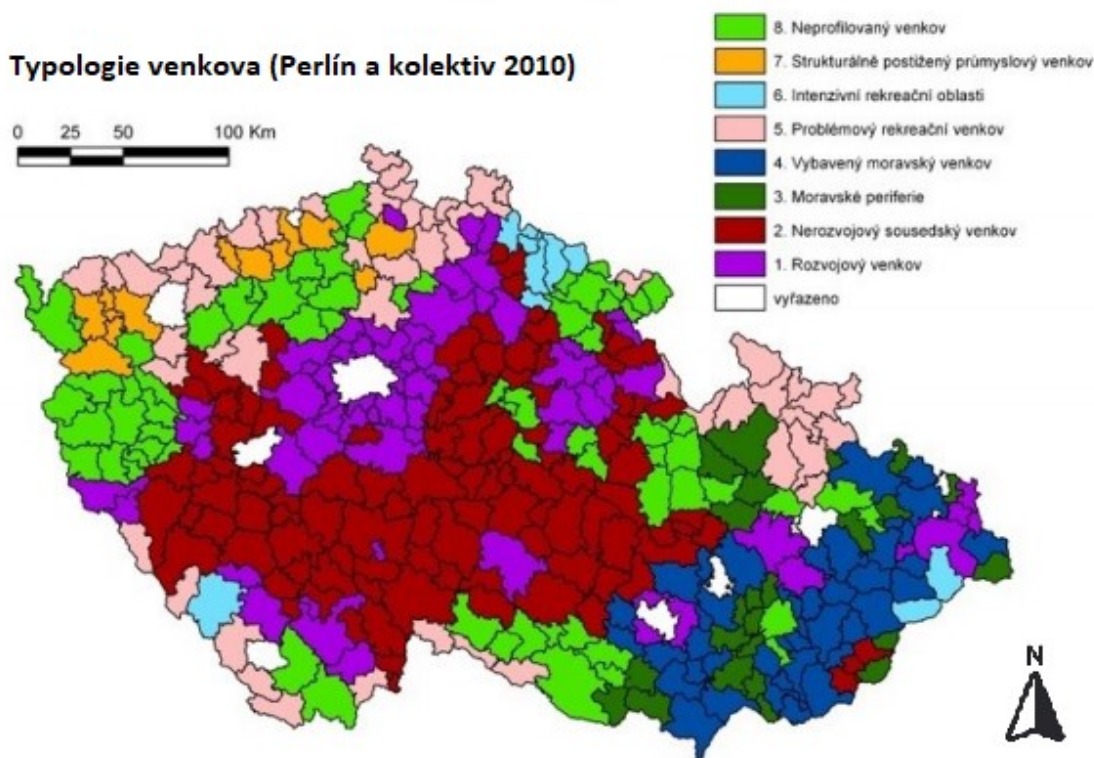
Vlastní typologie podle potenciálu rozvoje byla provedena na základě vzájemného

posouzení kladných a záporných komponentních skóre pro každou komponentu. Při vymezení čtyř hlavních komponent přitom bylo teoreticky možné charakterizovat celkem 16 typů. Velký počet typů však jednak není praktický, jednak neumožňuje vymezení souvislých územně spojených typů ve venkovském prostoru. Proto autoři v posledním kroku analýzy přistoupili ke sloučení některých podobných kategorií. Výsledkem typologie dle Perlína a kol. (2010) je tak jednoznačné odlišení tří hlavních typů venkova, které se dále dělí do dalších typů. Za první z nich lze považovat suburbánní – metropolitní venkov, kde jsou charakteristické znaky venkova postupně ovlivňovány městským způsobem chování. Druhým typem venkova je český nerozvojový venkov s charakteristickým vymezením v širším pásu od Rakovnícka přes středo-jihočeské pomezí až do prostoru Vysočiny. Tento široký pás venkovských obcí pokrývá i vymezení periferních oblastí podle Musila a Müllera (2008), zde je však prezentováno jeho vymezení jako mnohem širší. Třetím charakteristickým typem venkova je moravský venkov, byť se v předložené typologii dále rozpadá do více podobných typů.

Na základě zvolených kritérií bylo vymezeno celkem osm základních typů venkova (viz obrázek č. 3). Do výsledků vstupují průměrné hodnoty jednotlivých ukazatelů všech venkovských obcí podle správních obvodů pověřených obecních úřadů. Perlín a kol. (2010) Vymezili tyto typy: rozvojový venkov, nerozvojový sousedský venkov, moravská periferie, vybavený moravský venkov, intenzivní rekreační oblasti, strukturálně postižený průmyslový venkov a neprofilovaný venkov.

Typologie venkova prokázala hlubší diferenciaci venkovského prostoru Česka. Jako základní faktor této diferenciaci je možné považovat velikosti obcí a dále faktor růstu, ve kterém se projevují aktuální změny počtu obyvatel, počtu domů a další růstové ukazatele (Perlín a kol. 2010). I přes značný počet typů venkova, a tudíž celkový mozaikovitý charakter jejich prostorového rozmístění, lze konstatovat, že Čechy jsou typologicky mnohem heterogennější než Morava a Slezsko. Přitom existuje několik typů charakteristických výhradně pro tyto tři jednotlivé územní části republiky.

Obr. 3: Typologie venkovského prostoru Česka z roku 2010

Zdroj: Perlín a kol. (2010), vlastní úprava

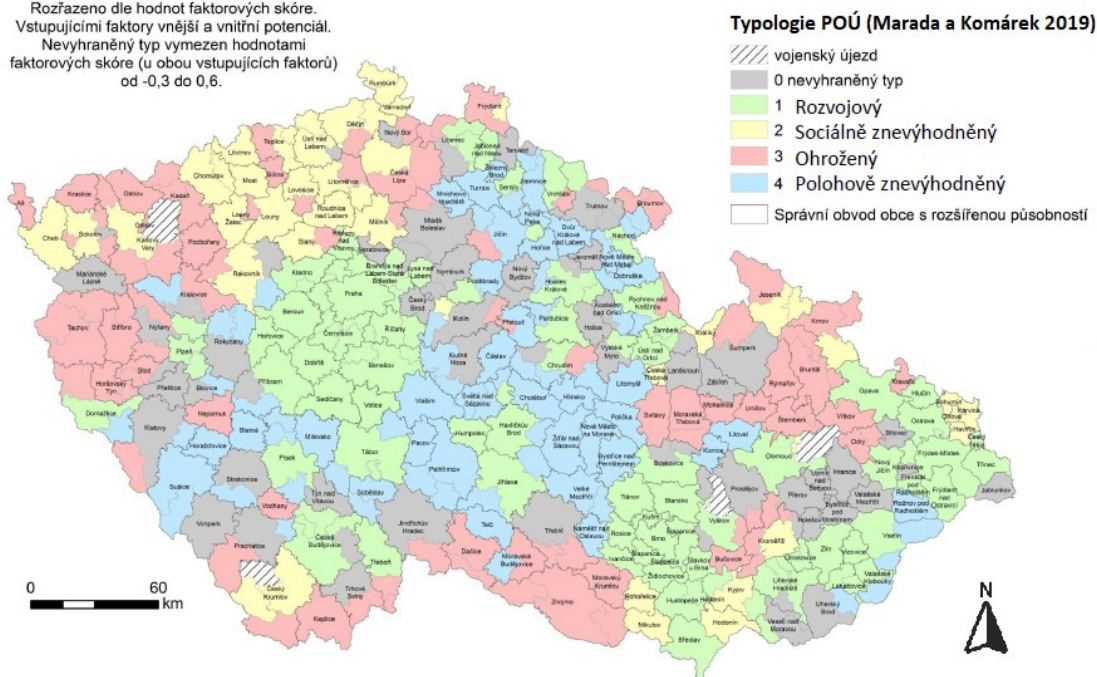
S novější typologií venkova přišli Marada s Komárkem (2019). Do jejich analýzy vstoupila funkční velikost přepočítaná na obyvatele (vážené počty pracovních míst a kapacit místních škol), podíl lidí žijících v malých obcích, index ekonomické progresivity (zaměstnaní v sektorech) a diverzita ekonomické struktury. Mezi vnitřní podmínky (lidské zdroje) byl zahrnut index vzdělanosti, podíl nezaměstnaných, podnikavost obyvatel, podíl obyvatel s exekucí a podíl voličů nesystémových (extremistických) stran. Práce rozdělila dělení těchto proměnných na dva faktory – vnitřní potenciál (vysvětlen 58,2 % variability souboru) a vnější potenciál (vysvětlen 49,9 % variability souboru). Výsledkem bylo vymezení pěti typů venkova pro správní obvody obcí s rozšířenou působností (ORP) a SO POÚ. Výsledkem faktorových skóre bylo vytvoření následujících typů venkova (obr 4): nevyhraněný, rozvojový, sociálně znevýhodněný, ohrožený a polohově znevýhodněný typ (Marada, Komárek 2019).

Vymezení odlišných typů venkova umožňuje podrobněji sledovat lokální rozdíly v diferenciaci venkovských obcí a lépe sledovat možnosti použití prostředků pro využití

jednotlivých typů podpory ze státních a evropských fondů. Při znalosti rozdílných výchozích podmínek v jednotlivých typech je také možné lépe formulovat nástroje podpory s přihlédnutím k jednotlivým oblastem a jejich specifickým. To by také mělo být cílem politiky podpory venkova v rámci II. pilíře Společné zemědělské politiky v dalším programovacím období Evropské unie (Perlín a kol. 2010).

Obr. 4: Typologie nemetropolitních oblastí Česka z roku 2019

Rozřazeno dle hodnot faktorových skóre.
Vstupujícími faktory vnější a vnitřní potenciál.
Nevyhraněný typ vymezen hodnotami faktorových skóre (u obou vstupujících faktorů) od -0,3 do 0,6.

Zdroj: Marada a Komárek (2019), vlastní úprava

3.3 Výzkumné otázky

Od roku 2000 je patrná koncentrace nejvyšších migračních přírůstků do malých obcí (zvláště těch s 200 až 1 999 obyvateli), zejména v krajích Čech, a migrační ztráty obyvatelstva v sídlech nad 10 000 obyvatel. Ty jsou do určité míry kompenzovány přistěhovalými ze zahraničí, jejichž průměrný podíl je ve všech krajích Česka nejvyšší právě v obcích největší velikostní kategorie (nad 10 000 obyvatel). Typologie obcí podle vývoje migračního salda naznačuje, že zatímco Čechy byly migračně atraktivní v období před ekonomickou krizí i po ní, moravské obce se vyznačují v obou obdobích spíše

hodnotami migračního salda blížícími se nule (Přidalová, Klsák, Nemeškal 2018). Na základě těchto poznatků se pokusíme tyto výsledky potvrdit také v naší analýze venkovských sídel SO POÚ. První výzkumnou otázkou tedy je, zda mají SO POÚ v Čechách dlouhodobě neměnný kladný migrační přírůstek, přičemž na Moravě se migrační bilance přibližuje nule?

Dále jsou v práci sledovány směry migrace. Od druhé poloviny 20. století je v Česku dominantní směr migrace na okraj měst, do menších center. Srovnání hodnot migračních ukazatelů za Středočeský kraj a za Česko jako celek potvrzuje výsadní postavení metropolitního území Prahy, kde po celé sledované období dochází k nadprůměrným migračním přírůstkům díky suburbanizaci, na které se podílí vnitřní migrace, ale do určité míry přispívá také migrace zahraniční (Sýkora, Mulíček 2012; Přidalová, Klsák, Nemeškal 2018). Druhou výzkumnou otázkou tedy je, odkud lidé přicházejí, když se stěhují na venkov, a kam se lidé stěhují z venkova? Láká venkovské obyvatelstvo městský život, nebo se stěhují v rámci venkovského prostředí?

Třetí výzkumná otázka se zaměří na to, jak se bude lišit námi vytvořená typologie venkova v jednotlivých SO POÚ podle vývoje počtu obyvatel, podílu venkovského obyvatelstva, indexu změny venkovského podílu, migračních ukazatelů a dominantních směrů migrace od vytvořených venkovských typologií od Perlína (1999), Perlína a kol. (2010) a Marady s Komárkem (2019). Perlínova typologie venkova z roku 1999 nemá stejné územní vymezení jako vytvořená typologie venkovských obcí v této práci, pracuje s vymezením okresů Česka. Proto budou typologie srovnány jen v rámci podobnosti vymezeného území. Stejně územní vymezení typologie nemetropolitních oblastí na jednotky SO POÚ nabízí typologie Perlína a kol. (2010) a Marady s Komárkem (2019). Otázkou tedy je, do jaké míry se uvedené typologie podobají a zda a jak lze komplexní typologii venkova aproximovat na základě populačního, resp. migračního vývoje? Bude vytvořená typologie venkova podle migračního chování lidí něčím specifická?

4. Data a metodika

Odpovědi na výzkumné otázky jsou získány na základě statistické analýzy sekundárních dat o migraci a vývoji počtu obyvatel ve venkovských obcích. Všechny výpočty jsou prováděny na úrovni SO POÚ, pro kterou je také navržena typologie venkovských obcí. V následujících kapitolách je přesně popsána metodika výzkumu včetně použitých dat a statistických metod.

4.1 Data

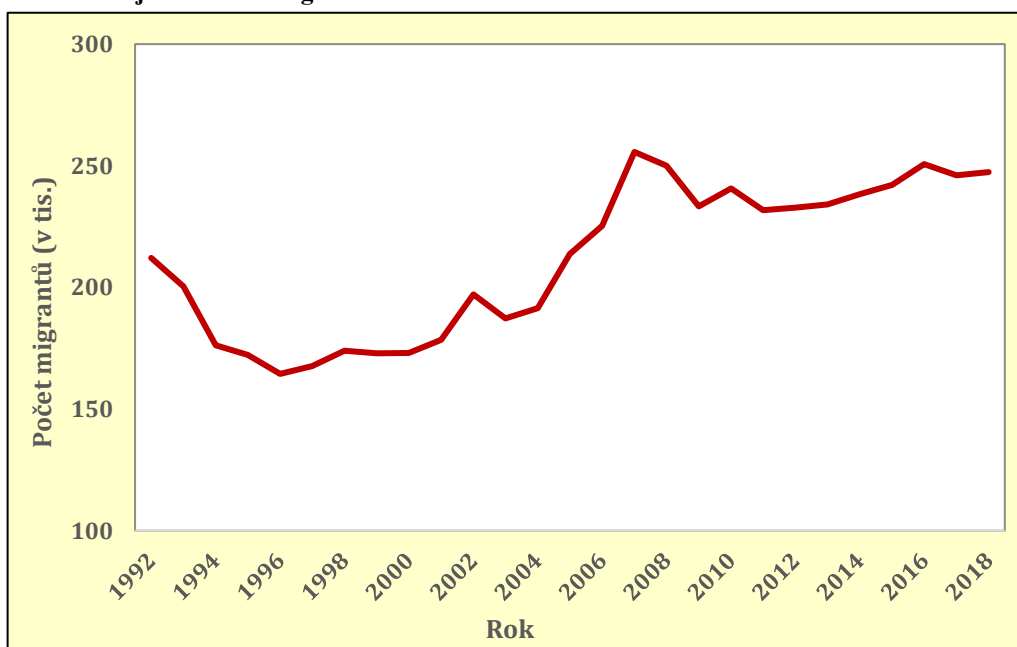
Analýzy v rámci diplomové práce byly provedeny na základě neveřejné databáze dat o vnitřní migraci, která obsahuje údaje o všech stěhováním v rámci Česka od roku 1992 do roku 2018. Stěhováním chápeme migraci, při které daná osoba mění trvalé bydliště a hlásí změnu adresy. V databázi nejsou započtení lidé, kteří se stěhují, ale trvalé bydliště si nechávají na původní adrese. V tomto období podle databáze proběhlo 5 709 321 stěhování uvnitř státu. K jednotlivým stěhováním jsou k dispozici údaje o místě, odkud a kam daná osoba migruje (podle kódu obcí), věku migranta, pohlaví, jeho rodinném stavu a státním občanství. Pro účely této práce byla využita data o místě přistěhování, resp. vystěhování bez bližších analýz migračních toků dle dalších charakteristik migrantů.

Z obr. č. 5 lze sledovat vývoj vnitřní migrace v Česku v celém sledovaném období. Po vzniku samostatné České a Slovenské republiky docházelo k výraznému propadu celkového objemu vnitřní migrace z původně relativně vysokých hodnot. Tento pokles byl zapříčiněn nedostatečně rozvinutým trhem s bydlením, což souvisí s nízkou intenzitou výstavby, regulací nájemného nebo preferencí nájemního bydlení. Další příčinou je nízká míra nezaměstnanosti, ale také nahrazování migrace jinými formami prostorové mobility (dojíždka, přechodná migrace bez změny trvalého bydliště). To mohlo být částečně způsobeno také pomalým tempem restrukturalizace českého průmyslu a vysokou úrovní státní intervence (Kupiszewski a kol. 1998). Přibližně od roku 1996 datujeme změnu trendu, kdy intenzita migrace přestala klesat a po roce 2000 můžeme s mírným, ale nezanedbatelným zakolísáním mezi roky 2002 a 2003 pozorovat její relativně silný

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

nárůst. Největší nárůst hodnot migračního obrátu v Česku pozorujeme od přelomu 20. a 21. století v souvislosti s hospodářským růstem a se vstupem a pobytem osob s cizím státním občanstvím. Tato skupina lidí je vzhledem ke své struktuře, kde převažují cirkulační migranti reagující na potřeby trhu práce (Drbohlav 2011), zřejmě hlavní hybnou silou stojící za poklesem hodnot migračních ukazatelů po roce 2008. V tomto období se projevil důsledek hospodářské krize ztrátou pracovních příležitostí a zpřísněním české migrační politiky. Opětný nárůst salda i obrátu migrace, probíhající zhruba od roku 2011, lze dávat do souvislosti s novým oživením české ekonomiky a poptávkou po české i zahraniční pracovní síle (Přidalová, Klsák, Nemeškal 2018).

Obr. 5: Objem vnitřní migrace v Česku v letech 1992–2018

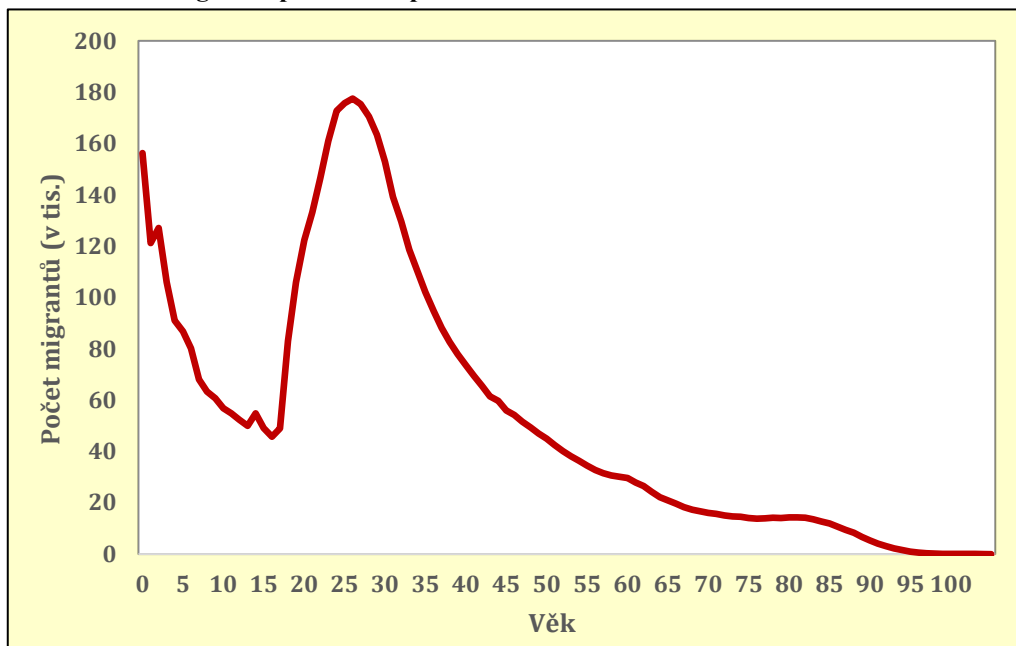

Zdroj: Databáze vnitřní migrace (2020), vlastní zpracování

Analýza byla provedena také pro rozložení migrantů podle věku. Z obr. č. 6 pozorujeme, že se v námi sledovaném období stěhovali nejčastěji obyvatelé ve věkovém rozmezí 25 až 30 let. V tomto věku obyvatelstvo migruje primárně z důvodů spojených se vstupem do pracovního procesu a hledáním zaměstnání. Vysoký podíl lidí migruje v tomto věku se svými dětmi, což přináší vysoký podíl rodinné migrace, do které se počítají děti do 14 let a migranti ve věku 30 až 44 let (Ivan, Tvrdý 2008). Průměrný věk stěhování byl do roku 2000 28,8 let. Od roku 2000 do 2018 již průměrný věk přesáhl

metu 30 let. Tento rozdíl je způsoben rozdílným demografickým chováním lidí, konkrétně vyšším podílem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva a posunem plánovaného rodičovství.

Obr. 6: Počet migrantů podle věku při stěhování v Česku v letech 1992–2018

Zdroj: Databáze vnitřní migrace (2020), vlastní zpracování

Kupiszewski a kol. (2008) uvádějí, že migrace v uvedených věkových skupinách do 14 let a ve věku 30 až 44 let poukazuje na stěhování z městských aglomerací. Lidé ve věkové skupině 15 až 29 let se stěhují zejména kvůli dokončení svého vzdělání a začátku pracovní kariéry. Obyvatelé v tomto věku se stěhují primárně do měst s terciárním vzděláváním a tato věková skupina je jedinou, která silně preferuje velká sídla nad 5 000 obyvatel. Migrace obyvatel starších 45 let směřuje z městských sídel do menších sídel, typicky venkovských obcí do 3 000 obyvatel.

Jak již bylo uvedeno, nás v této práci zajímala primárně data znázorňující, odkud a kam se obyvatelé stěhovali. Důležité přitom bylo dělení obcí a jednotlivých stěhování na základě populační velikosti obcí na venkovské (do 3 000 obyvatel) a městské. Analýzy byly zaměřeny na venkovské prostředí, tzn. hledaly se odpovědi na otázky, kam se lidé z venkova stěhují (včetně stěhování do měst) a naopak odkud se lidé stěhují na venkov (opět včetně stěhování z měst). Migrace na venkov byla měřena ze všech námi

vymezených migračních směrů. Analyzovány byly migrační toky mezi následujícími čtyřmi kategoriemi: jakýkoliv venkov, městské prostory byly rozdělené na centra SO POÚ, krajská města byla společně v kategorii s hlavním městem Prahou a poslední sledovanou skupinu tvořila ostatní města. Tyto kategorie pak byly mezi sebou porovnávány. Při vymezení migračního toku jsme u všech SO POÚ, které mají za centrum krajské město (například České Budějovice, Olomouc a další), určili, že tyto SO POÚ nemají své centrum vymezeno. Jejich stěhující se obyvatelstvo se tedy počítalo rovnou do kategorie krajských měst a hlavního města Prahy.

Následné porovnání vnitřní migrace bylo provedeno podle SO POÚ, ve kterých se kromě stěhování z venkova a na venkov sledovaly také údaje o vývoji počtu obyvatel celkem a ve venkovských obcích do 3 000 obyvatel. Tato data byla k dispozici na Českém statistickém úřadě (ČSÚ). Ve veřejné databázi stejného portálu bylo nalezeno kódové označení jednotlivých SO POÚ, které nám pomohlo rozklíčovat hlavní databázi vnitřní migrace. Následně každá obec dostala svůj specifický kód, kterým byla jedinečná, a zároveň byla přiřazena do svého SO POÚ. Přiřazený kód obce v sobě rozlišoval, zda je obec venkovská, či městská, a to na základě posledních dostupných dat o počtu obyvatel z roku 2018. Do analýzy bylo také nutné přidat stěhování do a z obcí, které ve sledovaném období administrativně zanikly. Pouze pět specifických kódů v databázi o vnitřní migraci nebylo možné přiřadit, protože je nebylo možné dohledat. Ve výsledku bylo určeno, že dle potvrzených migračních pravidel se nejčastěji lidé stěhují na krátkou vzdálenost. Proto mohly být tyto nejasné kódy přiřazeny do spádovosti SO POÚ, kam nebo odkud se lidé nejčastěji stěhovali. Počet migrací v těchto obcích se pohyboval v řádech jednotek, takže to nijak výrazně neovlivnilo výsledky analýz. Všechny tyto specifické kódy byly následně již ve výše zmíněných kategoriích analyzovány v kontingenčních tabulkách vytvořených v programu IBM SPSS Statistics. Pro možnost porovnání vývojových trendů byla data načtena a následně analyzována ve třech přibližně stejně dlouhých časových obdobích: 1992–1999, 2000–2009 a 2010–2018.

Výstupem základního zpracování dat jsou tabulky, grafy a hlavně kartogramy. Mapové podklady byly vytvořeny v programu ArcMap (verze 10.7.1). V mapách SO POÚ je sledován vývoj jejich počtu obyvatel, podíl venkovského obyvatelstva a index změny (IZ) v čase. Další kartogramy vyznačují migrační bilanci ukazatele indexu hrubé

imigrace a migrační toky z a do venkovských oblastí jednotlivých SO POÚ. Posledními mapovými výstupy byly vytvořena venkovská typologie a mapa faktorových skóre jednotlivých komponent.

4.2 Metodika

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.2, samotné vymezení venkovského prostoru je velmi problematické. Při vymezování venkovských obcí pro účely diplomové práce byl jako kritérium zvolen v souladu se zákonem o obcích 128/2000 Sb. celkový počet obyvatel s horní hranicí 3 000 (viz § 3, odst. 1 příslušného zákona). Zákon říká, že obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem. Potvrzení návrhu obce stát se městem stanovuje po vyjádření vlády předseda Poslanecké sněmovny (Perlín a kol. 2010).

Z důvodu velké roztržitosti venkovských obcí a jejich relativně malé velikosti (v porovnání se srovnatelnými územními jednotkami v ostatních státech EU) byly zvoleny jako základní jednotky pro analýzu a tvorbu typologie SO POÚ, kterých je v Česku 387. Důvodem výběru SO POÚ jako územní jednotky pro analýzu je jednak možnost porovnání s předchozími typologiemi, zároveň jsou to vzájemně populačně srovnatelné jednotky, jež byly vymezeny pro účely výkonu státní správy. S těmito jednotkami se ovšem nepracovalo v jejich úplnosti, ale pouze jako se souhrnem jejich venkovských obcí. To znamená, že v rámci každého SO POÚ byla ze sledování vyřazena města (všechny obce s 3 000 a více obyvateli a centra SO POÚ). V práci tak bylo analyzováno pouze 381 SO POÚ, které splňovaly venkovské vymezení. V analýze se proto nepracovalo s těmi správními obvody, v nichž neexistuje žádná venkovská obec (jednalo se o SO POÚ Brno, Krupka, Hodkovice nad Mohelkou, Adamov, Hlubočky, Bohumín, Vratimov), mezi POÚ nepatří například Praha a vojenské újezdy (Boletice, Březina, Libavá a Hradiště). Na druhou stranu byly do hodnocení zařazeny i SO POÚ s výraznou dominancí města (například SO POÚ Plzeň) nebo některá SO POÚ na území ostravské aglomerace, kde je počet obcí do 3 000 obyvatel ve zvolených jednotkách početně velmi malý.

Pro základní analýzu SO POÚ byly tyto jednotky porovnávány podle vývoje počtu obyvatel a následně podle podílu venkovského obyvatelstva. Správní obvody obcí

s pověřeným obecním úřadem byly stanoveny vyhláškou Ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb. ze dne 15. srpna 2002. Vymezení správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a jejich kódy jsou pravidelně aktualizovány promítnutím platných změn. Číselník obcí s pověřeným obecním úřadem byl zaveden sdělením Českého statistického úřadu č. 471/2002 Sb. Každá obec Česka (s výjimkou Prahy) je kódem POÚ připojena ke své obci s pověřeným obecním úřadem (ČSÚ 2020b, c). Údaje o SO POÚ nabízí ČSÚ již od roku 2000, proto analýzy začínaly k tomuto roku a porovnání podílu venkovského obyvatelstva bylo provedeno k datu 1.ledna 2001.

Při analýze podílu venkovského obyvatelstva byl proveden výpočet podle stanoveného kritéria 3 000 obyvatel. K městům byla přidána také centra SO POÚ, která nedosahovala těchto početních hodnot. Tohoto výsledku v roce 2018 dosahovalo hned 57 center SO POÚ. Důvodem pro to byla skutečnost, že v migračních analýzách se s nimi pracovalo jako s kategorií městskou, proto v žádném správním obvodu nemohl ve výsledku vyjít podíl venkovského obyvatelstva s hodnotou 100 %. Při srovnání venkovského, resp. městského podílu obyvatelstva podle indexu změny mezi lety 2001 a 2018 se počítalo se všemi obcemi, které v roce 2018 dosáhly počtu 3 000 obyvatel. Tohoto populačně velikostního kritéria ale v roce 2001 dané obce striktně dosahovat nemusely a v analýze bylo s nimi počítáno dále jako s městy, protože v roce 2018 již patřily podle definice k městům či byla obec brána jako centrum SO POÚ.

K výpočtům stěhování na venkově byl využit vzorec indexu hrubé imigrace, který uvádí podíl počtu přistěhovalých a vystěhovalých obyvatel. Pokud se hodnota rovná číslu jedna, tak je poměr přistěhovalých a vystěhovalých stejný. Jako další z migračních ukazatelů bylo v práci použito migrační saldo. To vypovídá o absolutním rozdílu mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých ve zkoumaném územním celku. Převažuje-li počet přistěhovalých do územní jednotky nad počtem vystěhovalých, jde o pozitivní migrační saldo a dochází k migračnímu růstu (zisku). Naopak pokud je evidován vyšší počet vystěhovalých než počet přistěhovalých, jde o negativní migrační saldo, tedy migrační úbytek (ztrátu). Migrační obrat chápeme jako úhrn přistěhovalých a vystěhovalých v určité územní jednotce za určité období (Klufová, Poláková 2010).

Pro hodnocení vývoje byl použit index změny, který vyjadřuje poměr dvou hodnot proměnných vynásobený číslem 100. Tento index byl využit při porovnání změn počtu

obyvatel v jednotlivých SO POÚ a zároveň při porovnávání podílů venkovského obyvatelstva. Při porovnání jednotlivých změn ve vývoji počtu obyvatel a dominantních migračních toků byla uvažována jako významná změna od velikosti pěti procentních bodů. To znamená, že pokud v celku došlo ke změně v procentuálním zastoupení jednotlivých kategorií v řádu pěti procentních bodů (nárůst či úbytek), ve všech analýzách to bylo bráno jako změna dané kategorie. Změna o pět procentních bodů ale může znamenat něco docela jiného, když se ukazatel pohybuje okolo hodnoty 60 % (a změní se na 65 %), než když máme ukazatel blízko hodnot 3 % (a zvýší se na 8 %). V takovém případě nám samotné srovnání v procentních bodech mezi ukazateli mnoho neprozradí. Jelikož jsou ale tyto hodnoty sloučeny do kategorií podle velikostně stejných hodnot, tak je daná metoda porovnání pro tuto práci dostačující.

K vytvoření venkovské typologie podle námi zvolených ukazatelů posloužily nejdříve vytvořené kategorie podle migračních toků a poté hodnoty jednotlivých ukazatelů a proměnných. K první analýze ve statistickém programu SPSS byla použita korelační analýza, která zjišťuje míru závislosti vybraných proměnných. Cílem korelační analýzy bylo určit sílu lineární závislosti mezi veličinami. Koeficient korelace vyjadřuje míru vzájemné závislosti spojitých veličin a jeho hodnota se pohybuje v intervalu od -1 do +1. Pokud se výsledná hodnota blíží +/- 1, pak existuje mezi proměnnými silná závislost. Naopak čím více se hodnota koeficientu blíží nule, tím méně jsou na sobě veličiny závislé. O vzájemné závislosti mluvíme, je-li hodnota koeficientu vyšší než +/- 0,3. V intervalu od 0,3 do 0,7 se jedná o středně silnou závislost, při koeficientu vyšším než 0,7 se potvrzuje silná závislost. Znaménka značí, o jakou závislost se jedná, tzn. kladné číslo určuje přímou závislost, záporné nepřímou závislost (Zvára 2008). Korelační koeficienty byly zkoumány na 5% hladině významnosti. Vztah migračních ukazatelů a proměnných byl analyzován Spearmanovým pořadovým korelačním koeficientem který na rozdíl od Pearsonova korelačního koeficientu nevyžaduje splnění mnoha předpokladů a je vhodný i pro měření síly nelineárního vztahu (Zvára 2008).

Dále byla využita metoda faktorové analýzy, která slouží především k redukci většího počtu proměnných na menší počet komponent (faktorů), které jsou lineárními kombinacemi původních proměnných. Extrahované komponenty by měly být smysluplně interpretovatelné a co nejdříve vypovídat o proměnných, z nichž vzešly

(Heřmanová 2001). Jednou z možností, jež se s faktorovou analýzou běžně zaměňuje, je analýza hlavních komponent, která byla využita i pro tuto práci ve variantě metody hlavních os (s následnou rotací Varimax). V průběhu této metody se pomocí mnoha matic vzájemných korelací vstupních proměnných postupně extrahují nové komponenty tak, aby vždy výtěžily maximum zbývajících nevysvětleného rozptylu. Obvyklým mechanismem rozhodnutí, kolik komponent (jichž může být maximálně tolik jako vstupních proměnných) zvolit, bývá posuzování hodnoty vlastních čísel matic jednotlivých komponent (tzv. Eigenvalues), přičemž přijaty jsou komponenty s vlastními čísly většími než jedna (Hendl 2004). V analýze uskutečněné v rámci této práce byly nejprve vyextrahovány dvě komponenty, nicméně vysvětlená variabilita byla příliš nízká, a tak byla „zmírněna“ hodnota vlastního čísla těsně pod hodnotu jedna. Následná analýza již pracovala se třemi hlavními komponenty. Mezi výsledné hodnoty patří také tzv. komunalita, které udávají procento původní variability vstupních proměnných, jež daný model vysvětluje. Hodnoty těchto nových proměnných se nazývají faktorová skóre (Heřmanová 1991). Cílem faktorové analýzy bylo získat nové proměnné, které splní požadavky shlukové analýzy a na základě nichž dojde k vytvoření nové typologie venkova.

Shluková analýza se používá k rozdělení objektů do určitých kategorií zachycujících na jedné straně podobnost objektů patřících do téže kategorie a na druhé straně nepodobnost objektů patřících do odlišných kategorií. V této práci měla za cíl najít na základě vytvořených komponent SO POÚ se stejným migračním vývojem od roku 1992 do současnosti a vytvořit jejich klastry, které následně sloužily jako podklad k vytvoření venkovské typologie SO POÚ podle migračního chování obyvatel. Metody shlukové analýzy bývají založeny na výpočtu měr nepodobnosti, kterých existuje mnoho typů, avšak jednou z nejčastěji používaných je euklidovská vzdálenost (Hendl 2004). V této práci byla použita Wardova metoda shlukování, při níž jsou běžně vstupní data standardizovaná na z-skóry. Po vytvoření faktorových skóre jako vstupní proměnné do shlukové analýzy již nebylo potřeba data standardizovat. Použitá metoda vychází z analýzy rozptylu, při které se jako míra nepodobnosti používá čtvercová euklidovská vzdálenost. Wardova metoda se hodí pro práci s objekty, které mají stejný rozměr proměnných (Meloun 2015). V závěrečné analýze při určování průměrných hodnot

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

vstupních proměnných u vytvořených sedmi shluků byla provedena metoda Compare Means.

5. Analýza migračních toků v českém venkovském prostoru

Empirický výzkum na základě představených dat a metod je náplní této kapitoly. Nejprve je pozornost věnována vývoji počtu obyvatel celkově a ve venkovských obcích jednotlivých SO POÚ. Následně je provedena analýza migračního chování obyvatel, které má dopad na venkovský prostor. Ve všech SO POÚ jsou se zastoupením minimálně jedné venkovské obce zanalyzovány prostřednictvím migračních ukazatelů dominantní toky. Na základě těchto analýz bude navržena nová typologie venkovského prostoru, která bude porovnána s komplexními typologiemi jiných autorů.

5.1 Analýza obcí s pověřeným úřadem

Jak již bylo popisováno v minulé kapitole, data k analýze správních obvodů POÚ jsou dostupná od roku 2000. V uvedených tabulkách (5 a 6) je možné sledovat, které SO POÚ ztrácely a které naopak získávaly obyvatelstvo. V těchto výsledcích vývoje je započítána jak vnitřní, tak mezinárodní migrace, stejně tak i přirozený přírůstek (tj. porodnost a úmrtnost).

Úbytek obyvatelstva byl evidován u správních obvodů v pohraničí, které nemají dominantní centrum. Obyvatelstvo se z těchto obvodů vystěhovává z důvodu nevyhovujících podmínek k životu, mimo jiné i do sousedního státu za lepšími pracovními podmínkami (Kubeš 2000; Musil a Müller 2008). Výraznější emigraci zaznamenávají dvě největší centra na Moravě – Ostrava a Brno. Ostrava je ze tří největších českých měst po Praze a Brně ekonomicky nejslabší jak z hlediska nezaměstnanosti, tak z hlediska ekonomické výkonnosti Moravskoslezského kraje. Populaci ve sledovaném období ztrácelo jak město, tak i jeho zázemí. Odliv krajského obyvatelstva zasáhl i SO POÚ Havířov a SO POÚ Karviná (tab. 5). Ten byl zapříčiněn transformací ekonomiky v 90. letech 20. století a s ní spojeným ukončováním těžebních prací a odlivem pracovní síly do jiných center. Nejvýraznější úbytek populace nastal v těchto SO POÚ mezi lety 2010–2015. V případě změny počtu obyvatel v Brně se

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

projevil silný růst a postavení Prahy, která oslabilo jeho silnou pozici. V Brně v prvních zkoumaných letech docházelo ke snižování počtu obyvatelstva v administrativních hranicích města i na úkor blízkého okolí. Po roce 2007 opět můžeme sledovat jeho početní růst (ČSÚ 2020b).

Tab. 5: Správní obvody POÚ s nejvyšším úbytkem počtu obyvatel v letech 2000–2018 v Česku

Název SO POÚ	2000	2005	2010	2015	2018	Index změny
Orlová	49 255	47 148	40 665	38 108	37 391	75,91
Rokytnice nad Jizerou	5 675	5 414	5 066	4 736	4 548	80,14
Vrbno pod Pradědem	8 606	8 245	7 954	7 409	7 062	82,06
Vejprty	5 155	4 861	4 785	4 286	4 265	82,74
Moravský Beroun	3 845	3 670	3 611	3 381	3 217	83,67
Hanušovice	8 551	8 276	7 945	7 395	7 262	84,93
Karviná	75 420	74 157	72 096	66 966	64 668	85,74
Rokytnice v Orł. horách	3 512	3 426	3 319	3 066	3 024	86,10
Teplice nad Metují	5 670	5 492	5 352	5 040	4 884	86,14
Havířov	101 077	98 983	97 226	89 572	87 330	86,40
Zlaté Hory	7 283	7 113	6 821	6 601	6 386	87,68
Žacléř	5 265	5 164	5 084	4 824	4 640	88,13
Kašperské Hory	2 341	2 269	2 215	2 069	2 070	88,42
Rýmařov	17 400	16 971	16 549	15 817	15 411	88,57
Slavonice	4 055	3 957	3 869	3 702	3 593	88,61
Adamov	5 076	4 885	4 695	4 558	4 530	89,24
Svoboda nad Úpou	5 051	4 896	4 816	4 587	4 520	89,49
Králíky	9 585	9 268	9 075	8 760	8 591	89,63
Bechyně	7 878	7 516	7 316	7 075	7 071	89,76
Velká nad Veličkou	8 783	8 405	8 200	7 982	7 890	89,83

Poznámka: Index změny je vypočten vzhledem k roku 2000 (2018 = 100 %)

Zdroj: ČSÚ (2020b), ČSÚ (2020c), vlastní zpracování

Tabulka č. 6 zobrazuje obce s pověřeným úřadem s nejvyšším nárůstem počtu obyvatel v letech 2000–2018 v Česku. Data v ní uvedená potvrzují suburbanizační procesy velkých měst, které jsou v českých podmínkách patrné od 90. let 20. století. Zejména je třeba poukázat na tyto procesy u velkých center, a to Prahy, Brna a Plzně.

Nejvýraznější nárůst obyvatel byl evidován v prstenci okolo Prahy, do kterého se stěhují lidé z hlavního města. Mezi všemi POÚ zcela dominuje SO POÚ Jesenice, nacházející se v zázemí hl. m. Prahy, ve kterém mezi lety 2000–2018 vzrostla populace

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

skoro o trojnásobek své velikosti. V případě Středočeského kraje je situace poněkud odlišná oproti ostatním krajům, jelikož Středočeský kraj nedisponuje vlastním krajským městem a současně Hlavní město Praha nezahrnuje jiné obce. To znamená, že co je v jiných oblastech bráno jako migrace mezi krajským městem a jeho okolím, je v tomto případě sledováno u zmíněných jednotek (Praha je brána jako populační centrum Středočeského kraje). Zajímavé bude v těchto regionech sledovat, zda obyvatelstvo v daných správních obvodech získávají venkovské obce anebo centra SO POÚ, což představuje cíl analýz v dalších kapitolách.

Tab. 6: Správní obvody POÚ s nejvyšším nárůstem počtu obyvatel v letech 2000–2018 v Česku

Název SO POÚ	2000	2005	2010	2015	2018	Index změny
Jesenice	10 117	15 571	22 074	26 436	28 519	281,89
Úvaly	9 246	10 750	15 015	18 174	19 588	211,85
Odolena Voda	12 830	14 464	19 259	23 053	25 376	197,79
Kamenice	4 088	5 043	6 348	7 299	7 853	192,10
Hostivice	18 612	21 257	28 219	32 697	35 238	189,33
Říčany	27 202	31 461	40 259	47 437	51 322	188,67
Roztoky	14 877	17 007	22 498	25 193	26 350	177,12
Lysá nad Labem	15 219	18 181	21 865	24 499	26 035	171,07
Mníšek pod Brdy	8 073	8 737	10 235	12 112	13 057	161,74
Jílové u Prahy	12 703	14 236	16 861	18 879	19 780	155,71
Čelákovice	14 715	15 993	19 606	21 262	22 607	153,63
Brandýs nad Labem - St. Bol.	27 635	29 496	34 873	39 052	41 951	151,80
Černošice	15 205	16 687	19 184	20 768	21 529	141,59
Unhošť	6 318	6 628	7 545	8 490	8 917	141,14
Šlapanice	50 916	54 995	60 789	65 964	69 001	135,52
Kostelec nad Černými Lesy	7 530	7 887	8 836	9 705	10 137	134,62
Město Touškov	7 411	7 813	8 702	9 344	9 858	133,02
Starý Plzenec	10 868	11 331	11 774	13 608	14 286	131,45
Všeruby	3 399	3 601	3 943	4 264	4 429	130,30
Český Brod	16 366	16 910	18 565	20 211	21 130	129,11

Poznámka: Index změny je vypočten vzhledem k roku 2000 (2018 = 100 %)

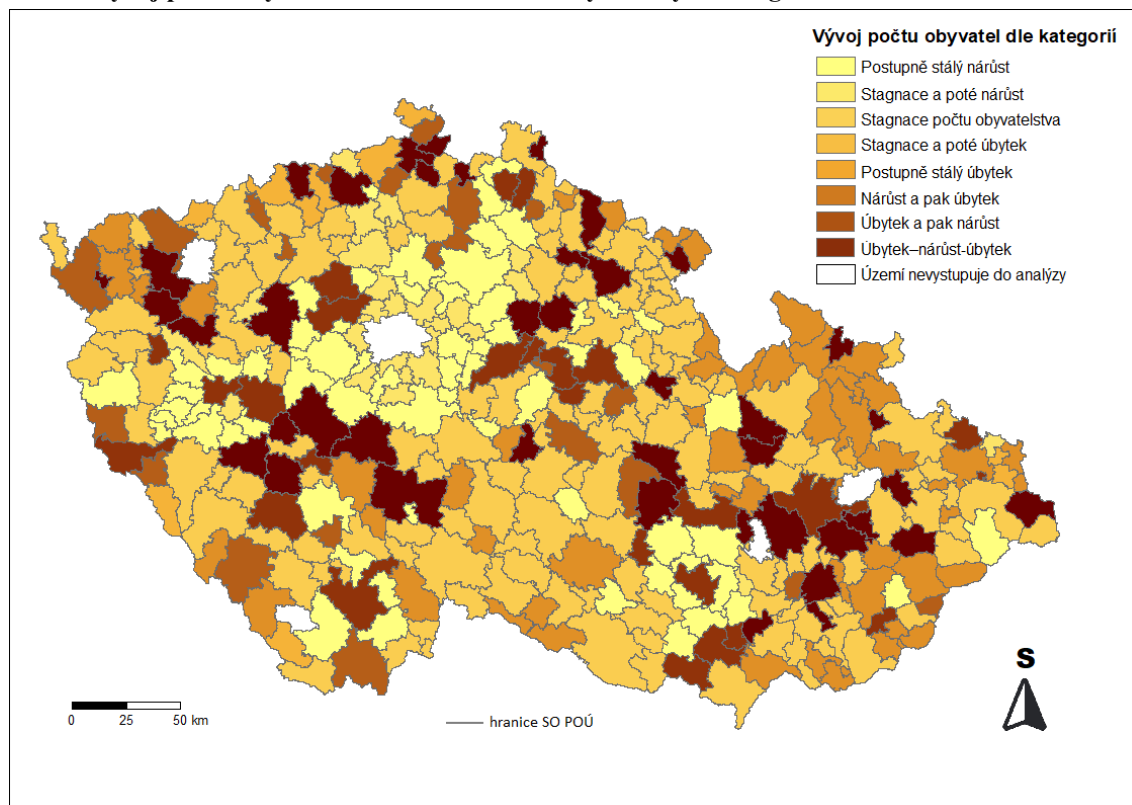
Zdroj: ČSÚ (2020b), ČSÚ (2020c), vlastní zpracování

Do analýzy vývoje počtu obyvatel všech SO POÚ vstupovala data za každý sledovaný rok od roku 2000. Za konstantní vývoj byla považována situace, v níž nedošlo k prudké změně v počtu obyvatel o více než pět procentních bodů. Abychom nějaký trend

dokázali potvrdit, tak se sledovaný jev musel se stejnými hodnotami vývoje opakovat minimálně tři roky po sobě. Například pokud docházelo k růstu, muselo docházet ke konstantnímu růstu minimálně tři roky po sobě. Celkem bylo vytvořeno následujících osm kategorií vývoje počtu obyvatel (graficky znázorněny na obrázku č. 7):

1. Postupně stálý nárůst obyvatel – v každém roce docházelo ke stálému nárůstu počtu obyvatel, nárůst byl každým rokem konstantní;
2. Stagnace či početně malý růst, zároveň v jednom období nastal prudký nárůst obyvatel – obyvatelstvo mělo malý přírůstek, ale v jednom roce začal být růst exponenciální a v tomto období došlo k vysokému nárůstu celkového počtu obyvatel;
3. Stagnace počtu obyvatel po celou dobu sledování – počet obyvatel byl po celou dobu zcela konstantní. Patří sem POÚ, kterým se neměnila struktura vývoje a u kterých celkově došlo k velmi malému celkovému nárůstu či úbytku počtu obyvatel;
4. Stagnace či početně malý úbytek, zároveň v jednom období nastal prudký odliv obyvatel – obyvatelstvo ubývalo či jeho počet stagnoval. V jednom sledovaném roce začal počet obyvatel klesat exponenciálně a došlo k vysokému úbytku celkového počtu obyvatel;
5. Postupně stálý úbytek obyvatel – v každém roce docházelo ke stálému úbytku počtu obyvatel, pokles byl každým rokem konstantní;
6. Postupný nárůst počtu obyvatel se změnil na úbytek – nejprve rostoucí tendence počtu obyvatel byla postupem času vystřídána jeho poklesem;
7. Postupný úbytek byl změněn na nárůst počtu obyvatel – nejdříve docházelo k úbytku počtu obyvatel, který byl postupem času nahrazen jeho nárůstem;
8. Postupný úbytek byl změněn na nárůst počtu obyvatel a následně opět docházelo k úbytku obyvatel – vývoj, ve kterém došlo ke dvěma změnám, kdy po úbytku obyvatel docházelo ve správním obvodu k růstu počtu obyvatel, jenž se následně opět změnil na úbytek.

Obr 7: Vývoj počtu obyvatel v SO POÚ Česka ve vymezených kategoriích v letech 2000–2018

Poznámka: vytvořeno v programu ArcMap 10.7.1

Zdroj: ČSÚ (2020b), ČSÚ (2020c), vlastní zpracování

Více než jedna třetina všech sledovaných POÚ měla ve vývoji počtu obyvatel podle obr. č. 7 mezi lety 2000 a 2018 skoro stálý počet obyvatel a každoroční změna obyvatelstva, tedy úbytek či nárůst, nepřesáhla více než 1 % (kategorie 3). U 17 % POÚ docházelo každý rok k pravidelnému nárůstu obyvatel (kategorie 1). Kategorie je typická pro okolí velkých měst, Prahy a Brna. Kategorie 2 a 4 zaznamenávají SO POÚ, kde během jednoho roku došlo k prudkému odlivu, či přílivu obyvatel. Prudké nárůsty v jednom období zaznamenaly správní obvody u hranic s Prahou, a naopak prudké odlivy zaznamenaly POÚ na severu země (např. Litvínov, Havířov). Například v SO POÚ Nýrsko došlo mezi lety 2010 a 2011 k úbytku obyvatelstva o 7 %. Celkem k této razantní změně ve složení obyvatelstva došlo u každého desátého SO POÚ. Kategorie 7 a 8 zahrnují správní obvody, u kterých docházelo nejprve k úbytku obyvatelstva, jenž se později změnil v nárůst. Takový vývoj obyvatelstva nastal u 15 % SO POÚ. Z těchto SO POÚ u většiny z nich docházelo ke stejnému vývoji jako v předchozí skupině, ale navíc

v posledních letech v těchto SO POÚ dochází opět k úbytku obyvatelstva. Tyto charakteristiky jsou typické pro SO POÚ, jež můžeme nazvat jako nestálé. Nachází se v okolí velkých měst v druhém sledu (v tzv. „zázemí v zázemí“), kdy ze začátku tyto části populačně ztrácely, ale později se sem již stěhovalo obyvatelstvo z velkých center. Do této kategorie spadá také většina SO POÚ s krajským městem v Čechách (kromě Hradce Králové a Jihlavy), ale i SO POÚ Brno.

Dále byly porovnány podíly venkovského obyvatelstva v jednotlivých SO POÚ. Tato charakteristika je ovlivněna nejen rozlohou daného obvodu, ale primárně svým geografickým umístěním vůči ostatním městským centrům. Pokud má SO POÚ na svém území město větší než 50 000 obyvatel, tak v celém správním obvodu bude zcela jistě nízký podíl venkovského obyvatelstva. To potvrzuje také tabulka č. 7, která uvádí dvacet správních obvodů POÚ s nejnižším podílem venkovského obyvatelstva. V tomto seznamu figurují primárně městské POÚ Moravskoslezského kraje, kde je struktura osídlení primárně městská a zároveň je zde nejvyšší podíl měst v Česku. Dále v tabulce nalezneme krajská města, pro něž platí, že se obyvatelé koncentrují do krajského města a v poměru k nim je tu podíl venkovského obyvatelstva nízký.

Zajímavou diferenciací můžeme sledovat u pozorovaného indexu změny tohoto podílu ve vývoji za posledních sedmnáct let. Podíl obyvatelstva venkovského prostoru u jednotlivých SO POÚ velmi kolísal. U správních jednotek s populačně dominantním centrem včetně krajských měst docházelo k prokazatelné dekoncentraci obyvatelstva a suburbanizačnímu procesu, protože tu dochází k největšímu nárůstu podílu venkovského obyvatelstva ze všech SO POÚ. U severomoravských obvodů Orlová, Fulnek a Moravský Beroun je znatelné, že naopak dochází k odlivu venkovského obyvatelstva. U posledních dvou jmenovaných SO POÚ to lze vysvětlit také velmi nízkým počtem obyvatel na venkově, který se ještě snížil.

Tab. 7: Správní obvody POÚ podle nejmenšího podílu venkovského obyvatelstva v roce 2018 s porovnáním podílu v roce 2001 (Index změny vyjádřen jako rok 2018 = 100 %)

Název SO POÚ	Počet obyvatel žijících na venkově v roce 2018	Podíl venkovského obyvatelstva v roce 2001	Podíl venkovského obyvatelstva v roce 2018	Index změny podílu venkovského obyvatelstva k roku 2001
Karviná	1 509	2,2 %	2,3 %	106,2
Havířov	2 139	1,4 %	2,4 %	178,4
Jablonné v Podještědí	102	2,3 %	2,7 %	117,9
Orlová	1 094	13,6 %	2,9 %	21,5
Fulnek	182	3,8 %	3,1 %	80,5
Plzeň	5 489	2,1 %	3,1 %	150,1
Ostrava	13 167	3,2 %	4,2 %	129,7
Liberec	5 216	2,8 %	4,8 %	168,7
Český Těšín	1 285	3,7 %	5,0 %	132,8
Sezimovo Ústí	808	6,1 %	6,7 %	110,3
Rumburk	1 331	6,4 %	6,8 %	106,8
Moravský Beroun	232	9,3 %	7,2 %	77,9
Kopřivnice	2 092	5,4 %	7,6 %	140,6
Postoloprty	480	7,4 %	9,2 %	123,3
Ústí nad Labem	10 719	8,0 %	9,6 %	119,4
České Velenice	384	8,0 %	10,0 %	124,8
Děčín	6 398	8,3 %	10,5 %	127
Klášterec nad Ohří	1 718	8,3 %	10,6 %	126,9
Most	8 349	11,3 %	11,1 %	98,3
Litvínov	4 581	10,5 %	12,3 %	116,7

Zdroj: ČSÚ (2020), ČSÚ (2020b), vlastní zpracování

Naopak u SO POÚ s vysokým podílem venkovského obyvatelstva se index změny mezi lety 2001 až 2018 pohybuje v podobných hodnotách (viz tab. č. 8). Vysoký podíl venkovského obyvatelstva je zde dominantní z důvodu velkého počtu venkovských obcí, ale také kvůli absenci centra SO POÚ s vysokým počtem obyvatel, které má v těchto SO POÚ pouze lokální charakter. Zde je již geografická poloha heterogenní a nesledujeme zde dominantní region výskytu SO POÚ. Stálou hodnotu venkovského obyvatelstva vyjádřenou indexem změny vysvětlujeme tím, že v okolí chybí větší městské centrum. Nedochozí zde k početné suburbanizaci ani k migraci z venkova do měst, a proto podíly zůstávají skoro neměnné.

Tab. 8: Správní obvody POÚ podle největšího podílu venkovského obyvatelstva v roce 2018 s porovnáním podílu v roce 2001 (Index změny vyjádřen jako rok 2018 = 100 %)

Název SO POÚ	Počet obyvatel žijících na venkově v roce 2018	Podíl venkovského obyvatelstva v roce 2001	Podíl venkovského obyvatelstva v roce 2018	Index změny podílu venkovského obyvatelstva k roku 2001
Křivoklát	3 554	82,6 %	83,9 %	101,5
Vranov nad Dyjí	4 187	83,3 %	83,6 %	100,3
Horní Lideč	5 280	79,6 %	79,6 %	100
Město Touškov	7 682	76,9 %	77,9 %	101,3
Hořovice	22 902	76,0 %	77,0 %	101,4
Němčice nad Hanou	6 658	75,1 %	76,8 %	102,3
Hrotovice	5 813	74,9 %	76,6 %	102,3
Javorník	8 929	77,0 %	76,3 %	99,1
Jílové u Prahy	15 058	74,6 %	76,1 %	102
Chrast	9 613	74,0 %	75,6 %	102,2
Poběžovice	4 668	71,9 %	74,9 %	104,2
Karolinka	7 424	72,8 %	74,5 %	102,3
Konice	7 909	74,0 %	73,8 %	99,7
Radnice	4 647	71,1 %	72,1 %	101,3
Vizovice	12 266	72,1 %	71,9 %	99,8
Slavkov u Brna	16 830	70,3 %	71,7 %	102
Šlapanice	49 270	71,2 %	71,4 %	100,2
Hrušovany nad Jevišovkou	8 179	70,2 %	71,2 %	101,4
Ždánice	6 096	67,5 %	71,1 %	105,3
Tišnov	22 131	69,4 %	70,6 %	101,7

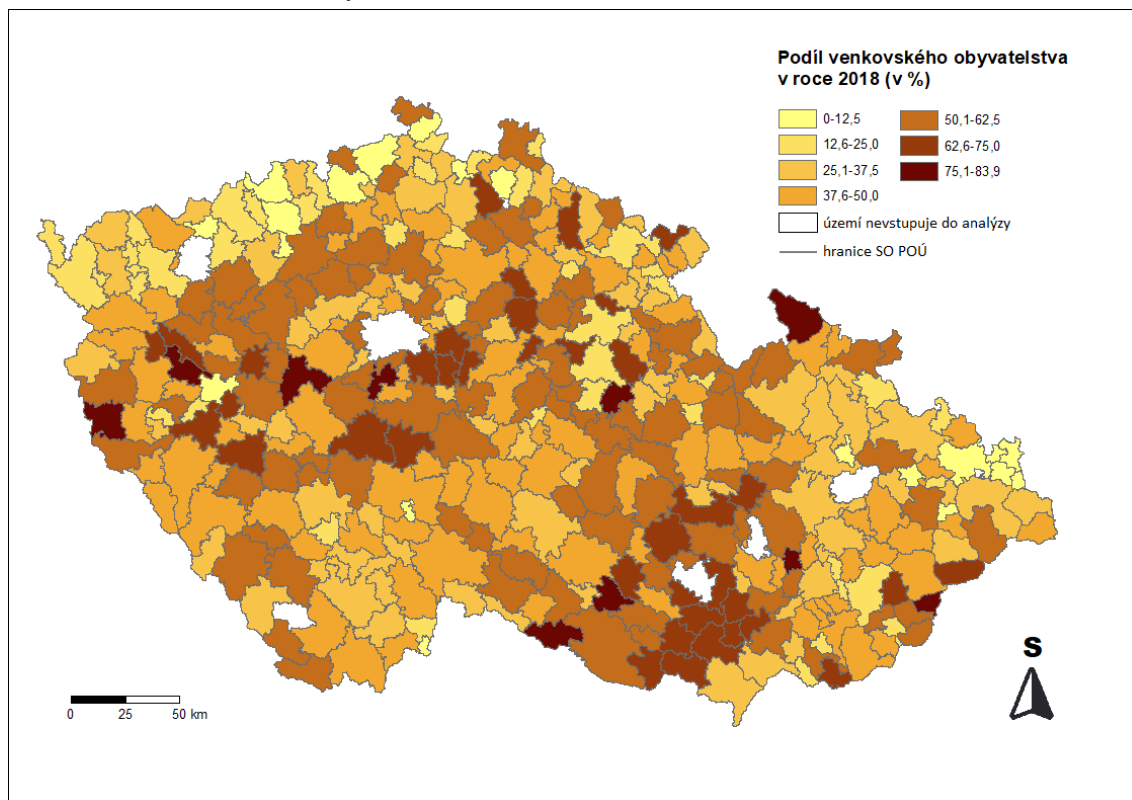
Zdroj: ČSÚ (2020), ČSÚ (2020b), vlastní zpracování

Obrázek č. 8 zobrazuje podíl venkovského obyvatelstva v Česku v SO POÚ v roce 2018. Na jeho základě lze identifikovat, že nejvíce venkovského obyvatelstva se nachází na jižní Moravě, kde dominují rozlehlé vsi v prostoru moravských nížin a jihovýchodní části Moravy, známé jako vinařská oblast. Dále více než 50 % venkovského obyvatelstva se nachází ve vymezeném prostoru vnitřní periferie (Perlín 1999). Jedná se o široký pás od Rakovnícka, přes středočeské pomezí v okresech Příbram, Benešov, Pelhřimov až do prostoru Českomoravské vrchoviny. Jde o tradiční českou venkovskou oblast ve středních a vyšších polohách, kde horší podmínky pro zemědělskou výrobu vedly k tomu, že v krajině vznikalo velké množství malých vesniček, jež jsou relativně blízko

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

u sebe (Perlín 1999). Tyto vesničky si drží charakter venkova i v současnosti a bydlí zde mnoho lidí na místech se znaky klidného venkova.

Obr. 8: Podíl venkovského obyvatelstva v Česku v SO POÚ v roce 2018

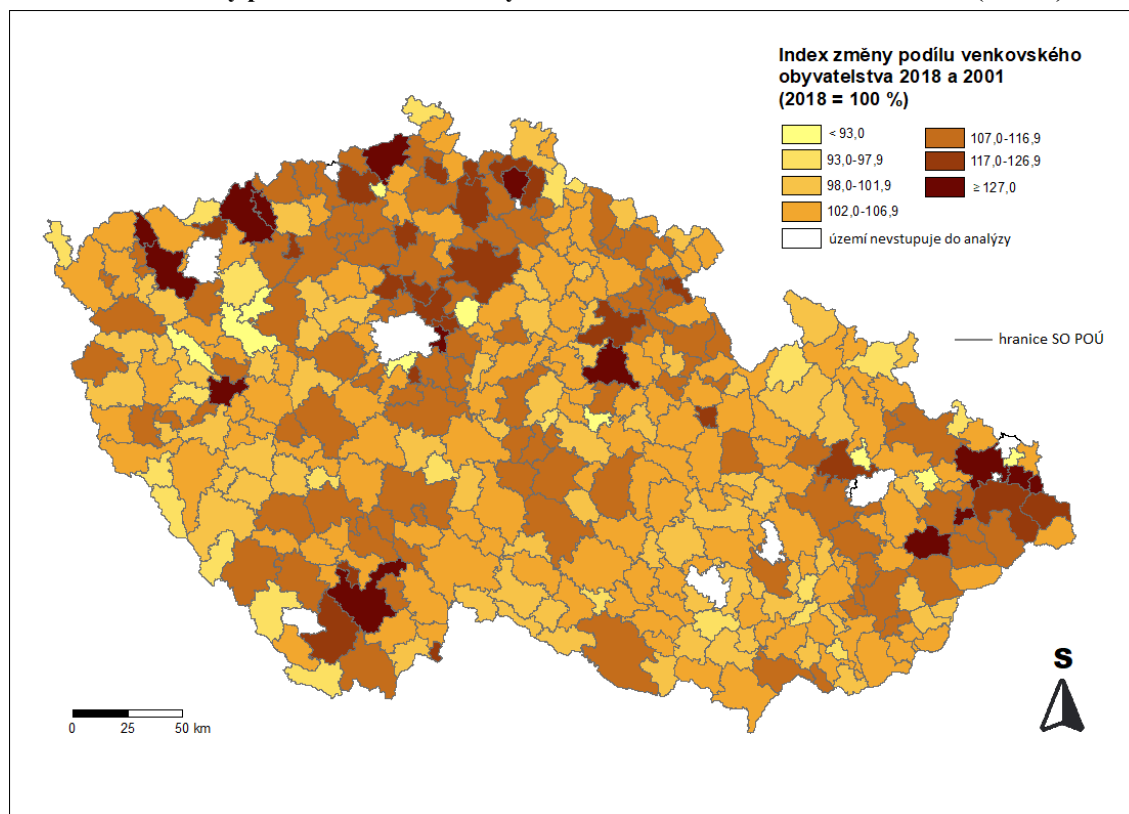

Poznámka: vytvořeno v programu ArcMap 10.7.1

Zdroj: ČSÚ (2020d), vlastní zpracování

Index změny podílu venkovského obyvatelstva (obr. 9) poukazuje na skutečnost, že se nejvíce zvyšuje podíl venkovského obyvatelstva v SO POÚ nalézajících se na severu Čech a Moravy. Důsledkem je úpadek velkých průmyslových měst, například již zmíněné SO POÚ Havířov (s hodnotou indexu změny 178) a také zvyšující se podíl venkovského obyvatelstva v krajských SO POÚ. Na kartogramu lze takto vidět Liberec (IZ = 169), Plzeň (150), České Budějovice (132), Pardubice mající stejnou hodnotou jako Karlovy Vary (131) a Ostravu (130). Naopak podíly venkovského obyvatelstva lehce klesají na západě Čech, kde se obyvatelstvo z venkova stěhuje do krajského města či do jeho blízkého zázemí. Ke snížení podílu venkovského obyvatelstva došlo také v SO POÚ Jesenice a Lysá nad Labem. Zde k poklesu došlo z důvodu vysokého nárůstu počtu obyvatel, který ale nastal primárně ve městech.

Obr. 9: Index změny podílu venkovského obyvatelstva v SO POÚ Česka v letech 2018 (100 %) a 2001

Poznámka: vytvořeno v programu ArcMap 10.7.1

Zdroj: ČSÚ (2020d), vlastní zpracování

5.2 Vývoj migračních ukazatelů na venkově

Vývoj počtu přistěhovalých a vystěhovalých na českém venkově společně se základními migračními ukazateli je pro tři sledovaná časová období znázorněn v tab. č. 9. Ve všech sledovaných obdobích lze pozorovat, že český venkov vnitřní migrací obyvatele získával. Nejvyšší hodnoty migračního salda a indexu hrubé imigrace bylo dosaženo v období v letech 2000–2009, kdy český venkov v průměru narostl každoročně skoro o 20 000 obyvatel. K výraznější změně migračních poměrů v Česku dochází od počátku 90. let 20. století, respektive od druhé poloviny téže dekády, kdy začíná růst migrační saldo země. Tehdy se obrací trend postupného poklesu migračního obratu započatého již za socialismu směrem k opětovnému nárůstu. Největší růst hodnot migračního salda a obratu v Česku pozorujeme od přelomu 20. a 21. století v souvislosti se vstupem a pobytem osob cizího státního občanství. Tato skupina lidí je vzhledem ke své struktuře,

ve které převažují migranti reagující na potřeby trhu práce, také hlavní hybnou silou stojící za poklesem hodnot migračních ukazatelů (Drbohlav 2011). Největšího migračního obratu dosáhl český venkov v posledním sledovaném období, což je důsledkem výraznějšího stěhování lidí z venkovského prostředí. Lze identifikovat, že od roku 1992 do roku 2010 se postupně začaly formovat podmínky pro dekoncentraci, která vyvrcholila na počátku 21. století, což dokládají zvyšující se hodnoty migračních ukazatelů ve venkovských obcích Česka. Následně venkov obyvatele stále získával. Růst byl zpomalen z důvodu hospodářské krize, která nastala po roce 2008 a růst neprobíhal tak dynamicky, jako tomu bylo okolo roku 2000.

Tab. 9: Vývoj migračních ukazatelů venkovského prostoru ve sledovaných obdobích v Česku

Období	Počet přistěhovaných	Počet vystěhovaných	Migrační saldo	Migrační obrat	Index hrubé imigrace
1992–1999	667 277	533 646	133 631	1 200 923	1,25
2000–2009	904 910	705 779	199 131	1 610 689	1,28
2010–2018	896 394	747 103	149 291	1 643 497	1,20
Celkem	2 468 581	1 986 528	482 053	4 455 109	1,24

Zdroj: Databáze vnitřní migrace (2020), vlastní zpracování

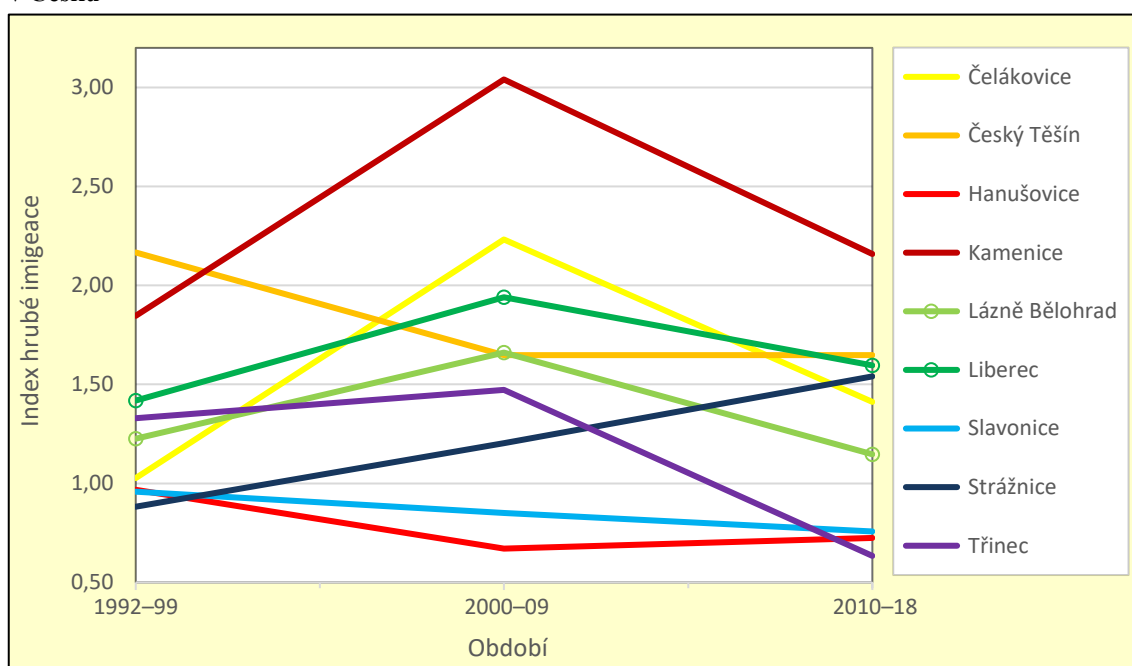
Za příčinu snížení celkového migračního salda lze považovat také demografické stárnutí populace Česka (Burcin a kol. 2008). Vnitřní migrace totiž může přinášet pozitivní efekty, ale není řešením problému demografického stárnutí a úbytku obyvatelstva Česka. Autoři práce poukazují na skutečnost, že životní styl a demografické chování dnešní české populace odpovídá tzv. druhému demografickému přechodu, což vede k poklesu přirozeného přírůstku obyvatel (Burcin a kol. 2008).

O rozdílnosti migračního vývoje jednotlivých SO POÚ vypovídá obrázek č. 10. Do výběru jsou zařazeny správní obvody, které mají rozdílné hodnoty indexu hrubé imigrace. Například v SO POÚ Třinec a SO POÚ Slavonice se hodnota indexu snižovala, naopak třeba v SO POÚ Strážnice na jižní Moravě se hodnoty indexu postupně navyšovaly. Nejčastěji ale docházelo k trendu, kdy v období mezi lety 2000–2009 byl poměr přistěhovaných na venkov oproti ostatním obdobím nejvyšší. To dokládají výsledky vybraných SO POÚ nejen v Kamenici ve Středočeském kraji, kde byl celkový nárůst nejvyšší ze všech sledovaných obvodů (index hrubé imigrace dosahoval hodnoty

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

2,39), ale také například v krajském městě Liberec. V tomto období suburbanizace gradovala a můžeme ji pro tuto práci nazvat jako tzv. zlatou dobou přírůstku české suburbanizace na venkově. Vysoká intenzita migrace v této době souvisí s bytovou výstavbou. Růst reálného produktu s sebou přináší růst důvěry v ekonomiku (např. dostupnost hypoték) a celkové zlepšování životní úrovně obyvatel (Čermák 2005).

Obr. 10: Hodnoty indexu hrubé imigrace na venkově u vybraných SO POÚ ve sledovaných obdobích v Česku

Zdroj: Databáze vnitřní migrace (2020), vlastní zpracování

Důležité je zjistit, zda v české venkovské populaci dochází primárně k procesu suburbanizace, či kontraurbanizace. To z našich analýz nemůžeme přesně posoudit, protože se neanalyzovala přesná místa stěhování, ale pouze jejich kategoriální směr. Proces kontraurbanizace můžeme zcela jistě určit pouze v blízkém okolí Prahy, kdy z výsledků sledujeme v přímé blízkosti hlavního města největší přírůstky. Praha a její zázemí láká obyvatelstvo ze všech koutů republiky, nejenom ze svého metropolitního území. Můžeme tvrdit, že ve Středočeském kraji probíhá zároveň proces suburbanizace i kontraurbanizace (Šimon a Ouředníček 2010). Proto říkáme, že na českém venkově dochází k dekoncentraci obyvatelstva.

Mezi venkovskými obcemi dosahovaly nejvyšších migračních přírůstků nejmenší

obce. Důležité je zdůraznit, že na úrovni menších měst nedochází k plošné suburbanizaci v celém zázemí, ale je vázána primárně na významné dopravní tepny. Dochází k trendu, kdy se s rostoucí velikostí obcí přírůstky venkovských obcí vlivem stěhování snižují. Ve dvou nejmenších velikostních kategoriích obcí (0–199 a 200–499 obyvatel) byly zaznamenány v letech 2000–2017 vyšší hodnoty migračních ukazatelů v obcích uvnitř metropolitních regionů Česka. Celkem byly obce s migračním přírůstkem nad 5 ‰ přibližně ze 75 % tvořeny malými venkovskými obcemi. Uvedené výsledky nasvědčují o pokračující kontraurbanizaci v Česku (Přidalová, Klsák, Nemeškal 2018).

K porovnání SO POÚ s nejvyššími měrami sledovaného indexu hrubé imigrace na venkově slouží tabulka č. 10. Také tyto míry potvrzují sílu suburbanizace v zázemí Prahy, a to u většiny správních obvodů v blízkosti hlavního města v sledovaném období v letech 2000–2009. Například v SO POÚ Úvaly, Říčany a Roztoky dosáhl index změny sledovaného ukazatele hodnotu nad 200. Tyto SO POÚ patřily v hodnotách IZ v prvním sledovaném období k českému průměru, například SO POÚ Roztoky dokonce lehce svou venkovskou populaci ztrácela. Vysokou hodnotu indexu hrubé imigrace mají i populačně silný SO POÚ České Budějovice a SO POÚ Nejdek, který se nachází v blízkosti krajského města Karlovy Vary.

U SO POÚ, která nejsou suburbiiem Prahy, lze pozorovat, že míry indexu hrubé imigrace se snižují. Patří sem ale také výjimka SO POÚ Jesenice, který zažil populační a bytový boom již po roce 1992 a v tomto období měl nejvyšší hodnotu indexu hrubé imigrace (2,4). Vysoké míry indexu následně v posledním sledovaném období klesají u všech SO POÚ, což je příčinou vyššího migračního obratu stěhování z vesnic do měst, a tedy nižšího přírůstku obyvatel venkova vnitřní migrací. Vysoké nárůsty v blízkosti Prahy, znamenají migrační ztráty hlavního města Prahy. Ztráta obyvatelstva vnitřní migrací je často kompenzována migrací zahraniční (Fiala a Langhamrová 2016).

Suburbanizace není jen jevem nacházející se v Česku. Tento proces nastává také v ostatních evropských státech, které se snaží postihnout, kde, kdy a v jaké míře je tento jev přijatelný z hlediska udržitelného rozvoje, a ve kterých případech je třeba suburbanizaci regulovat, kontrolovat nebo i potlačovat. Například základní forma regulace, vzájemná koordinace sídelní soustavy a infrastruktur v německých spolkových zemích je zprostředkována střediskovou soustavou osídlení, která je základem pro

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

regionální politiku a plánování. Podobný příklad mají také ve Spojeném království, ale také v USA (Maier 2012).

Tab. 10: Správní obvody POÚ s nejvyšší mírou indexu hrubé imigrace venkova v Česku v letech 1992–2018

Název SO POÚ	Index hrubé imigrace				IZ Indexu hrubé imigrace	
	1992–1999	2000–2009	2010–2018	Celkem	2000–2009/1992–1999	2010–2018/2000–2009
Kamenice	1,85	3,04	2,16	2,39	164,65	71,01
Úvaly	1,25	3,07	2,09	2,21	246,36	67,97
Mníšek pod Brdy	1,81	2,40	2,00	2,09	132,26	83,48
Jesenice (okres Pha-západ)	2,41	2,23	1,49	2,04	92,78	66,92
Říčany	1,25	2,59	1,96	1,98	207,20	75,68
Kopřivnice	2,19	2,05	1,61	1,94	93,85	78,14
Odolena Voda	1,25	2,36	2,06	1,93	188,35	87,27
Nejdek	1,93	2,32	1,49	1,93	120,18	64,35
Hostivice	1,24	2,38	1,88	1,88	191,28	79,03
Černošice	1,60	2,30	1,53	1,83	143,65	66,49
Holýšov	1,85	1,82	1,81	1,83	98,37	99,19
Český Těšín	2,17	1,65	1,65	1,80	76,07	99,99
Brandýs nad L. – St. Boleslav	1,34	2,10	1,84	1,79	156,64	87,58
Unhošť	1,49	2,04	1,55	1,71	136,88	75,95
České Budějovice	1,46	2,07	1,55	1,71	141,97	74,94
Jaroměřice nad Rokytou	2,11	1,59	1,49	1,71	75,43	93,80
Roztoky	0,98	2,49	1,45	1,70	254,60	58,22
Chrastava	1,60	1,95	1,51	1,70	122,24	77,18
Jílové u Prahy	1,35	1,92	1,72	1,68	142,37	89,52

Zdroj: Databáze vnitřní migrace (2020), vlastní zpracování

Naopak tabulka č. 11 ukazuje správní obvody, které byly na venkově migračně záporné. Patří sem správní obvody primárně v pohraničních oblastech, ve kterých venkov není pro obyvatelstvo tolik atraktivní. Zároveň se většina těchto SO POÚ nenachází v blízkosti populačních center, takže lze potvrdit, že se jedná o periferní oblasti českého venkova. Zároveň pro většinu SO POÚ z tab. 11. platí, že se nacházejí v horských oblastech, kde nejsou tolik přívětivé podmínky pro zemědělství, natož pro život, a kde se podíl zaměstnanosti v tomto sektorovém odvětví s každou dekadou snižuje. Je tedy důležité si uvědomit, že k vylidňování malých obcí v periferních oblastech stále dochází

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

a že změna migračních ukazatelů ze ztrátové na ziskovou oblast v obcích do 10 tisíc obyvatel se týká zejména zázemí rozvojových center, kde probíhá proces suburbanizace. Potvrzují se tedy tak tvrzení Ouředníčka a kol. (2011), že na našem území stále existují depopulační venkovské obce a regiony.

Tab. 11: Správní obvody POÚ s nejnižší mírou indexu hrubé imigrace venkova v Česku v letech 1992–2018

Název SO POÚ	Index hrubé imigrace				IZ Indexu hrubé imigrace	
	1992–1999	2000–2009	2010–2018	Celkem	2000–2009/1992–1999	2010–2018/2000–2009
Volary	0,80	0,65	0,78	81,92	119,51	0,74
Hanušovice	0,97	0,67	0,72	69,31	108,00	0,78
Zlaté Hory	0,87	0,71	0,76	81,06	107,89	0,78
Uherský Ostroh	0,93	0,82	0,63	88,54	77,27	0,79
Jablonné v Podještědí	0,10	0,69	1,53	694,44	220,24	0,80
Rokytnice nad Jizerou	0,87	0,76	0,77	87,80	100,59	0,80
Teplice nad Metují	0,87	0,80	0,76	92,60	94,40	0,81
Brumov-Bylnice	0,85	0,83	0,77	96,78	93,22	0,82
Vranov nad Dyjí	0,75	0,81	0,94	107,72	115,88	0,84
Ostrov	1,08	0,73	0,76	67,89	104,22	0,84
Nýrsko	0,93	0,87	0,71	93,03	82,13	0,84
Slavonice	0,96	0,85	0,76	88,76	89,04	0,85
Horní Lideč	0,87	0,91	0,79	103,83	87,24	0,86
Vyšší Brod	0,86	0,77	0,95	89,09	123,60	0,86
Jemnice	0,88	0,87	0,85	98,96	96,78	0,87
Mladá Vožice	0,60	0,88	1,10	146,52	124,98	0,87
Kašperské Hory	0,84	0,76	1,02	90,73	132,74	0,87
Velká nad Veličkou	0,80	0,94	0,83	117,43	88,48	0,87
Rokytnice v Orlických horách	0,88	0,86	0,91	97,33	105,17	0,88
Horní Benešov	0,80	0,94	0,89	118,07	94,28	0,88

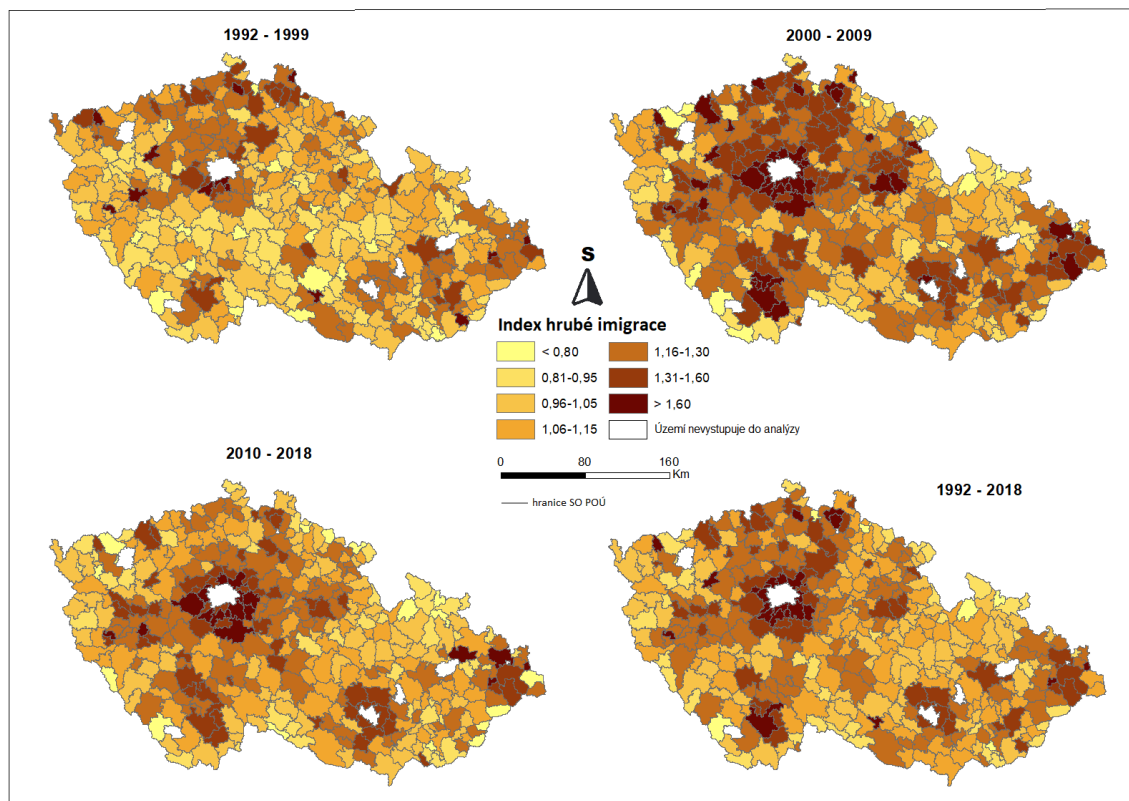
Zdroj: Databáze vnitřní migrace (2020), vlastní zpracování

Migrační výsledky jsou souhrnně zobrazeny na obr. (x), který porovnává rozdíly v migračním chování českého obyvatelstva na venkově v jednotlivých obdobích. Kartogram ukazuje, že do roku 2000 byl zájem o venkovský prostor primárně okolo velkých městských center a suburbanizační procesy bylo možné sledovat v severních Čechách a Středočeském kraji. Dále se projevuje určité zpomalení procesu suburbanizace

v průběhu sledovaného období v užším zázemí Prahy z důvodů určitého limitu nasycení tohoto nejbližšího zázemí. Suburbanizační proces se však následně rozšiřoval dále do širšího zázemí města. V období 2000–2009 získal český venkov vnitřní migrací největší počet obyvatel a suburbanizací získávaly nově mnoho obyvatel skoro celé Čechy, kromě pohraničních oblastí (migračně ztrátové byly například SO POÚ Ostrov, Kašperské Hory, Vyšší Brod, Teplice nad Metují a další). Po celou dobu sledování lze pozorovat úbytek venkovského obyvatelstva v Jeseníkách a Olomouckém kraji. Po roce 2010 populačně nejvíce narostl venkov v SO POÚ jižně od Prahy, což potvrzuje silný trend suburbanizace, ale také ve vybraných SO POÚ v Moravskoslezském kraji (Kopřivnice s hodnotou indexu hrubé imigrace 1,98; Český Těšín 1,80 a Ostrava 1,60). V celkovém sledování poslední obrázek potvrzuje výrazný nárůst počtu obyvatel v blízkém zázemí největších měst Česka. Přesto lze nalézt i výjimky, kde obyvatelstvo přitahuje venkov ležící mimo výrazné centrum. Příkladem můžou být SO POÚ Holýšov nebo SO POÚ Jaroměřice nad Rokytnou. Úbytky či konstantní počet venkovského obyvatelstva se nachází v SO POÚ v pohraničí a v pásu od Jeseníků k Vysočině, kde můžeme venkov nazvat jako periferní.

Celkově můžeme z výsledků analýz potvrdit, že český i moravský venkov (kromě již zmíněných periferních území) vnitřní migrací populaci získává. Odpověď na hlavní výzkumnou otázku práce tedy je, že migrační přírůstky venkova jsou ve sledovaných obdobích proměnlivé, ale ziskové. Nepotvrzuje se hypotéza autorů Přidalové, Klsáka a Nemeškala (2018), že na Moravě nejsou migrační zisky. Moravský venkov vnitřní migrací populaci získává.

Obr. 11: Vývoj indexu hrubé imigrace v jednotlivých obdobích v SO POÚ Česka

Poznámka: vytvořeno v programu ArcMap 10.7.1

Zdroj: Databáze vnitřní migrace (2020), vlastní zpracování

5.3 Vývoj struktury migračních toků

V této kapitole jsou analyzovány migrační směry z a do českého venkova, tedy kam se venkovské obyvatelstvo vystěhovává a z jaké řádovostní úrovně se naopak lidé na venkov nejčastěji přistěhovávají. V souhrnu za celé Česko se cca 4 z 10 obyvatel českého venkova stěhují z venkova na jiný venkov (viz tabulka č. 12). Přibližně 60 % obyvatel se stěhuje do měst, center SO POÚ anebo měst krajských či hlavního města Prahy. Výsledky také ukazují, že roste podíl stěhování jak do center SO POÚ, tak do krajských měst a hlavního města Prahy. Příčinou je nejen postupné zvyšování podílu lidí s vysokoškolským vzděláním (vysoké školy a univerzity mají sídla ve velkých městech), ale také následná migrace po studiích, protože se jedná o obyvatelstvo vysoce kvalifikované a o tuto pracovní sílu je zájem hlavně v technologicky vyspělých firmách a také ve státních a vzdělávacích institucích, které mají sídla právě v populačně velkých

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

centrech (Ivan, Tvrdý 2008).

Tab. 12: Migrační proudy, kam se obyvatelstvo stěhuje z venkova za sledovaná období v Česku

Z venkova	Do ostatního venkova	Do center SO POÚ	Do ostatních měst	Do krajských měst a Prahy	Celkem
1992–1999	211 436	89 780	155 694	76 736	533 646
1992–1999 (%)	40 %	17 %	29 %	14 %	100 %
2000–2009	274 344	127 876	180 482	123 077	705 779
2000–2009 (%)	39 %	18 %	26 %	17 %	100 %
2010–2018	273 920	141 363	185 420	146 400	747 103
2010–2018 (%)	37 %	19 %	25 %	20 %	100 %

Zdroj: Databáze vnitřní migrace (2020), vlastní zpracování

Naopak větší rozdíly mezi kategoriemi v podílu stěhování lidí na venkov ze čtyř definovaných kategorií ukazuje tab. č 13. Podle ní narůstá migrace obyvatel z místních center SO POÚ či krajských měst a Prahy na venkov. Sice má venkovská kategorie nejvyšší podíl ze všech, ale můžeme sledovat, že se postupem času tento podíl snižuje. V celkovém podílu se na venkov stěhuje 70 % obyvatel z měst. Z předchozího porovnání tak můžeme potvrdit, že v současné době převládá na českém venkově více proces suburbanizace a kontraurbanizace. Oběma procesům pomáhají také možnosti individuální dopravy, kdy se lidé mohou přestěhovat na venkov, aniž by ztratili své zaměstnání, a do svých prací mohou denně dojíždět. Naopak proces urbanizace je oproti minulému století na ústupu.

Tab. 13: Migrační proudy, odkud se obyvatelstvo stěhuje na venkov za sledovaná období v Česku

Na venkov	Z ostatního venkova	Z center SO POÚ	Z ostatních měst	Z krajských měst a Prahy	Celkem
1992–1999	237 491	111 576	195 234	122 976	667 277
1992–1999 (%)	36 %	17 %	29 %	18 %	100 %
2000–2009	274 523	183 286	221 905	225 375	904 910
2000–2009 (%)	30 %	20 %	25 %	25 %	100 %
2010–2018	273 920	173 140	219 706	229 628	896 394
2010–2018 (%)	31 %	19 %	25 %	26 %	100 %

Zdroj: Databáze vnitřní migrace (2020), vlastní zpracování

S ohledem na jednotlivé SO POÚ nám analýza potvrdila, že migrační toky se v rámci námi sledovaných období mění. Pouze u 14 % ze všech SO POÚ byly poměry

v migračních směrech neměnné a nezměnila se struktura migračního toku o více než pět procentních bodů ani u jedné ze sledovaných migračních kategorií. Změna celkového poměru struktury migračního toku nastala nejčastěji mezi prvními sledovanými obdobími, tedy v letech 1992–1999 a 2000–2009. V těchto letech se snižovaly podíly venkovského stěhování na úkor migrace mezi městy. Nejvíce SO POÚ, které měly stejné podíly migrace ve všech letech podle čtyř kategorií stěhování, se nachází v Olomouckém, Jihomoravském a Pardubickém kraji. Například ve Středočeském kraji se migrační podíly stěhujícího se obyvatelstva nezměnily pouze u tří (z celkových 51) SO POÚ. Jednalo se o správní obvody POÚ Benešov, Jesenice u Prahy a Křivoklát.

Předchozí změny podílů migračních toků lze vysvětlit u některých SO POÚ tím, že mají nízký počet venkovského obyvatelstva a každá migrační změna u pouhých jednotlivců se následně projeví. Jinak je tomu u SO POÚ s větším počtem obyvatelstva na venkově. Tabulka č. 14 určuje dominantní směry stěhování z venkovských obcí, ale také směry, odkud se lidé nejvíce stěhují do venkovských obcí. Výsledky potvrzují, že při stěhování z venkova se obyvatelstvo jednotlivých SO POÚ nejčastěji stěhuje do jiného venkovského prostoru, což vychází skoro na polovinu všech SO POÚ. Pokud přidáme k těmto SO POÚ také ty, které mají dva dominantní toky s rozdílem menším než pět procentních bodů (např. venkov a ostatní města, a další), tak se dostáváme na hodnotu 75 % všech migračních toků. Nejvíce k tomuto specifickému stěhování docházelo na Vysočině a na Moravě.

Dominantním směrem pro migranty z venkovského prostředí jsou také ostatní venkovská sídla. Výsledkem je, že venkov je dominantním směrem u 32 % všech SO POÚ, venkov spojený se všemi ostatními kategoriemi pak tvoří stěhování 60 % celku. Větší zastoupení zde mají migranti, kteří se stěhují z měst na blízký venkov. I z této tabulky je zřejmé, že u více regionů dochází častěji k stěhování z města na venkov než naopak.

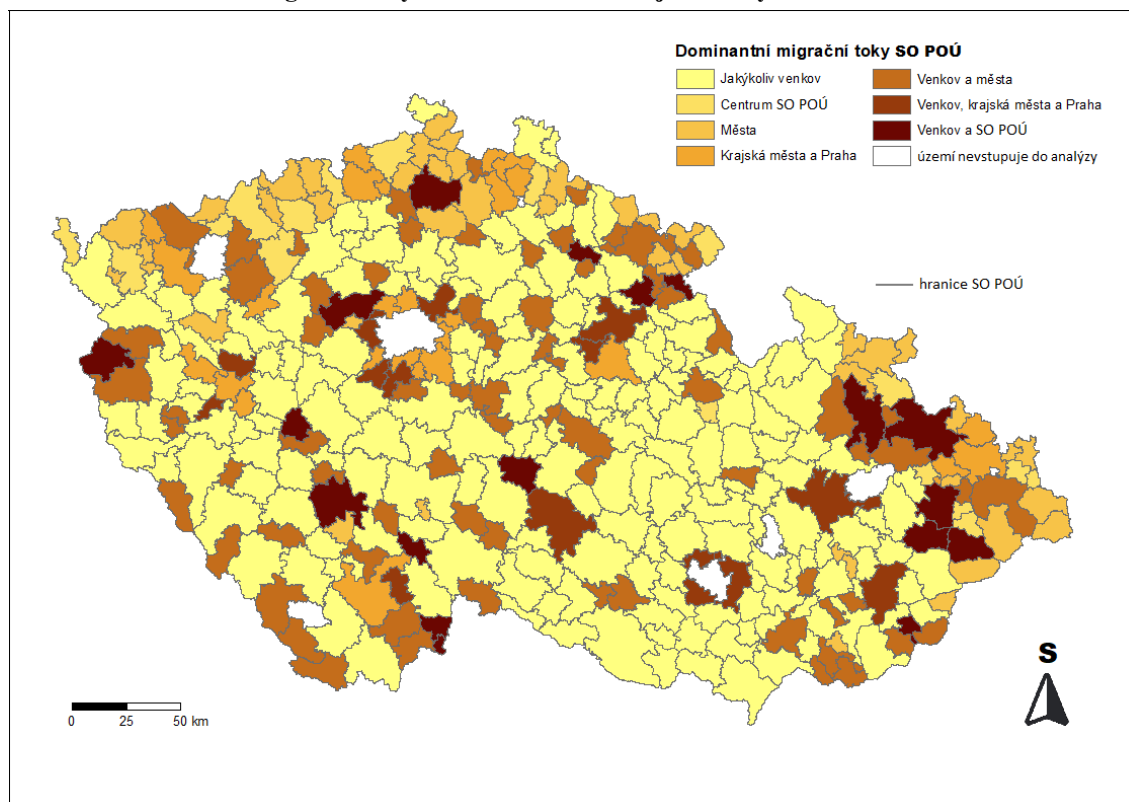
Tab. 14: Dominantní směry migrace z a na venkov v Česku mezi lety 1992–2018, absolutně a relativně

Charakter hlavního migračních toků	Počet SO POÚ s dominantním tokem			
	Z venkova		Na venkov	
	absolutně	relativně (%)	absolutně	relativně (%)
Jakýkoliv venkov	190	50 %	121	32 %
Centrum SO POÚ	17	5 %	36	9 %
Ostatní města	45	12 %	53	14 %
Krajská města a Praha	25	7 %	63	17 %
Venkov a ostatní města	74	19 %	67	18 %
Venkov, krajská města a Praha	14	4 %	18	5 %
Venkov a centrum SO POÚ	18	5 %	23	6 %

Zdroj: Databáze vnitřní migrace (2020), vlastní zpracování

U migračních toků z českého venkova pozorujeme velkou rozmanitost dominantních kategorií, kam se lidé stěhují. Nyní budeme v rozmístění dominantních toků hledat prostorový vzorec (obr. 12). Primární migrační toky na venkov se nacházejí v prostorech mimo velká města a uskupení regionů a mimo místa s vysokým podílem městského obyvatelstva (oblast severních Čech, Moravskoslezský kraj a Slezsko). Primárně migrační toky z venkova na venkov probíhají ve vnitrozemí státu. Vysvětlujícím důvodem může být, že stěhující se obyvatelstvo již zná venkovské prostředí, chce v něm bydlet a naskytne se mu možnost stěhování do malých obcí v blízkosti městských center, kde developeři stavějí ve velkých počtech nové byty a rodinné domy. V dnešní době rozvoje ekonomiky a využití moderních technologií venkov láká mladé obyvatelstvo na blízkost přírody. Naopak v pohraničí a při hranicích s Německem a Polskem se potvrzuje, že se lidé stěhují do měst, či center SO POÚ. Důvodem může být málo práce na venkově či její horší platové ohodnocení, špatné životní prostředí, nedostatečné služby, horší obslužnost i dostupnost zdravotní péče.

Obr. 12: Dominantní migrační toky z českého venkova v jednotlivých SO POÚ v letech 1992–2018

Poznámka: vytvořeno v programu ArcMap 10.7.1

Zdroj: Databáze vnitřní migrace (2020), vlastní zpracování

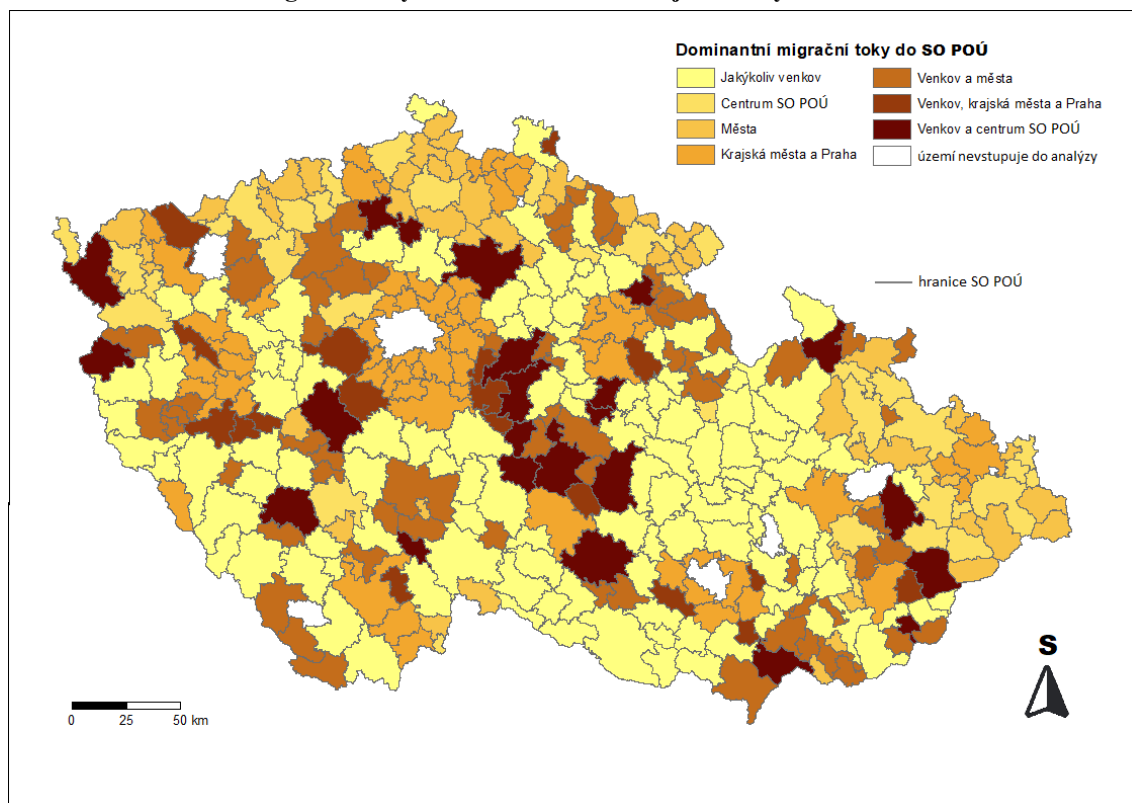
Obrázek č. 13 dokládá, že se lidé z městských aglomerací stěhují nejčastěji na venkov v blízkosti největších měst a potvrzuje také výraznější směry stěhování z center SO POÚ na venkov, naopak k opačnému směru stěhování, tedy dominantnímu toku z venkova do místních center SO POÚ, skoro nedocházelo. Tyto výsledky pozorujeme v oblasti Krušnohoří, Podkrušnohorské pánve a Libereckého kraje (od Aše až k pohoří Krkonoše), v blízkosti dopravní dálnice D1 (oblast u Havlíčkova Brodu, Humpolce a Jihlavy) a na Ostravsko-Karvinsku. Na venkov se stěhují všechny věkové skupiny obyvatel a roste také podíl rodinné migrace. Typické je, že lidé z měst (primárně z Prahy) založí rodinu a často se stěhují na blízký venkov, přičemž město chtějí mít stále na dosah. Lidé s vyšším vzděláním a lepšími finančními možnostmi také hledají lepší životní podmínky v zázemí měst, a přispívají tak k dekoncentraci (Ouředníček 2007). V menší míře podobné obraty obyvatel probíhají i v krajských městech. Dalším z důvodů stěhování na venkov jsou vysoké nájemné a ceny bytů ve městech, které jsou zapříčiněny

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

i pomalou výstavbou bytových komplexů ve velkých městech, což souvisí mimo jiné i s délkou a složitostí stavebního řízení (Ouředníček a kol. 2011).

Na venkově dochází také k typu stěhování do míst, kde vyrůstali prarodiče migrantů, když původně hospodářské statky ekonomicky aktivní obyvatelstvo přeměňovalo na místa na dožití. Na vesnice se také stěhuje obyvatelstvo v seniorském věku, což může mít ale ve svém důsledku negativní důsledky. V těchto oblastech totiž často chybí potřebná sociální i zdravotní infrastruktura, tj. pobytové i terénní sociální služby a odpovídající zdravotní péče (Čermák 2005).

Obr. 13: Dominantní migrační toky do českého venkova v jednotlivých SO POÚ v letech 1992–2018

Poznámka: vytvořeno v programu ArcMap 10.7.1

Zdroj: Databáze vnitřní migrace (2020), vlastní zpracování

5.4 Souvislost migračních toků s typologií venkova

Po veškerých předchozích analýzách se tato kapitola věnuje vytvoření vlastní typologie venkova, která je konstruovaná na základě dříve využívaných migračních ukazatelů ukazujících na stav i vývoj. Konkrétně se při tvorbě typologie pracuje s hodnotami

vybraných ukazatelů, ze kterých byly vytvořeny předchozí kategorie a kartogramy – počet obyvatel SO POÚ v roce 2000, 2009 a 2018¹, dále pak podíl venkovského obyvatelstva v roce 2018, IZ podílu venkovského obyvatelstva mezi roky 2018 (100 %) a 2001, podíly primárních migračních toků z/do SO POÚ, indexy hrubé imigrace rozdělené podle období 1992–1999, 2000–2009, 2010–2018 a souhrnně za celé sledované období (1992–2018). V proměnných dominantních migračních toků z a do venkova byly tyto proměnné vyjádřeny hodnotami celkového podílu dominantních toků. Takže například pokud v jednotlivém SO POÚ dominoval migrační tok ze 44 %, tak byla k SO přiřazena hodnota 0,44. Pokud se například v SO POÚ vyskytly dva dominantní typy migračního toku, tak se počítal jejich podílový součet dohromady.

Nejprve byla provedena korelační analýza s využitím Spearmanových korelačních koeficientů, která pomohla zjistit sílu vztahů mezi jednotlivými vstupními proměnnými. Pokud se projevila silná závislost (větší než 0,7), tak se dále již s některými vybranými proměnnými do dalších analýz nepočítalo, neboť by docházelo k nadbytečné duplikaci použité informace. Hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu, které jsou uvedeny v příloze 1, vyšly pro počet obyvatel v SO POÚ v rozmezí od 0,9 do 1,0. Pro další analýzu byl vybrán nakonec počet obyvatel SO POÚ v roce 2018, který měl středně silnou závislost (0,4) s IZ podílu venkovského obyvatelstva. Hodnoty indexu hrubé imigrace mezi sebou měly také silnou závislost, až tedy na výjimku u hodnot mezi lety 1992–1999 a 2010–2018. To vypovídá o rozdílném stěhování do roku 2000 a po roce 2010. Následující analýzy budou zastupovat hodnoty indexu za celkové období. Středně silnou závislost (-0,4) evidujeme mezi hodnotami podílu venkovského obyvatelstva a IZ tohoto podílu, dále také mezi sledovanými migračními toky (0,3).

Po korelační analýze, která přispěla k identifikaci šesti hlavních vstupních proměnných, následovala redukce vstupních proměnných pomocí faktorové analýzy. Tabulka číslo 15 shrnuje použité modely faktorové analýzy z hlediska vysvětlení společného rozptylu původních proměnných. Z nově sestrojených komponent byly využity tři hlavní, jejichž vlastní číslo je větší než jedna nebo se číslu jedna alespoň blíží. Třetí komponentu jsme do analýzy zařadili s hodnotou Eigenvalue 0,98. Model se třemi

¹ Vybrány jsou krajní roky pro námi sledovaná období

komponentami vysvětluje 66 % původní variability (první 28 %, druhá 21 % a třetí 16 %). Tyto hodnoty jsou pro další analýzy adekvátní. Kdyby byly využity pouze dvě první komponenty, tak by model vysvětloval pouhých 50 % původní variability, což by bylo nedostatečné.

Tab. 15: Procento společného rozptylu vysvětleného modelem o třech komponentách

Vysvětlený společný rozptyl					
Komponenta	Počáteční vlastní čísla				
	Celkem	% rozptylu	kumulativní %		
1	1,69	28,18	28,18		
2	1,29	21,45	49,64		
3	1,00	16,63	66,27		
4	0,80	13,29	79,56		
5	0,65	10,76	90,31		
6	0,58	9,69	100,00		

Součet druhých mocnin faktorových zátěží po extrakci			Součet druhých mocnin faktorových zátěží po rotaci		
Celkem	% rozptylu	kumulativní %	Celkem	% rozptylu	kumulativní %
1,69	28,18	28,18	1,67	27,75	27,75
1,29	21,45	49,64	1,29	21,44	49,19
1,00	16,63	66,27	1,02	17,08	66,27

Poznámka: Výpočet byl proveden v IBM SPSS Statistics. Při výpočtu faktorové analýzy byla použita rotace Varimax, akceptovaná vlastní čísla větší než jedna.

Zdroj: vlastní zpracování

Dalším krokem analýzy byla konstrukce matic faktorových zátěží před a po rotaci Varimax. Tyto matice podávají informaci o vztahu původních proměnných a nových komponent. V tabulce faktorových zátěží (viz tab. 16.) nás zajímají hodnoty faktorových zátěží blízké +/-1, protože pouze takové značí vysokou souvislost s původními proměnnými.

Na základě faktorových zátěží byly nové komponenty pojmenovány následovně:

- 1. Populační velikost – Nejvýznamnějšími proměnnými sytícími tuto komponentu jsou počet obyvatel jednotlivých SO POÚ, podíl venkovského obyvatelstva a index jeho změn/vývoje. Hodnota této komponenty je čím dál tím vyšší, čím je vyšší počet obyvatel v SO POÚ, nižší podíl venkovského obyvatelstva a zároveň

vyšší IZ tohoto podílu.

- 2. Migrační směr – Komponentu sytí silně a pozitivně obě proměnné migračních toků z a do venkova. Hodnota této komponenty je tím vyšší, čím je větší procentuální zastoupení dominantního migračního toku při obou proměnných.
- 3. Migrační změna – Poslední a nejméně významná je komponenta, která se výrazněji zakládá pouze na jediném původním ukazateli, indexu hrubé imigrace. Hodnota této komponenty je tím vyšší, čím více se obyvatelstvo do venkovských obcí přestěhovává v poměru k vystěhování.

Tab. 16: Rotovaná matice komponent hodnot vybraných ukazatelů

Vstupní proměnné	Komponenta		
	Populační velikost	Migrační směr	Migrační změna
Počet obyvatel SO POÚ 2018	0,74	-0,03	0,12
Podíl venkovského obyvatelstva	-0,70	-0,04	0,03
IZ podílu venkovského obyvatelstva	0,79	-0,05	0,01
Primární migrační tok z SO POÚ	-0,06	0,80	0,19
Primární migrační tok do SO POÚ	0,03	0,81	-0,16
Index hrubé imigrace 1992–2018	0,06	0,02	0,97

Poznámka: Výpočet byl proveden v IBM SPSS Statistics. Při výpočtu faktorové analýzy byla použita extrakční metoda – analýza hlavních komponent a rotace Varimax s Kaiserovou normalizací. Podbarvené hodnoty označují, které proměnné nejvíce sytí jednotlivé komponenty.
Zdroj: vlastní zpracování

Vytvořené komponenty faktorové analýzy z přechodí kapitoly byly uloženy jako faktorová skóre jednotlivých SO POÚ, která následně vstoupila do shlukové analýzy (příloha 8). Výsledné shluky byly vytvořeny na základě grafické analýzy dendogramu shlukové analýzy. Ve výsledném dendogramu s 381 jednotkami POÚ vyšly velmi výrazné shluky, kterých bylo vymezeno celkem sedm (viz přílohy 2–7). Podle těchto shluků bylo na základě hodnot vstupních proměnných vytvořeno sedm speciálních názvů pro jednotlivá uskupení, kde každý shluk má specifickou charakteristiku. Názvy a četnost vymezených shluků, resp. typů jsou vypsány v tabulce číslo 17.

Tab. 17: Názvy a četnost jednotlivých migračních shluků českého venkova

Typ	Název typu	Počet SO POÚ	
		absolutně	relativně (%)
1	Depopulační venkov	75	20 %
2	Suburbánní venkov	22	6 %
3	Migračně ziskový venkov	106	28 %
4	Migračně nezajímavý venkov	48	13 %
5	Dekoncentrační venkov	14	4 %
6	Městský venkov	46	12 %
7	Venkov navrátilců	70	18 %

Poznámka: shluky byly vytvořeny v IBM SPSS Statistics. Použita byla Wardova metoda, čtvercová euklidovská vzdálenost.

Zdroj: vlastní zpracování

Jednotlivé shluky, resp. typy SO POÚ lze na základě vstupních proměnných a jejich prostorového vzorce (viz obrázek č. 14) a průměrných hodnot (tabulka č. 18) charakterizovat takto:

- Depopulační venkov – Do této skupiny patří SO POÚ, které nemají populačně silné centrum a nacházejí se na periferii svého území, nejčastěji v pohraničí nebo na hranici s jiným krajem. Vypovídající hodnotou u těchto SO POÚ je, že se jsou zde nejnižší hodnoty indexu hrubé imigrace. Většina výsledných SO POÚ se nachází v Čechách a na jižní Moravě. Zde se potvrzuje skladba venkovských obcí s vysokým podílem venkovského obyvatelstva a zároveň vysokým podílem dominantní migrace na venkov.
- Suburbánní venkov – V početně malé skupině SO POÚ do této skupiny náleží správní obvody, které se nacházejí v sousedské blízkosti velkých městských center a v okolí Prahy. V těchto SO POÚ docházelo k nárůstu počtu obyvatel vnitřní migrací, ale populačně se jedná spíše o menší SO POÚ. Jsou to typicky SO POÚ s vyšším podílem zastoupení dominantního migračního toku (okolo 70 %), tzn. Jsou zde silné dominantní migrační toky anebo jsou početně dva.
- Migračně ziskový venkov – Jedná se o početně největší skupinu, která je vymezením podobná té předchozí. Náleží sem SO POÚ s většími populačními centry v rámci svých hranic. Geograficky sem spadají SO POÚ severně od Prahy a podél dálnice D1 z Prahy na Brno. V těchto SO POÚ dochází k populačním

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

ziskům a podíl venkovského obyvatelstva je zde v průměru okolo 50 %, čímž se potvrzuje i pás vysokého podílu venkovského obyvatelstva na Slovácku.

- Migračně nezajímavý venkov – Jedná se o oblasti, kde venkov má převážně nulovou migrační bilanci, což znamená, že populace na venkově nepřibývá. Patří sem SO POÚ s historií průmyslových, strukturálně postižených či jiných dominantních center v regionu (Kladno, Most). Podíl venkovského obyvatelstva zůstává v těchto oblastech konstantní;
- Dekoncentrační venkov – V této skupině nalezneme SO POÚ, které mají silná populační centra ve svých administrativních hranicích. Jejich populační velikost ve městě/městech způsobuje velmi nízký podíl venkovského obyvatelstva, který během sledovaného období narůstá. Typický je pro tyto SO POÚ je jejich specifický vývoj počtu obyvatel, kdy často docházelo nejdříve k úbytku počtu obyvatel (primárně ve městech), který byl následně změněn na populační zisk (nejvíce ve venkovských obcích) a dochází zde k dekoncentrační procesům.

Tab. 18: Průměrné hodnoty vstupních proměnných v jednotlivých typech venkovských oblastí

Typ	Počet SO POÚ	Počet obyvatel SO POÚ 2018	Podíl venkovského obyvatelstva	IZ podílu venkovského obyvatelstva	Primární migrační tok z SO POÚ	Primární migrační tok do SO POÚ	Index hrubé imigrace 1992–2018
1	75	26 920	0,41	106,49	0,45	0,49	1,05
2	22	13 648	0,46	101,95	0,74	0,71	1,44
3	106	20 625	0,44	107,74	0,48	0,48	1,31
4	48	13 718	0,46	102,11	0,65	0,65	1,05
5	14	103 488	0,15	138,04	0,45	0,51	1,20
6	46	27 981	0,40	104,84	0,47	0,46	1,26
7	70	17 298	0,49	104,47	0,43	0,46	1,06
Celkem	381	23 309	0,44	106,61	0,50	0,51	1,18

Poznámka: výpočty byly vytvořeny v IBM SPSS Statistics. Použita metoda byla Compare Means.

Zdroj: vlastní zpracování

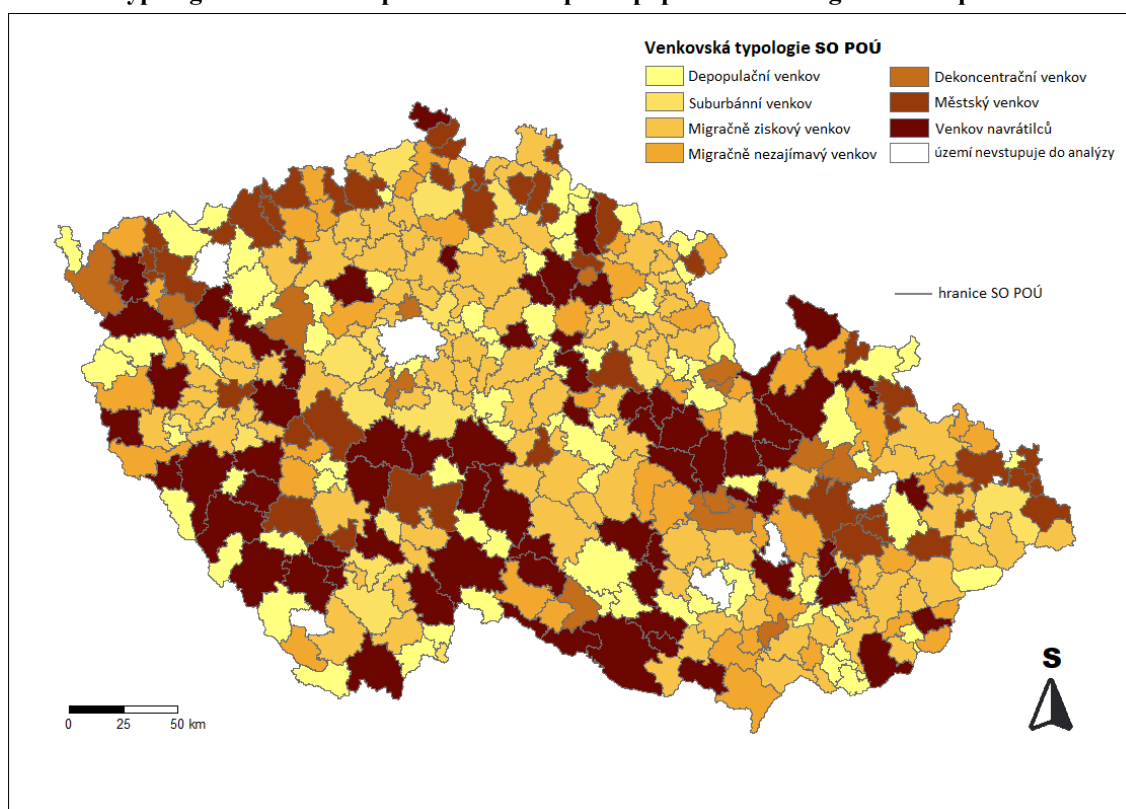
- Městský venkov – Geograficky se jedná o severně orientovaný shluk SO POÚ, které jsou primárně městské. Nepatří sem SO POÚ geograficky blízké Praze, ale spíše SO POÚ v zázemí středně velkých či větších (i krajských) měst. Pro tento shluk jsou časté migrační proudy na úrovni město–venkov a naopak, a zároveň

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

vyšší míra urbanizace.

- Venkov navrátilců – Tento typ obsahuje rozsáhlé skupiny SO POÚ od západních Čech k jižním a zasahuje i do části Vysočiny až po Znojmo. Obyvatelstvo v tomto území je převážně venkovské. Druhý velikostně menší pás SO POÚ dosahuje na východě od SO POÚ Jičín po SO POÚ Litomyšl až k SO POÚ Šumperk. Často se jedná o SO POÚ geograficky blízko vedle sebe, můžeme je tedy popsat jako sousedské. V těchto místech začali místní obyvatelé využívat původní statky jako místa pro bydlení, chalupy a místa na dožití v blízkosti bohaté přírody. Patří sem SO POÚ, kde migrace nejčastěji probíhá vzájemně mezi venkovským prostorem, ale kde zároveň nedocházelo k početně velkým migračním přírůstkům.

Obr. 14: Typologie venkovského prostoru Česka podle populačních a migračních aspektů

Poznámka: vytvořeno v programu ArcMap 10.7.1

Zdroj: vlastní zpracování

Zajímavé souvislosti přináší porovnání vytvořené venkovské typologie podle populačních a migračních aspektů s těmi, které již existují. Perlín (1999) nejprve vytvořil

typologii, kde figurovalo šest typů venkova. V dalším výzkumu venkova (Perlín a kol. 2011) vymezil osm rozdílných typů venkova, kde vstupními ukazateli byl mimo jiné počet obyvatel k datu 1. 1. 2005 a migrační saldo k roku 2005 na 100 obyvatel. V podstatě se jedná o víceméně stejné proměnné, které vstupovaly i do analýz této práce. Dále autoři pracovali s dalšími demografickými, sociálními a ekonomickými ukazateli (celkem vstupovalo do analýzy 16 proměnných), které reprezentují významné sociálně ekonomické jevy, procesy a faktory, které jsou pro český venkov charakteristické a ovlivňují rozvoj venkovských obcí. Zajímavé je přitom pomyšlení, zdali nelze tyto komplexní venkovské typologie jednoduše nahradit naší typologií založenou na populačním vývoji a migračních charakteristikách. Migrace je totiž výsledkem push a pull faktorů a odráží v sobě jak ekonomické podmínky regionů, tak sociální skladbu obyvatel. V poslední typologii od Marady a Komárka (2019) bylo definováno pět specifických venkovských typů, ve kterých vystupovaly z části podobné proměnné jako v naší typologii – vážené počty pracovních míst a kapacity místních škol relativizované počtem obyvatel administrativní jednotky a podíl obyvatel žijících v malých obcích (do 250 obyvatel). Celkem v této typologii vystupovalo osm proměnných. V našich sedmi typech venkova podle populačních a migračních proměnných lze nalézt vysokou podobnost a souvislost s výsledky typologií zmíněných výše.

Chronologicky v první typologii (Perlín 1999) byl venkov vymezen podle vývoje, který je podmíněn historickými kořeny, sociálními vztahy i ekonomickým prostředím na venkově a je ovlivněn na tu dobu typickými trendy ve vývoji osídlení v Česku. Vymezení typologie venkova byla na úrovni okresů a není tak možné ji přímo srovnávat s námi vytvořenou migrační typologií venkova. Přesto se pokusíme srovnat suburbánní zónu s naším vymezeným suburbánním venkovem. Zatímco vymezená suburbánní zóna od Perlína (1999) je vymezena pouze v úplné blízkosti největších tří měst (Prahy, Brna a Ostravy), populačně-migrační typologie je geograficky roztržštěnější (navíc v okolí většiny krajských měst v Čechách). Což také může vypovídat o tom, že v době vymezení typologie docházelo k suburbanizaci jen v největších městech Česka.

Určitý problém ve vymezení druhé typologie od Perlína a kol. (2010) je, že autoři ve svých typologiích rozdělovali typy na české a moravské. S tímto rozdělením není však v této diplomové práci pracováno, nicméně územní diferenciaci na tomto území lze

potvrdit. Určitou územní podobnost lze sledovat mezi nerozvojovým sousedským venkovem a venkovem navrátilců. Tato oblast vystihuje špatnou občanskou vybavenost a ekonomickou slabost tohoto prostoru, nedocházelo zde k velkým migračním ziskům, ale můžeme tuto oblast definovat jako typologii s vysokou sousedskou sounáležitostí a geografickou blízkostí. Podobné vymezení pozorujeme u kategorií rozvojový venkov a moravský vybavený venkov (dělení na českou a moravskou část) s vymezenými migračními typy nazvanými jako venkov suburbánní a migračně ziskový. Jedná se o shluky SO POÚ nacházející se v zázemí největších měst a podél hlavních dopravních koridorů spojujících městská centra. Vyznačuje se poměrně silným migračním (populačním) a hospodářským růstem. Rozvojový potenciál v tomto venkovském prostoru je tak s ohledem na vybavenost obcí a socio-kulturní faktory rozvoje velmi příznivý (Perlín a kol. 2010).

S nejnovější typologií venkova od autorů Marady a Komárka (2019) se námi vymezené území podobá pouze s rozvojovým typem, který je vymezen podobně jako dva typy migrační typologie – suburbánní a migračně ziskový venkov. Ostatní vymezení podle správních obvodů POÚ, podle autorových vymezených faktorů práce s názvem vnitřní a vnější potenciál, již s tou naší nejsou podobná. Příčinou bude využití poněkud odlišných sociálních ukazatelů (například index vzdělanosti, podíl nezaměstnaných) než v této práci. Z logiky věci pak vyplývá, že porovnání typologií záleží primárně na vstupních proměnných. Námi vymezená typologie obsahuje pouze populační faktory a migrační faktory, ale i tak shledáváme z části podobnost s ostatními typologiemi, které na venkov pohlíželi komplexněji.

6. Závěr

Hlavním cílem práce bylo analyzovat a zhodnotit vývoj velikosti a struktury migračních toků na českém venkově, tedy zjistit, jaké migrační směry dominují na českém venkově od roku 1992 do současnosti. První výzkumná otázka práce, která byla podložena prací Přidalové, Klsáka a Nemeškala (2018), byla, zda v Čechách narůstá vnitřní migrací počet venkovského obyvatelstva a na Moravě je migrační bilance blízká nule. Ve sledovaném období mezi lety 1992–2018 docházelo na českém venkově k nárůstu migrační aktivity. Venkov nejvíce získával obyvatelstvo v blízkosti Prahy a nejvyšší venkovské migrační saldo vykazoval Středočeský kraj, čímž se potvrzuje dominance suburbanizace. Naopak se nepotvrdila myšlenka autorů, že migrační saldo na Moravě se blíží hodnotě nula. Také moravský venkov vnitřní migrací populaci získával. Příkladem může být SO POÚ Kopřivnice s hodnotou indexu hrubé imigrace 1,9.

V rámci zodpovězení druhé výzkumné otázky bylo v analýze migračních směrů venkovského obyvatelstva zjištěno, že nejčastěji se lidé z venkova stěhují do jiného venkovského prostoru. Analýza z databáze o vnitřní migraci ale potvrzuje, že roste podíl stěhujících se lidí z městského prostředí na venkov. Od druhé poloviny 20. století je v Česku dominantní směr migrace na okraj měst a do menších center. Silně se tak na českém venkově projevují dekoncentrační a suburbanizační tendence, což potvrzuje nejčtenější nárůst venkovského obyvatelstva v blízkosti velkých měst. Srovnání hodnot migračních ukazatelů za Středočeský kraj a za Česko jako celek potvrzuje výsadní postavení metropolitního území Prahy, kde po celé sledované období dochází k nadprůměrným migračním přírůstkům díky suburbanizaci (Sýkora, Mulíček 2012; Přidalová, Klsák, Nemeškal 2018). To ukazují výsledky vypočteného indexu hrubé imigrace, který v letech 1992–2018 dosahoval v SO POÚ Kamenice hodnoty 2,4 a v SO POÚ Úvaly 2,2. V porovnání mezi jednotlivými obdobími docházelo k největšímu nárůstu venkovského obyvatelstva po roce 2000, který pak byl po roce 2008 utlumen kvůli vypuknutí hospodářské krize. Tímto se potvrzují výsledky práce Sýkory a Mulíčka (2012).

Migrace z města na venkov se netýká jedné skupiny obyvatelstva. Na venkov se

stěhují různé skupiny obyvatel, které jsou v různém věku či fázi života a které mají rozličné důvody a motivace k přestěhování na venkov (Šimon 2011). Nejčastěji migruje obyvatelstvo ve věku 25–30 let společně s dětmi do věku 5 let. Jedná se o tzv. rodinnou migraci. Oproti tomu za úbytkem obyvatel stálo zpravidla více faktorů, jež lze spojovat s poklesem a prohlubováním migračních ztrát. Ty jsou způsobeny odchodem především mladších lidí za prací. Jde hlavně o obce v méně atraktivních oblastech, ať už se jedná o periferie či regiony postižené strukturálními ekonomickými vlivy. Těmito regiony byly typické části v Moravskoslezském kraji a kraji Ústeckém a Karlovarském.

Mezi časté faktory migrace, kvůli kterým se obyvatelstvo na venkov stěhuje, patří podle Šustrové a Šimona (2012) například zdravější životní prostředí, blízkost přírody či absence nájemného. Důležité jsou také sociálně ekonomické faktory spojené s příjmy a typem bydlení. Obyvatelstvo z městských regionů „utíkající“ na venkov bychom mohli nazvat amenitními migranty (Bartoš a kol. 2011), pro něž je definována migrace na venkov jako touha po bydlení se speciální venkovskou kulturou a přírodním prostředím. Z dalších faktorů rozvoje venkovských obcí můžeme jmenovat využívání moderních technologií a nových přístupů, včetně takzvaných sociálních inovací, což je pro zajištění základní infrastruktury a srovnatelnou kvalitu života ve městech potřebné.

V Česku ale nalezneme také regiony, kde venkov obyvatelstvo ztrácí. Úbytky venkovského obyvatelstva se nachází v SO POÚ v pohraničí a vymezeném pásu od Jeseníků k Vysočině, kde můžeme venkov nazvat jako periferní. Nejnižší hodnotu indexu hrubé imigrace měly pohraniční Volary (0,74). V celkovém porovnání došlo u 69 SO POÚ z 381 analyzovaných (18 %) k úbytku venkovského obyvatelstva od počátečního roku 1992.

Dílním cílem práce bylo sestrojit typologii venkova podle migračních ukazatelů, která podle hodnot faktorových skóre (ze tří faktorů) vytvořila sedmičlenné rozdílné shluky. Ty byly pojmenovány podle jejich typických populačních a migračních znaků stavu i vývoje. Typy suburbánní, městský a migračně ziskový venkov byly tvořeny z SO POÚ, které dosahovaly vysokých hodnot migračních ukazatelů. Naopak migračně nezajímavý a depopulační venkov byl vymezen pro SO POÚ, které nebyly migračně vyhledávány. Neutrálními typy byl vymezen venkov navrátilců. Typologie venkovského prostoru z hlediska migračního chování obyvatelstva prokázala hlubší diferenciaci

venkovského prostoru Česka.

Závěry výsledků třetí výzkumné otázky diplomové práce lze shrnout následovně. Našla se částečná podobnost mezi komplexními typologiemi venkovského prostoru (Perlín 1999; Perlín a kol. 2010; Marada a Komárek 2019) s typologií venkova založenou na populačních a migračních faktorech. To je způsobeno některými podobnými vstupními proměnnými, které se v každé sledované typologii venkova objevují. Což se ve výsledku projevuje v přibližně stejném vymezení suburbánního prostoru venkova. Stěhování sice v sobě obsahuje část ekonomických a sociálních problémů obyvatel (push x pull faktory) a i z tohoto vymezení je svým způsobem vytvořená typologie specifická. Pro komplexnější sledování venkova bychom v porovnání museli zakomponovat do analýzy i další populační statistiky, jako je například index stáří, index vzdělanosti a další rozvojové ukazatele.

Závěrem můžeme konstatovat, že migrace z měst na venkov je významným jevem současnosti, který pozitivně přispívá k vývoji venkovských oblastí. Dekoncentrace obyvatelstva má dopady na jednotlivé malé obce, jež mají potenciál zlepšení lidského a sociálního kapitálu venkovských obcí. Naopak podpora například ve formě regionálních podpůrných nástrojů by měla mířit na oblasti, kde se venkov stále vylidňuje. Právě zde je potřeba rozšířit rozvojové programy pro obnovu venkova. Provedené analýzy by měly přispět k potřebnému diferencovanému pohledu na venkov, který je z historického i geografického pohledu velmi odlišný, což ovlivňuje jeho migrační potenciál.

Literatura a použité zdroje

- ALEŠ, M. (2001): Vnitřní migrace v České republice v letech 1980–1999. *Demografie*, 43, 3, 187–201.
- ASHEIM, B. (1992): Flexible specialization, industrial districts and small firms: A critical appraisal. In: Ernste, H., Meier, V. (eds.): *Regional Development and Contemporary Industrial Response: Extending Flexible Specialization*. London, Belhaven Press.
- BARTOŠ, M., KUŠOVÁ, D., TĚŠITEL, J., NOVOTNÁ, M., KOPP, J., MACHÁČEK, J., MOSS, L. A. G., GLORIOSO, R. S. (2011): Amenitní migrace do venkovských oblastí České republiky. *Kostelec nad Černými lesy, Lesnická práce*.
- BERG, L. van den, DREWET, R., KLAASEN, L.H., ROSSI, A., VIJVERBERG, C.H.T. (1982): *A study of Growth and Decline. Urban Europe*, 1. Pergamos Press, Oxford.
- BERNARD, J. (2006): Sociální integrace přistěhovalců z velkoměsta na vesnici v České republice a v Rakousku. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 42, 4, 741–760.
- BINEK, J., SVOBODOVÁ, H. (2009): Rozvoj venkova a rozvoj regionů: Společná zemědělská politika a regionální politika na jednom hřišti. *Regionální studia*, 1. <https://adoc.tips/pehledy-a-diskuse-rozvoj-venkova-a-rozvoj-region-spolena-zem.html> (cit.15.6.2020).
- BLATECKÁ, K. (2006): Základní charakteristiky českého venkova. Diplomová práce. Ekonomicko-správní fakulta, Masarykova univerzita, Brno.
- BLAŽEK, B. (2004): *Venkovy: Anamnéza, diagnóza, terapie*. Brno: Era.
- BLAŽEK, J., NETRDOVÁ, P. (2009): Can development axes be identified by socio-economic variables? The case of Czechia. *Geografie*, 114, 4, 245–262.
- BURCIN, B., DRBOHLAV, D., KUČERA, T. (2008): Možnosti migračního řešení perspektivního úbytku a demografického stárnutí obyvatelstva České republiky. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 44, 4, 653–682.

- BURGESS, E., W. (1925): *The Growth of the City: An Introduction to a Research Project*.
In: OUŘEDNÍČEK, M. (2000): *Theory of Stages of Urban Development and Differential Urbanisation*. *Geografie*. Sborník ČGS, 105, 4, 361–369.
- ČEKAL, J. (2006): *Jihočeský kraj: regionálně geografická analýza prostorové mobility obyvatelstva*. Disertační práce. Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita, Brno.
- ČERMÁK, Z. (2005): *Migrace a suburbanizační procesy v České republice*. *Demografie*, 47, 3, 169–176.
- ČERMÁK, Z., JÁNSKÁ, E. (2011): *Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálněgeografické diferenciacie Česka*. *Geografie*, 116, 4, 422–439.
- ČSÚ (2007): *Postavení venkova v Královéhradeckém kraji*. Český statistický úřad, Praha
<https://www.czso.cz/documents/10180/20565927/5213610901.pdf/ad59306f-b584-4b3b-97e5-707e2a3f58ed?version=1.0> (cit.22.6.2020).
- DOUWE van der PLOEG, J., RENTING, H., BRUNORI, G., KNICKEL, K., MANNION, J., MARSDEN, T., de ROEST, K., SEVILLA-GUZMÁN, E., VENTURA, F. (2000): *Rural development: From practices and policies towards theory*. *Sociologia Ruralis*, 40, 4, 391–408.
- DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. (2007): *Reflexe migračních teorií*. *Geografie – Sborník ČGS*, 112, 2, 125–141.
- DRBOHLAV, D. (2011): *Imigrace a integrace cizinců v Česku: Několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše*. *Geografie*, 116, 4, 401–421.
- FÁZIKOVÁ, M., LACINA, P. (2001): *Teoretické a metodologické přístupy pre vymedzenie vidieckeho priestoru*. *Acta oeconomica et informatica*, 2, 34–38.
- FIALA, T., LANGHAMROVÁ, J. (2016): *Porovnání vnitřní a zahraniční migrace v jednotlivých krajích ČR v letech 1993–2014*. In: *Migrace a demografické výzvy: Sborník vybraných příspěvků z XLVI. konference České demografické společnosti, Oeconomica*, Praha.
<https://www.czechdemography.cz/res/archive/002/000322.pdf?seek=1485543411>
(cit. 5.7.2020).

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

- FRIEDMAN, M. (1966): The Methodology of Positive Economics In Essays In Positive Economics. Univ. of Chicago, 3–16.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNL, K. (1987): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. Univerzita Karlova, Praha.
- HAMPL, M. (1998): Realita, společnost a geografická organizace: hledání integrálního řádu. Karolinum, Praha.
- HENDL, J. (2004): Shluková analýza. In: Hendl, J: Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a meta analýza dat. Praha: Portál, 460–468.
- HEŘMANOVÁ, E. (1991): Vybrané vícerozměrné statistické metody v geografii. SPN, Praha.
- HIRSCHMANN, A. O. (1958): The Strategy of Economic Development, New Haven, Yale Univerzity Press.
- HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. (2002): Zrod Velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa. Paseka, Praha.
- HUDEČKOVÁ H., LOŠŤÁK M., ŠEVČÍKOVÁ, A. (2006): Regionalistika, regionální rozvoj a rozvoj venkova. Česká zemědělská univerzita v Praze.
- CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M., HAVLÍČEK, T. (2011): Venkov – žitý prostor: regionální diference percepcie venkova představiteli venkovských obcí v Česku. Geografie, 116, 1, 23–45.
- IVAN, I., TVRDÝ, L. (2008): Sociodemografické faktory ovlivňující vzdálenost migrace a její vývoj.
http://knowledge.vsb.cz/clanky_casopisy/2008_RS_IVAN_TVRDY_vzdalenost_migraci.p (cit.25.6.2020).
- JOHNSTON, J., GREGORY, D., PRATT, G., WATTS, M. (2003): The Dictionary of Human Geography. Blackwell Publishing, Oxford.
- JURČOVÁ, D. (2005): Slovník demografických pojmů. INFOSTAT, Bratislava.
- KLUFOVÁ, R., POLÁKOVÁ, Z. (2010): Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace. Wolters Kluwer, Praha.

- KUBEŠ, J. (2000): Vývoj obyvatelstva venkovských sídel 1910–1998. Okresy Písek, Tábor a jihočeská oblast. In: Kubeš, J. (ed.): Problémy stabilizace venkovského osídlení ČR, Katedra geografie, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice.
- KUPISZEWSKI, M., DRBOHLAV, D., REES, P., DURHAM, H. (1998): Internal migration and regional population dynamics in Europe: Czech case study. Working Paper. School of Geography, University of Leeds. <http://eprints.whiterose.ac.uk/5034/1/98-10.pdf> (cit. 30.6.2020)
- LAUWERS, L., H., KERSELAERS, E., LENDERS, S., VERVAET, M., VERVLOET, D. (2005): Alternative Territorial Breakdowns of Statistics for Supporting Rural Policies. Paper prepared for presentation at the XIth EAAE Congress. <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/24635/1/pp051a02.pdf> (cit. 1.7.2020).
- MAIER, K. (2012): Nástroje územního plánování k regulaci suburbanizace. Urbanismus a územní rozvoj. 2012, 15, 5, 12–20.
- MAJEROVÁ (2000): Český venkov. Základní údaje. 1. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze.
- MARADA, M., KOMÁREK M. (2019): Typologie nemetropolitních oblastí. Projekt TITSMR701 Socioekonomický vývoj nemetropolitních oblastí České republiky se zřetelem na rozvojové potřeby jednotlivých regionů.
- MARŠÍKOVÁ, P. (2005): Vylidňování českého venkova – minulost a současnost. In: Svatoš, M., Boháčková, I.: Sborník prací z mezinárodní vědecké konference Agrární perspektivy XIV. 1. vyd., Provozně ekonomická fakulta, Česká zemědělská univerzita v Praze.
- MATOUŠOVÁ, Š., MARKVARTOVÁ L. (2011): Vizuální představy o české společnosti 1989–2009 v kolektivní paměti: Město a venkov v obrazech a v příbězích o obrazech. č. 54.
- MELOUN, M. (2015): MDA–metody klasifikace a shlukování. Pardubice: Univerzita Pardubice, 41–62. <https://meloun.upce.cz/docs/publication/313.pdf> (cit. 11.7. 2020).
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 44, 2, 321–348.

- MYRDAL, G. (1957): *Economic Theory and Under-developed Regions*. Gerald Duckwords, London.
- OUŘEDNÍČEK, M. (2000): Theory of Stages of Urban Development and Differential Urbanisation. *Geografie. Sborník ČGS*, 105, 4, 361–369.
- OUŘEDNÍČEK, M. (2007): Differential suburban development in Prague urban region. *Geografiska Annaler*, 89, 2, 111–126.
- OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., FEŘTROVÁ, M. (2011): Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 47, 4, 777–803.
- PAVLÍK, Z. a kol. (1986): *Základy demografie*. Praha, Academia.
- PAVLÍK, Z., KALIBOVÁ, K. (2005). *Mnohojazyčný demografický slovník (český svazek)*. Česká demografická společnost, Praha.
- PERLÍN, R. (1999): Venkov, typologie venkovského prostoru. www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf (cit. 1.6.2020).
- PERLÍN, R. (2009): Dvacet let proměn českého venkova. *Geografické rozhledy*, 19, 2, 24–27.
- PERLÍN, R., KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2010): Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie*, 115, 2, 161–187.
- PERROUX, F. (1950): *Economic Space, Theory and Applications*. *The Quarterly Journal of Economics*, 64, 2, 89–104.
- PIZZOLI, E., XIANONING, G. (2000): How to Best Classify Rural and Urban? Fourth International Conference on Agriculture Statistics in China. <http://www.stats.gov.cn/english/icas/papers/P020071114325747190208.pdf> (cit.1.7.2020).
- PŘIDALOVÁ, I., KLSÁK, A., NEMEŠKAL, J. (2018): Migrace obyvatelstva v obcích Česka 2000-2017. Specializovaná mapa. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř, Praha. <http://www.atlasobyvatelstva.cz/cs/realne-populace> (cit. 11.6.2020).

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

- SÝKORA, L., MULÍČEK, O. (2012): Urbanizace a suburbanizace v Česku na počátku 21. století. *Urbanismus a územní rozvoj*, 15, 5, 27–38.
- STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND (2020): Program rozvoje venkova 2014-2020. <https://www.szif.cz/cs/prv2014> (cit.20.5.2020).
- ŠIMON, M. (2011): Únik z měst na venkov. *Geografické rozhledy* 20, 6, 6–7.
- ŠIMON, M., OUŘEDNÍČEK, M. (2010): Migrace na venkov a kontraurbanizace: přehled konceptů a diskuze jejich relevance pro výzkum v Česku. In: *Geografie pro život ve 21. století: Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti pořádaného Ostravskou univerzitou v Ostravě*, 738–743.
- ŠUSTROVÁ, K., ŠIMON, M., (2012): Opuštění městského způsobu života? Analýza vybraných aspektů migrace na venkov. In: *Temelová, J., Pospíšilová, L., Ouředníček, M.: Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života. Aleš Čeněk, Plzeň*, 99–122.
- THE NEW RURAL PARADIGM (2006): Policies and Governance, *OECD Rural Policy Reviews*, 164. http://www.unisi.it/cipas/ref/OECD_2006_Rural_Paradigm.pdf (cit. 8.4.2020).
- TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. (2008): *Ekonomická a sociální geografie. Aleš Čeněk, Plzeň.*
- ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE (2019): B.3.3.2.1 Venkovské obce – sídla. http://www.uur.cz/principy/konference/KapitolaB/B3321_VenkovskeObceSidla_20060919.pdf (cit. 8.7.2020).
- ZÁKON Č. 128/2000 Sb. (2000): Zákon o obcích (obecní zřízení). *Zákony pro lidi*. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128> (cit. 1.6.2020).
- ZVÁRA, K. (2008): *Biostatistika 2. vyd., Praha: Karolinum*, 213.

Zdroje dat:

ČSÚ (2020): Číselník obcí s pověřeným obecním úřadem (CISPOU). Český statistický úřad, Praha

https://www.czso.cz/csu/czso/ciselnik_obci_s_poverenym_obecnim_uradem_-_cispou- (cit. 16.3.2020)

ČSÚ (2020a): Správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem. Statistický metainformační systém. Český statistický úřad, Praha

(http://apl.czso.cz/iSMS/cisdet.jsp?kodcis=61&delka_strany=30) (cit. 20.3.2020)

ČSÚ (2020b): Demografická ročenka správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem - 2000 – 2009. Český statistický úřad, Praha

<https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-spravnich-obvodu-obci-s-poverenym-obecnim-uradem-2000-2009-6xtumputui> (cit. 17.4.2020)

ČSÚ (2020c): Demografická ročenka správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem - 2009 až 2018. Český statistický úřad, Praha

<https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-spravnich-obvodu-obci-s-poverenym-obecnim-uradem> (cit. 17.4.2020)

ČSÚ (2020d): Obce České republiky k 1.1.2018. Demografická příručka – 2018. Český statistický úřad, Praha <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka> (cit. 16.3.2020)

DATABÁZE VNITŘNÍ MIGRACE (2020): Databáze stěhování se změnou trvalého pobytu na území Česka v letech 1992–2018.

VEŘEJNÁ DATABÁZE ČSÚ (2020): Města a venkov - územní srovnání. Počet obyvatel v obcích. Český statistický úřad, Praha <https://1url.cz/pz3Z2> (5.7.2020)

Přílohy

Příloha 1: Spearmanovy korelační koeficienty vstupujících hodnot ukazatelů

	Počet obyvatel v SO POÚ 2000	Počet obyvatel v SO POÚ 2009	Počet obyvatel v SO POÚ 2018	Podíl venkovského obyvatelstva 2018	Index změny podílu venkovského obyvatelstva	Primární migrační tok z POÚ	Primární migrační tok do POÚ	Index hrubé imigrace 1992–1999	Index hrubé imigrace 2000–2009	Index hrubé imigrace 2010–2018	Index hrubé imigrace 1992–2018
Počet obyvatel v SO POÚ 2000	1,00	1,00	0,99	-0,12	0,33	-0,22	-0,15	-0,01	-0,02	0,04	0,00
Počet obyvatel v SO POÚ 2009	1,00	1,00	1,00	-0,11	0,34	-0,22	-0,14	-0,01	-0,02	0,04	0,01
Počet obyvatel v SO POÚ 2018	0,99	1,00	1,00	-0,09	0,35	-0,21	-0,13	-0,01	-0,02	0,04	0,01
Podíl venkovského obyvatelstva 2018	-0,12	-0,11	-0,09	1,00	-0,39	0,02	0,03	0,01	-0,04	0,03	0,01
Index změny podílu venkovského obyvatelstva	0,33	0,34	0,35	-0,39	1,00	-0,13	-0,02	-0,03	-0,03	0,01	-0,03
Primární migrační tok z POÚ	-0,22	-0,22	-0,21	0,02	-0,13	1,00	0,28	0,11	0,07	0,04	0,07
Primární migrační tok do POÚ	-0,15	-0,14	-0,12	0,03	-0,02	0,28	1,00	0,00	0,04	-0,11	-0,03
Index hrubé imigrace 1992–1999	-0,01	-0,01	-0,01	0,01	-0,03	0,11	0,00	1,00	0,56	0,30	0,68
Index hrubé imigrace 2000–2009	-0,02	-0,02	-0,02	-0,04	-0,03	0,07	0,04	0,56	1,00	0,69	0,94
Index hrubé imigrace 2010–2018	0,04	0,04	0,04	0,03	0,01	0,04	-0,11	0,30	0,69	1,00	0,80
Index hrubé imigrace 1992–2018	0,00	0,01	0,01	0,01	-0,03	0,07	-0,03	0,68	0,94	0,80	1,00

Poznámky: Výpočet byl proveden v IBM SPSS Statistics. Využit byl Spearmanův korelační koeficient, který otestoval statistickou významnost dvouvýběrovým testem na hladině 0,05.

Zdroj dat: ČSÚ (2020a,b,c,d), databáze vnitřní migrace, vlastní zpracování

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

Příloha 2: Výsledky shlukové analýzy v SO POÚ Česka – 1

Název POÚ	Výsledný shluk	Název POÚ	Výsledný shluk
Aš	1	Český Dub	2
Bechyně	2	Český Krumlov	3
Bělá pod Bezdězem	2	Český Těšín	6
Benátky nad Jizerou	3	Dačice	4
Benešov	2	Děčín	2
Benešov nad Ploučnicí	4	Dobruška	4
Beroun	2	Dobřany	2
Bezdrůžice	4	Dobříš	2
Bílina	4	Doksy	4
Bílovec	4	Domažlice	4
Blansko	3	Duchcov	4
Blatná	4	Dvůr Králové nad Labem	4
Blovice	2	Frenštát pod Radhoštěm	2
Bojkovice	3	Frýdek-Místek	2
Bor	4	Frýdlant	3
Boskovice	5	Frýdlant nad Ostravicí	3
Brandýs nad Labem - Stará Boleslav	2	Fulnek	4
Broumov	4	Golčův Jeníkov	1
Broumov-Bylnice	4	Hanušovice	4
Bruntál	4	Havířov	6
Břeclav	4	Havlíčkův Brod	3
Březnice	4	Heřmanův Městec	4
Bučovice	4	Hlinsko	3
Bzenec	4	Hluboká nad Vltavou	2
Cvikov	3	Hlučín	4
Čáslav	3	Hodonín	3
Čelákovice	2	Holešov	3
Černošice	2	Holice	2
Červený Kostelec	2	Holýšov	2
Česká Kamenice	4	Horažďovice	7
Česká Lípa	2	Horní Benešov	6
Česká Skalice	3	Horní Lideč	4
Česká Třebová	4	Horní Planá	4
České Budějovice	2	Horní Slavkov	4
České Velenice	2	Horšovský Týn	3
Český Brod	3	Hořice	7

Poznámka: Výpočet proveden v IBM SPSS Statistics. Použita byla Wardova metoda, čtvercová euklidovská vzdálenost
Zdroj: vlastní zpracování

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

Příloha 2: Výsledky shlukové analýzy v SO POÚ Česka – 2

Název POÚ	Výsledný shluk	Název POÚ	Výsledný shluk
Hořovice	3	Jevíčko	1
Hostinné	4	Jičín	7
Hostivice	2	Jihlava	3
Hradec Králové	3	Jilemnice	7
Hrádek nad Nisou	3	Jílové u Prahy	5
Hranice	1	Jindřichův Hradec	7
Hronov	1	Jirkov	6
Hrotovice	1	Kadaň	1
Hrušovany nad Jevišovkou	3	Kamenice	3
Hulín	4	Kamenice nad Lipou	1
Humpolec	3	Kaplice	7
Hustopeče	4	Karlovy Vary	6
Cheb	5	Karolinka	1
Chlumeck nad Cidlinou	7	Karviná	6
Choceň	4	Kašperské Hory	1
Chodov	6	Kdyně	7
Chomutov	6	Kladno	4
Chotěboř	1	Kláštevec nad Ohří	6
Chrast	7	Klatovy	7
Chrastava	3	Klobouky u Brna	4
Chropyně	3	Kojetín	7
Chrudim	3	Kolín	3
Chvaletice	1	Konice	7
Ivančice	1	Kopidlno	7
Ivanovice na Hané	1	Kopřivnice	6
Jablonec nad Nisou	6	Koryčany	1
Jablonné nad Orlicí	4	Kostelec nad Černými Lesy	3
Jablonné v Podještědí	6	Kostelec nad Orlicí	1
Jablunkov	3	Kouřim	3
Jaroměř	1	Králíky	7
Jaroměřice nad Rokytnou	1	Kralovice	7
Javorník	7	Kralupy nad Vltavou	3
Jemnice	4	Kraslice	4
Jesenice	1	Kravaře	4
Jesenice	3	Krnov	6
Jeseník	4	Kroměříž	7

Poznámka: Výpočet proveden v IBM SPSS Statistics. Použita byla Wardova metoda, čtvercová euklidovská vzdálenost
Zdroj: vlastní zpracování

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

Příloha 2: Výsledky shlukové analýzy v SO POÚ Česka – 3

Název POÚ	Výsledný shluk	Název POÚ	Výsledný shluk
Křivoklát	1	Mirotice	1
Kuřim	3	Mirovice	1
Kutná Hora	3	Mladá Boleslav	3
Kyjov	3	Mladá Vožice	1
Kynšperk nad Ohří	6	Mnichovo Hradiště	3
Lanškroun	3	Mníšek pod Brdy	3
Lázně Bělohrad	5	Mohelnice	7
Lázně Bohdaneč	1	Moravská Třebová	7
Ledeč nad Sázavou	3	Moravské Budějovice	5
Letohrad	5	Moravský Beroun	1
Letovice	5	Moravský Krumlov	7
Liberec	6	Morkovice-Slížany	1
Libochovice	3	Most	4
Libouchec	3	Mšeno	7
Lipník nad Bečvou	6	Náchod	3
Lišov	3	Náměšť nad Oslavou	7
Litoměřice	3	Napajedla	3
Litomyšl	7	Nasavrky	1
Litovel	3	Nechanice	3
Litvínov	6	Nejdek	6
Loket	6	Němčice nad Hanou	3
Lomnice nad Popelkou	1	Nepomuk	7
Louny	3	Neratovice	3
Lovosice	3	Netolice	7
Luhačovice	4	Nová Bystřice	1
Lysá nad Labem	1	Nová Paka	6
Manětín	4	Nové Hrady	1
Mariánské Lázně	7	Nové Město na Moravě	4
Mělník	3	Nové Město nad Metují	3
Městec Králové	1	Nové Město pod Smrkem	6
Město Albrechtice	1	Nové Strašecí	1
Město Touškov	3	Nový Bor	6
Mikulov	7	Nový Bydžov	4
Milevsko	7	Nový Jičín	3
Mimoň	6	Nymburk	3
Mirotice	7	Nýrsko	1

Poznámka: Výpočet proveden v IBM SPSS Statistics. Použita byla Wardova metoda, čtvercová euklidovská vzdálenost
Zdroj: vlastní zpracování

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

Příloha 2: Výsledky shlukové analýzy v SO POÚ Česka – 4

Název POÚ	Výsledný shluk	Název POÚ	Výsledný shluk
Nýřany	3	Přeštice	3
Odolena Voda	5	Příbor	3
Odry	7	Příbram	6
Olomouc	6	Přibyslav	1
Opava	3	Radnice	3
Opočno	3	Rakovník	5
Orlová	1	Rokycany	7
Osoblaha	1	Rokytnice nad Jizerou	1
Ostrava	6	Rokytnice v Orlických horách	1
Ostrov	1	Rosice	3
Otrokovice	4	Roudnice nad Labem	3
Pacov	7	Rousínov	3
Pardubice	6	Roztoky	3
Pečky	1	Rožmitál pod Třemšínem	6
Pelhřimov	7	Rožnov pod Radhoštěm	3
Písek	3	Rumburk	6
Planá	1	Rychnov nad Kněžnou	3
Plánice	1	Rýmařov	1
Plasy	3	Říčany	3
Plzeň	6	Sadská	1
Poběžovice	7	Sázava	3
Počátky	1	Sedlčany	7
Podbořany	1	Semily	1
Poděbrady	7	Sezimovo Ústí	3
Pohořelice	3	Skuteč	7
Police nad Metují	6	Slaný	7
Polička	7	Slavičín	1
Polná	3	Slavkov u Brna	3
Postoloprty	6	Slavonice	7
Bystřice nad Pernštejnem	4	Smířice	3
Bystřice pod Hostýnem	4	Soběslav	3
Prachatice	7	Sobotka	1
Prostějov	4	Sokolov	7
Protivín	6	Spálené Poříčí	3
Přelouč	7	Staňkov	1
Přerov	6	Staré Město	1

Poznámka: Výpočet proveden v IBM SPSS Statistics. Použita byla Wardova metoda, čtvercová euklidovská vzdálenost
Zdroj: vlastní zpracování

Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

Příloha 2: Výsledky shlukové analýzy v SO POÚ Česka – 5

Název POÚ	Výsledný shluk	Název POÚ	Výsledný shluk
Starý Plzenec	3	Týnec nad Sázavou	3
Stod	3	Týniště nad Orlicí	3
Strakonice	6	Uherské Hradiště	3
Strážnice	3	Uherský Brod	7
Stříbro	7	Uherský Ostroh	1
Studénka	6	Uhlířské Janovice	1
Suchdol nad Lužnicí	1	Unhošť	3
Sušice	7	Uničov	5
Světlá nad Sázavou	6	Úpice	3
Svitavy	7	Ústí nad Labem	6
Svoboda nad Úpou	1	Ústí nad Orlicí	1
Šlapanice	1	Ústěk	3
Šluknov	7	Úvaly	3
Šternberk	5	Valašské Klobouky	7
Štětí	3	Valašské Meziříčí	6
Šumperk	7	Vamberk	1
Tábor	6	Varnsdorf	6
Tachov	1	Vejprty	1
Tanvald	1	Velká Bíteš	7
Telč	7	Velká nad Veličkou	1
Teplice	6	Velké Březno	1
Teplice nad Metují	1	Velké Meziříčí	7
Tišnov	3	Velké Opatovice	7
Toužim	5	Velvary	1
Trhové Sviny	3	Veselí nad Lužnicí	3
Trutnov	3	Veselí nad Moravou	1
Třebechovice pod Orebem	3	Vimperk	7
Třebíč	1	Vítkov	3
Třeboň	7	Vizovice	3
Třebošná	3	Vlašim	7
Třebošnice	7	Vodňany	7
Třešť	7	Volary	1
Třinec	6	Volyně	1
Turnov	3	Votice	7
Týn nad Vltavou	7	Vranov nad Dyjí	7
Týnec nad Labem	1	Vrbno pod Pradědem	7

Poznámka: Výpočet proveden v IBM SPSS Statistics. Použita byla Wardova metoda, čtvercová euklidovská vzdálenost
Zdroj: vlastní zpracování

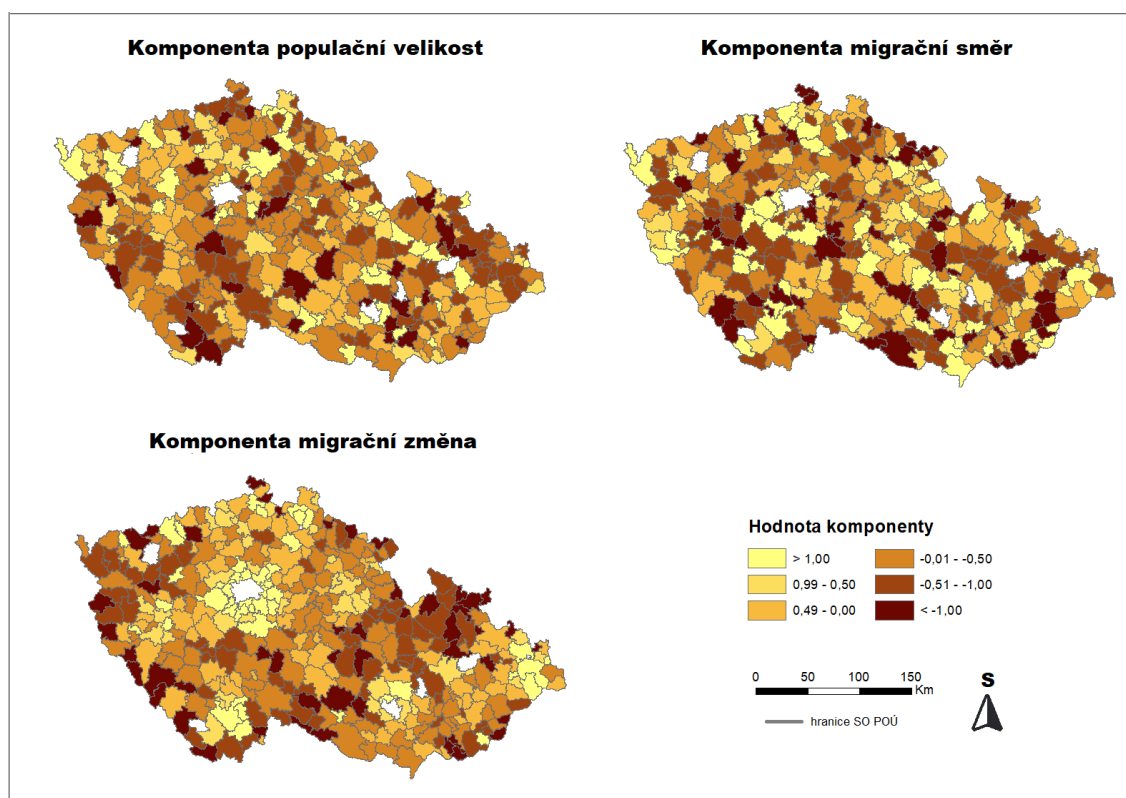
Migrační proudy v českém venkovském prostoru od 90. let 20. století: analýza struktury a vývoje

Příloha 2: Výsledky shlukové analýzy v SO POÚ Česka – 6

Název POÚ	Výsledný shluk	Název POÚ	Výsledný shluk	Název POÚ	Výsledný shluk
Vrchlabí	6	Zbiroh	7	Žacléř	5
Vsetín	3	Žďár nad Sázavou	6	Žamberk	3
Všeruby	1	Zlaté Hory	3	Žatec	5
Vysoké Mýto	7	Zlín	3	Ždánice	3
Vyškov	7	Zlív	7	Železný Brod	6
Vyšší Brod	1	Znojmo	1	Židlochovice	3
Zábřeh	7	Zruč nad Sázavou	3	Žlutice	7

Poznámka: Výpočet proveden v IBM SPSS Statistics. Použita byla Wardova metoda, čtvercová euklidovská vzdálenost
Zdroj: vlastní zpracování

Příloha 3: Faktorové skóre vytvořených komponent faktorové analýzy v SO POÚ

Poznámka: Výpočet proveden v IBM SPSS Statistics, vytvořeno v programu ArcMap 10.7.1

Zdroj: vlastní zpracování